

શ્રી અરિહત પરમાત્મેની ઓ જાણુ

વિજયે પૂ. પ. શ્રી કનકવિજયજી ગણિવરની
તલરખણે પ્રેરક પ્રસ્તાવના સાથે

લેખક

સિદ્ધાન્તમટોત્તમિ પૂ. આચાર્ય ભગવત
શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. ના. વિદ્યાન શિષ્યસ્થાન
પ્રભાવ પ્રવચનકાર પૂ. મુનિરાજ
શ્રી ભાનુવિજયજી ગણિવર

પ્રકાશક

દિવ્યગર્ભ કાર્યાલય
મનુવીની પોળ, અમદાવાદ

કિંમત સવા રૂપિયા

મુદ્રક

શ્રી દ્રુતી ત રતિદાસ શાહ
સાધાપૂજ્ય શ્રી દીન પ્રેમ
માણિકશિક અનંદાવાદ

વિ સ ૨૦૧૬

ઈ સ ૧૯૫૭

પ્રકાશક બલુભાઈ ચી કરેગી
૧૬૭-૬૯, કોમસ્ટ્રી, મુબઈ-૪

પ્રસિધ્ધાનો

(૧) એમચંદ ડી શાહ પારિવારિક

(૨) સરસ્વતી પુસ્તકભંડાર

હાથીખાના, અનંદોદય, અમ ૧૨૧

(૩) દાનસૂત્રીચરણ જૈન ગ્રંથમાળા

૩ ૧ મર્મદાતા, ગોપીપુરા મુગ્ધ

પૂર્વમા દેશ આપનાર પુણ્યશાળીજો

(૧) શ્રી જયમુખદાસ ચુનીલાલ

૧૨ (તોચ) મુબઈ-૨૮

(૨) શ્રી જયન્તિલાલ આદ શાહ

મુબઈ-૨

—, भाग वचन —

વિ સ્વ ૨૦૦૭માં મુળજ, લાનમાં ૧ ઉપાશ્રવમાં લગભગ
 ચાર માસ મુધી 'શ્રી અરિહત પરમાત્માની' ઓળખાણ
 એ વિષય પર પૂ મહારાજશ્રીએ આપેલાં વ્યાખ્યાનના આધારે
 બહુ જ સક્ષિપ્તમાં તૈયાર કરેલાં લખાણો ક્રમશઃ 'નિવચન'
 સાપ્તાહિક પત્રમાં પ્રગટ થઈ ચૂક્યા હતા, તેનું હવે આ
 પુસ્તિકાએ સગમ પ્રકાશન વ્યવસ્થા કરકમદમાં ચૂકતાં અનેરો
 આનંદ થાય છે

અનત-ગુણસપ્ત અગમ અગોચર ત્રિભુવનાથ શ્રી
 અરિહત પરમાત્માની ઓળખાણ ને થયું પરંતુ પ્રસ્તુત
 પુસ્તિકાના ચિંતનપૂર્વક અભ્યાસ કરવાથી એ વિશોધકારી
 દેવાધિદેવના સ્વરૂપ, જીવન ગુણ સમિત અને ઉપકારની અદ્ધ
 જૂતતાનો ખ્યાલ આવશે પ્રભુ શ્રી અરિહતદેવની પ્રત્યે ઉજ્જ-
 વળતી શુદ્ધ પ્રીતિ જગાડ્યા વિના સામારિક મદિન પ્રીતિએ
 ટળી આત્માનું ઉર્તીકત્વ થતું અલક્ષ્ય છે એ પ્રીતિ જગા
 વવાની ભય પ્રેરણા પ્રભુની ઓગળ થવાથી મળે એ માટે
 પ્રસ્તુત પુસ્તિકા ખૂબ જ સહાયક બનશે

વિશેષતઃ આગ્રહભરી વિનંતિને માન આપી આ પુસ્તિકા
 ઉપર નિદ્ધ દર્શ સાતમી પૃ ૫ પાસછ મહારાજ શ્રી કનકવિજયજી
 ગણિયે 'વિદ્વાપૂર્ણ' પ્રસ્તાવના લખી આપી તે બદલ અમે
 એમના ધન્ય આભારી છીએ

દિવ્ય સંકલ્પોના તરફથી 'નિશ્ચય વ્યવહાર અને 'અરિ
 હ તની ઝોળખ' જેવા તાર્કિક વિષયના પ્રકાશનોનું મુદ્ર-મુદ્રાદિ
 કાર્ય સંજ્ઞાગ્રવાનું મને મળ્યાથી મારી જાતને હું અહોભાગ્ય
 સમજું છું મુનુભા પ્રેમદોષ અને મારા મતિમા ઘના
 કારણે કોઈ ક્ષતિ રહી ગઈ હોય તો તે બદલ હું ક્ષમા ચાહું
 છું શ્રી રાધાકૃષ્ણ મુનુભાનના માલિક શેઠ શ્રી બાલુભાઈએ
 ફામવેના સૌજન્યને મ કેમ વીસરી શકું ?

કાઠુશ્રીની પાળ કાઠુપુર

૨૫ મ ફેબ્રુઆરી

વીર હ ૨૪૮૩ આવડ સુ. ૧૫
 શનિવાર

લિ

શાહ સાતિલાલ કુવથદ

C/o દિવ્યદર્શન કાર્યાલય

પ્રખર પ્રવચનકાર, સમર્થ નિદાન, શાત્રુમૂર્તિ પૂ પન્થા
સહ મહારાજ શ્રી કનકવિજયજી ગણિતધર્મની નિદ્રતા
અને દોહનભરી કવમે આલેખાયેન

- આદિ-વક્તવ્ય -

અનાદિ અનંત સસારમાં કર્મ-પરવશ આત્મા, ચાર
ગતિઓમાં પાંચ જાતિરૂપે અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરતો
આ પો છે સુખાભાસરૂપ સુખોમા આનંદ રૂપ કે ઉન્માને
આધીન બનતો તથા પાપો વજનિત સાંસારિક દુ ખોમાં શોક
આક્રંદ અને દૈન્યને ધારણ કરતો સસારી આત્મા અનંત
ભૂતકાળમાં કયાંયે કોઈ રીતે દરીદ્રામ જનીને રહ્યો નથી જન્મ,
જરા, મૃત્યુ અને તેના કારણરૂપ કર્મ, કપાવના કલેશની પર પરાને
દૃષ્ટિ પમાડતો આ જીવાત્મા, પોતાના સાચા સ્વરૂપને ખોઈ
બેઠો છે માટે જ તેના માથે સસાર પરિભ્રમણ નિરવધિ ચાલુ
છે સસારી જીવને પૌદ્ગલિક છંદ સયોગજન્ય કે અનિષ્ટ
વિયોગજન્ય મુખ્ય ગમે છે તે આવે ત્યારે જાણે જીવનમાં
આ મુખ્ય જોધુ-અનુભવ્યુ ન હોય તેમ મુધાતુર અજાને જોધને
જ્ઞાનમૂનો બને તે રીતે જ્ઞાન-જ્ઞાન ખોઈ મેસે છે, પણ તેને
છંદ વિયોગજન્ય કે અનિષ્ટ સયોગજન્ય દુ ખ નથી ગમતુ

આત્માને જગતનાં ઐશ્વર્ય સંપત્તિ કે અજ્ઞાન વૈભવો, અને પૌદ્ગલિક સુખોનો વિરાગ સમુદાય પ્રાપ્ત થવા છતાં સુખ, શાંતિ કે સ્વસ્થતાની તેની જૂથ સાચી રીતે સમી નહિ અકારણ જગદ બધું અનન્ત મર્યાદા વિરહી દેવાધિદેવ શ્રી અરિહત પરમાત્માનો એ ઉપકાર છે કે, તેઓએ મસાર સમસ્તના આત્માઓના મગલ કાળે વાસ્તવિક ઐશ્વર્ય માટે અવાળામુસુ સુખ અનન્ત સામર્થ્ય તથા અક્ષય સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે ધર્મતીર્થની સ્થાપના દ્વારા સદ્ધર્મને બાંધ સંદેશ વહેનો કર્યો

*

*

*

એ અનન્ત ઉપકારી શ્રી અરિહત પરમાત્માનાં સ્વરૂપની, તેમનાં ધર્મશાસનની મથાર્થ ઓળખ માટે પ્રસ્તુત પ્રકાશન ખૂબ જ ઉપકારક છે જગત આજે જ્યારે નૈતન્યવાદને જૂની જઠરાત્ની પૂજાર્થ જોરે શોધી લાગી રહ્યું છે, આત્માનાં સાચા સુખનાં સાધનોને મૂકી, સુખાભાસમાં જઠરી રાખનારા બાળ પૌદ્ગલિક રમરાગમાં ગળાડૂબ દુખી રહ્યું છે તેવા સમયે આ પુસ્તક સસારના વિચારક વર્ગને વાસ્તવિકતાના રાઈ દોરવણી આપવાના એક મગલકાર્મને કરી રહ્યું છે

શરીર, સંપત્તિ તથા સ્વજનની ત્રિપુટિના મોહમાં અધ બનેલો અને રાગ દ્વેષ ક્રોધ, માનાદિ કપાયો, તથા અજ્ઞાન, અવિરતિમાં અધગતો આ આત્મા, અનન્તકાળથી જે અસ્તીમ વેનાઓના મદાસાધરમાં રૂપી રહ્યો છે, તેમથી તેનો ઉદ્ધાર કરનાર તેનો હાથ પકડી તેને અનન્ત સુખસાગરમાં નિમગ્ન રાખનાર જે ગુરુ તથા ધર્મરૂપ ત્રિપુટિ છે તેમાં ધર્મ સાક્ષાત્ ઉપકારક છે છતાં તે શુદ્ધ ધર્મરૂપી રત્નનું જ્ઞાન કરી, સસાર

સમસ્તના લાભ જીવો પર અનંત ઉપકાર કરનારા વિશ્વમાં
કોઈ હોય તો તે શ્રી અરિહત પરમાત્મા છે ગુરુપદે રહેલા
મુસાધુઓ પશુ જગતને જે ધર્મમાર્ગમાં રચારે છે, તેના
પ્રવર્તક-પ્રચારક તથા સંસ્થાપક તો શ્રી અરિહત ભગવતજ
છે માટે જ શ્રી અરિહત પરમાત્માની ઝોળખાણ વાસ્તવિક
રીતે થવી-કરવી ખૂબ જ જરૂરી છે એ ઝોળખાણ જ
રત્નોની ખાણ છે

પ્રસ્તુત પુસ્તકના લેખક વિદ્વાન મુનિપ્રવરશ્રીએ જ્ઞાન એક
ઉદ્દેશને હૃદયગત રાખીને આ પુસ્તકમાં શ્રી અરિહત પરમા
ત્માની ઝોળખાણ માટે મનનીય ઉદ્દેશોધક તથા જીવનોપયોગી
સારિત્વક તાર્ત્વિક તેમજ કલ્યાણકારી જે વિચારધારા રજૂ
કરી છે તે ખરેખર અતિચાર ઉપકારક છે, એમ કહ્યા વિના
ચાનક નથી અતિશયોક્તિ કે અત્યુક્તિ નહિ, પણ વાસ્તવિક
રીતે વિચારતા પુસ્તકના એકે એક વિષયનું સંગ્રોધાગ અધ્ય
યન મનન તથા ચિંતન કરતાં કોઈ પણ સહૃદય વિચારક
આત્માને આ ગ્રંથમાં સર્વ ધર્મશાસ્ત્રોનો, ઇશ્વરિક તથા
તાર્ત્વિક અર્થોનો સાર સઘૃષ્ટીન અર્થોનો જણાયા વિના નહિ રહે!

કોઈપણ તાર્ત્વિક મનો દાસનિકવાદ વા શાસ્ત્રીય વિચાર
રજાને લેખક વિદ્વાન મુનિપ્રવરશ્રીએ અહીં જતી કરી નથી
પૂર્વ પક્ષને રચાપિત ખરીને તેનો હુકિતપૂર્વકનો સમજી સમાપ
તેની સરળ થનીમે સચ્ચેટ ઉત્તર અને તેમાં રહેલું શાસ્ત્રીય
તત્ત્વ ધત્વાદિનું સરળ પદ્ધતિએ તેઓ અહીં આનેખન કરે
છે માટે જ આ ન્દાના પણ તાર્ત્વિક દ્રષ્ટિએ મદદાન ગ્રંથને
સંસારના સનાતન સ્વ-પરોપકાર તત્ત્વોનો ઉદ્દેશોધક આકાર-

વાળો જ દોષ છે ક્રમશઃ એ હવ્યતા વિકાસ સાધતી સર્વ
ક્રેષ્ટ ભૂમિકાએ આવે છે એ છે શ્રી અરિહત પરમાત્માના
છે ને! જાવ, શ્રી અરિહત પરમાત્માના અતિમ જાવની મગર
જીવનરેખા શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ ખૂબ જ સુંદર શૈલીમાં દેકમાં
પથ સમગ્ર જીવનને સ્પર્શતી અદિ બીજા પ્રકરણમાં આને
ખાઉ છે

શ્રી તીર્થ કર પરમાત્માના અતિમ જાવની લોકોત્તર આ
રાધના કથાણુકર જીવન સાધનાને આનેખવામાં મુનિરાજશ્રીએ
અદિ એકેય પ્રસંગને જતો ક્યો નથી છતાં પ્રાસંગિક વર્ત
માનના વાતાવરણને સ્પર્શીને પ્રશ્નોત્તી હણાવટ કરવામાં પથ
તેઓએ કરી ન્યૂનતા રાખી નથી એકદરે રહ પેજના આ
પ્રકરણમાં લેખક વિદ્વાન મુનિવરશ્રીએ શ્રી અરિહત પરમા
ત્માના અતિમ જાવની લોકોત્તર જીવન સાધનાને પોતાની
આજની શૈલીથી દેકમાં સર્વ દેહ આપી શ્રી તીર્થ કર પર
માત્મા પ્રત્યેના અદ્ભૂત ગુણાનુરાગની સાથે પોતાના દેવામાં
રહેવા દેનાધિદેવ શ્રી અરિહત ભગવત પ્રત્યેના અપૂર્વ ભક્તિ
ભાવને પોતાના મ્હમ દ્વારા અદિ અધ્યય કમો છે દેકમાં
શ્રી અરિહત ભગવતનાં જીવનનું સિદ્ધાવનોકન આ પ્રકરણમાં
આવી જાય છે

લેખક મુનિવર શ્રી પ્રો. છે શાસ્ત્ર રહસ્યોના સાતા છે
પૂજ્ય પાં. પરમ ગુરુદેવશ્રીની સેવામાં પરમ વિનેયસાથે વરો
સુધી રહી તેઓએ સુંદર માનસાર ગ્રહણ ક્યો છે આજ
કારણે તેઓની લેખન શૈલીમાં અનુભવની પરિપક્વતા તેમજ
તથા સુકિતઓનો ભંડાર ને પ્રાસંગિક કથનની પુષ્ટિ

માટે સમય ગ્રથમા દષ્ટિએચર થાય છે તે યુક્તિઓ સા
 માન્ય નહિ પરપક્વને પ્રૌં તથા સચોટ દૃષ્ટાંતોની શૈલી પણ
 તેથી જ આકર્ષક તેમજ સગીન યુક્તિની સચોટતા તથા
 અનુભવની પરિપક્વતા નેખા મુનિરાજશ્રીમા કેવી સચોટ છે તે
 માટે એક જ દાખનો આ પ્રશ્નમાથી આપણે લઈએ । શ્રી અરિ
 હત પરમાત્મા કે સિદ્ધ પરમાત્મા મોક્ષે ગયા આ જે અનત
 સુખનો આસ્વા કરે છે જે અનત સુખના સ્વામી બને છે,
 તે સુખ સર્વ જીવોના સુખ કરતા અનતગુણ હોય છે તેને
 અંગે શ્રી પદ્મસૂત્રમાં આવતા નિર્દેશ પરથી નેખા મુનિવર શ્રી
 કેવલ વેધક તથા સચોટ તત્ત્વપર્ણ વર્ણન કરે છે તે માટે
 તેઓના જ શબ્દો જોઈએ 'સિદ્ધના આત્માઓ અક્ષય અ
 બ્યાબાધ, અનત સુખમાં રીંને છે એ સુખ સર્વ જીવોના
 સુખ કરતા અનતગુણ હોય છે સંયોગની અપેક્ષા વિનાનું
 નિરપેક્ષ આત્મસુખ હોય છે સંયોગજન્ય સુખના અભ્યાસીને
 એના અનુભવનો ખ્યાન નથી આવી શકતો, પણ તે વાસ્ત
 વિક સુખ છે બને અનત પ્રમાણુરાણુ છે કેમકે જીવને જો
 એક જીવના નાશથી જ મહા આનંદ થાય છે, એક ઈન્દ્રિયાની
 પૂર્તિ અને નિવૃત્તિ થવાથી અપૂર્વ આનંદ લાગે છે એક
 રોગ એક પીડા ને એક ઉપદ્રવના નાશથી અદ્ભુત સુખનો
 અનુભવ થાય છે, એક સારા પત્રથી પ્રાપ્તિથી અપૂર્વ મઝા
 આવે કે તો પછી સર્વ જીવના અભાવથી સર્વ ઈન્દ્રિયાની
 નિવૃત્તિથી સર્વ પાપની પ્રાપ્તિથી અને સર્વ રોગ-પીડા-
 ઉપદ્રવના નાશથી અનન સુખ પ્રાપ્ત થાય, અનુભવાવા કરે
 એમાં શી નવાઈ ?

રમાનો જ કહેવાશે' આ પીઠિમયી લેખક મુનિરાજશ્રી દ્વારા આ સમગ્ર પ્રકરણમાં શ્રી જિનેશ્વર સમવાનના લૌકિક-લોકોત્તર દ્રશ્ય તથા ભાવ ઉપકારોનું ચિત્ર ચિત્ર દષ્ટિએ અદ્ભૂત વર્ણન કરવામાં આ પુ હે ઈદોકનો કે પરનોકનો, પાપી કે પુણ્યવાન ઉપરનો પણ શ્રી અરિહત પરમાત્માનો અમારણું ઉપકાર કેવી રીતે હે તેનું આનેખન મુદ્દાસરના સમ્બોધા સુદર રીતે અતિ યુગ્મ છે અર્થશાસ્ત્ર, આરોગ્ય, દેશ, સમાજ કુટુંબ, કુળ ઈત્યાદિ દષ્ટિએ જે કાંઈ સાર, અનુકૂળ કે હાનિ યની રહ્યું હે, સસારી જીવને જે કાંઈ સુખ, સમરડો સ પતિ કે જગતમાં માન સન્માન, પદ, પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત થઈ રહ્યા છે, તે બધું બે ધર્મના પ્રભાવે, અને તે ધર્મના પ્રવતક સ્થાપક શ્રી અરિહતદેવ જ છે એટલે જે લૌકિક કે લોકોત્તર સર્વ કામા સસારમાં આ માને પ્રાપ્ત થઈ લા છે તે બધામાં મૂળ શ્રી અરિહતેવની અસ્તીમ કરણા જ કારણરૂપ હે

આ પ્રકરણમાં આ હકીકત પર બાર મૂળને શ્રી અરિહત પરમાત્માના નામ સ્થાપના ઇત્યાદિની પૂજનીયતા ઉપર સચોટ નિરૂપણ કરવામાં આ પુ છે સાથે શ્રી તીર્થંકરદેવના દેહનો, ને આત્માનો વિચના સમસ્ત આત્માઓ ઉપર જે ઉપકાર થઈ રહ્યો છે, તેનું દૂક આનેખન અદિ વિદ્વાન મુનિપ્રવરશ્રીએ કયુ છે યાવત જ સાર સમસ્તના અભિનંદનના હાતા, ઉપ દેશક અને અશ્વમામના સાના સાર્થવાદ તરીકે પણ શ્રી અરિહતદેવના ઉપકારને અદિ વણુ યો હે

વિરિધ દષ્ટિકોણથી, અનેક રીતે શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માના પણ નોક પરના અનંતાનંત ઉપકારોનું સન્ન આનેખન

૧૭ પેઞના આ પ્રકરણમાં બાવચાહી સૈદ્ધીમાં જલ્પિવરશ્રીએ કહ્યું છે

પ્રકરણ ૮૬૬ સમગ્ર અથના વિષયોમાં તાત્ત્વિક ચર્ચા તથા
જૈન યાનની અને અનત ઉપકારી પરમતારક શ્રી અરિહત પર
માત્રાની સુસવાદી તત્ત્વ-વ્યવસ્થાને સંગ્રોષાંગ વિવિધ પાસા
ઓની રત્નઆત દ્વારા મદત્તવતુ બન્યું છે આ પ્રકરણ શ્રી
અરિહત પરમાત્માએ વિશેષ શુ આપ્યું છે એ સિર્ષકથી
ચાર થાય છે વાસ્તવિક દૃષ્ટિએ તો સ સારના સર્વશ્રેષ્ઠ આચારો
તથા સર્વશ્રેષ્ઠ વિચારોત્તુ કે ૬-ઉગમ સ્થાન જૈન-સંન છે,
અરિહત બગવતતુ વિશ્વમ્હવાણકર ધર્મતીર્થ છે એટલે જે
કહ્યું સુસવાદી આત્મહિતકર સદ્વિચારો સ સારમાં ઉપબબ્ધ
■ તે મધાવતુ મૂળ જૈન સંન છે જૈન સિદ્ધાન્તમાંની અનેકાન્ત
દૃષ્ટિ એ વિષયના સમગ્ર કુમતો મિથ્યાવાદો એકાંતપ્રધાન
માર્ગ, એ બધાવની સામે સામ્યજતી ધરે છે વસ્તુમાં રહેલા અન ત
ધર્મો સાપેક્ષ દૃષ્ટિએ સમજવા માટે જૈન-સંનની અનેકાન્ત
વ્યવસ્થા ખૂબ જ ઉપકારક તથા માર્ગદર્શક છે સર્વ દાર્શનિક
વ્યવસ્થા, કે આત્મા-પરમાત્મા આદિ તત્ત્વોની વિચાર
રહુ કેવળ એમાંત દૃષ્ટિના કારણે નિષ્ફળ થા મિથ્યા બની
જાય ■ અને જ્યાં આત્માદિ તત્ત્વોની વિચારણા સુસંગત
તથી ત્યાં આત્માને કર્મજન્યોથી મુક્ત કરવા માટેના આચારો
કે અનુદાનોત્તુ સુસામત્ય જળવાઈ ન રહે એવ સ્વાભાવિક છે

આજ કારણે જૈન સંનનાં તત્ત્વજ્ઞાન તથા તે તત્ત્વજ્ઞાનના
પૂરક સત્ત્વદાનોત્તુ વચાર્થ જ્ઞાન પાણુ તેના પ્રરપકો પ્રત્યેના
શ્રદ્ધા, સદ્ભાવ તેમજ સમર્પણ ભાવતુ પ્રેરક બને છે શ્રી
અરિહત પરમાત્માના સ્વરૂપની સાચી પિછાણુ તેમજ તેમના

તોય પાર ન આવે તો પુત્રિના સજ્જનમાં તો પૂજવાનું જ
 શુ ! આવા શરેષ્ઠતાળી પરમાત્મા એજ ખરેખર પરમ આત્મા
 ■ એ જ આ જીવ, પરંતુ અને સર્વોત્કર્ષના દિગ્ગમી,
 ઉપકારી અને સુખકારી છે ' ઉચ્ચ-તેઓ સર્વ કાયાજ્ઞ-
 કામી આત્માઓને દિવ્ય સંદેશ આપનાં રચયિતા છે ઉપદેશી છે
 ૧ 'માટે જ શ્રી અરિહત પ્રભુનાં કરણને જ સ્વીકારી એમની
 આત્મારૂપ શુભ જમાવવું દિગ્ગમ છે '

માટે પણ વિદ્યારમર મુનિવર' શ્રી જ્ઞાનુવિજયજી પ્રશ્નિવરના
 શબ્દોમાં જાહેર એકાં પ્રસ્તુત પુસ્તકના વિષયોનું સિદ્ધાંત
 મોક્ષ પૂર્ણ કરતાં એજ કહેવાનું રહે છે કે, 'એઓએ આત્મજ્ઞ
 જ્ઞાનુ સેવ સાધનું છે, જનતા વેદાઓ, પુત્રો સદા દુઃખી
 પરિપૂર્ણ' ભવસાગરના પારને પામશે છે તેઓ માટે મી
 અરિહત પરમાત્માનાં શાશ્વત સિદ્ધાંત અન્ન ગ્રાહ જ સ્વચ્છ
 નથી એ વિશ્વાસસ્થ કરી મૂકવાનું તોએ જ નિર્દેશ

આવા અદ્વૈત અંધારના મેખક મુનિવર શ્રી જ્ઞાનુ
 વિજયજી પ્રશ્નિકે 'શ્રી માટે ખરેખર આપણને સદ્ભાવ ઉત્પન્ન
 થવા વિના નહિ રહે! નિદ્ધાએ સેખકથીએ પોતાના જ્ઞાન
 સમય અદા, વિશેષ અને નિરિખાસન તથા અન્ન ગુરુ
 સેવા, સ્વામિય સંપર્કવાળા પરિપાકને આ અંધમાં જાણે
 રૂબ રૂબ આત્મો છે એમ કહેતામાં નિરોધિન પણ આત્મકિત
 નથી ૨૪ વર્ષની કૌતવવયે સજ્જન સમસ્તના અતોમનોને તપશ્ચ
 વેરાગ્યના વર્ગે ૧ માધને તેઓએ પૂજ્યપાદ, પરમગુરુદેવ સિદ્ધાંત
 મહોદધિ ; સુનિહિત સિદ્ધાંતજી આચાર્યદેવ સામદ્વિજય એમ
 સુધી ૨૭ અઠારજના કરણને સ્વીકારી અરિહ-રાગને મદલ

કરેલ છે, તે મુનિવર્ગે શ્રી ભત્રુવિજયજી રચિયરતુ સમગ્ર
 સર્વમી જીવન તપ સ્વાધ્યાય તથા અભ્યાસ યાગોપાસનાથી એ ત
 પ્રેમીત છે. ચમીર વિદ્યાત્મક અદ્વૈત વકતૃતર તથા શુદ્ધિ શાસન-
 પ્રભાવના, અ બધામનો સમગ્ર તેમના ચારિત્રકીલ જીવનમાં
 ફાળ અપૂર્વ રીતે રહેલો છે તપ, જપ, સ્વાધ્યાય, પાન પાન
 પ્રત્યાદિ સર્વમી જીવનના નિત્ય અલકારરૂપ અનુધાનોમાં સદા
 ભક્ત રહેલો હતો. પદોપકાર કાળે બ્યાખ્યાનાદિ પ્રવૃત્તિઓ
 દ્વારા અનેક ભક્તિભાવો પર તેઓ અનુપમ ઉપકાર કરી
 રહેલા છે. આમ તેઓના જીવનમાં શ્રી વીતરમ શાસનની
 આરાધના, રક્ષા, તથા પ્રભાવના જે રીતે થઈ રહી છે તેમાં
 તેઓના હૃદયમાં પૂજ્યપાદ, પરમોપકારી, પરમસયમ મૂર્તિ
 સુવિદિત ચિરામણિ પરમશુદ્ધેવ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય
 પ્રેમશરીષરજી મહારાજશ્રી પ્રત્યેનો અદ્વૈત ભક્તિભાવ તથા
 તે પરમકારણિક પૂજ્યપાદશ્રીનો તેઓ પ્રત્યેનો ફાળાવ જ
 મુખ્ય આલખનરૂપ છે.

તેમક મુનિરાજશ્રીએ અત્યાર અમાઉ અનેક વિષયો પરના
 શ્રી અરિહતદેવના શાસનપ્રત્યે તે તેમના વિશ્વોપકારક સદ્ગુણ
 માર્ગ પ્રત્યે સર્વ કાર્ણ યોગ્ય આત્માઓનો અદાબાવ દઢ બને
 તેવા પ્રકાશનો સમીતે, સમ્યગ્જ્ઞાનની-જ્ઞાતજ્ઞાનની ભક્તિ કરી
 છે તે જ રીતે આ મથ જે 'દિવ્યકંઠ' સાપ્તાહિકમાં કમઠ
 પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખમાળાનું સંસ્કારિત-રજાતર છે તે બધું શ્રી
 જનશાસન પ્રત્યેના અદો બાવથી પ્રેરાઈને સસારના અજ્ઞાત
 મુખ્ય જીવોના કષ્ટાલુકાને તેઓએ પરિશ્રમ લઈ તેવાર કરો
 છે ચિતન તથા જનનનો આ મથ, જમતની રજૂય લોકની

સારિત, એક તથા અન્યથા વિચારધારાના પ્રતીકરૂપે ઉ
વર્તમાનકાળના જડવામાં અધિગ્રીબ્ધ કરનારા છતાં અવ્યાસ-
દષ્ટિ જેઓમાં છુવત છે, તેવા વિચારક વર્ગને પણ આ મધ
ઉદ્બોધક તેમજ આર્મદર્શક છે

એખક મુનિવર શ્રી શત્રુવિજયજી બ્રહ્મવરશ્રી પૂરેકાળમા
વર્તમાનના ફાલેજ સુધીના પ્રાચાત્ય વિદ્યાજ્ઞને પામી, ખેતાની
તાત્ત્વિક દષ્ટિને રિકસાવી જૈનદર્શન પ્રત્યે સમજણ, અહા
તેમજ સમર્પણથી ભાવિત બનેલા સદુપશીલ વિચારક છે
તેઓશ્રીની સેખિની કાંત તેજસ્વી છતાં સ્વસ્થ છે તેઓનું
વક્તૃત્વ પ્રભાવશાલી, સચીન તથા સર્વ ક્ષેત્ર સંશિષ્યનારના
હેવામાં શ્રી વીતરામદેવના વૈરાગ્યમાર્ગમાં વાળનાર પ્રભાવક
છે તેઓ વૈરાગ્યમય વાણીને સુમધુર કહે જ્યારે લક્ષ્યકારે જ
ત્યારે શ્રીતાગણ તે સંશિષ્યતા ખરેખર તદાકાર બની જાય છે

આવા મુનિવરશ્રીનાં અકિતવત્તુ પ્રતિમિત તેઓની આ
સાત્ત્વિક તથા શૈવમાર્ગની સાધક વિચારધારામાં પ્રતિમિમિત
ધર્મિક જોષ કકાપ છે શ્રી જૈન દર્શન પ્રત્યે તેના સ્થાપક
દેવાધિદેવ શ્રી અરિહત દેવ પ્રત્યે સજાર સમરતને અહા,
સદ્ગુણ તથા સમર્પણભાવ જામત બને, અચાન મોહ તથા
મિથ્યાભાવનો માક અધકાર જે વિષયની ચોમેર ફેલાઈ રહ્યો
છે તે આવા સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રકાશના તેજસ્વી કિરણોથી ટળે
તેના પ્રકાશનો તેઓ પ્રગટાવતાં રહે જોઈ અભિસાપા હુ
અસ્ત્ય રાખી શકું !

ને પ્રસ્તુત પ્રકાશના વિષયનું સારમાહી વિચારક આત્માઓ
હન કરી, શ્રી અરિહત દેવનાં પરમતારક યજ્ઞને સ્વી

કારી આત્મચેત્ સાધવા સર્વિય કૃતિ ૨૨૬
રતના બેખર, સુબોધક તથા રાજ્ય રાજકે જા
ખનાવો એ શુભકામના સહુ કુ સર્વે કુ

૧૧

અમર લેનયાળા, રેકરી,
ખજાત

જા માર્ગચ મણિ
મ. જી ૧૧ ૨૬૫૨
૧ જી ૧૧ ૨૪૬૧

૫૫ ૫૧ ન
૫૫૨ ૧૨૩
૫૫૩ ૧૨૪

૫૫

૫૫૫૨૧

૨૬ ૫૫૫ ૧૨૬
૫૫૫ ૧૩૦
૫૫૫ ૧૩૬

૧૧૬

શુ આત્મચેત

૧૩૭ ૧૩૮
૧૩૯ ૧૪૦
૧૪૧ ૧૪૨

૧૪૩

૧૪૪

૧૪૫

૧૪૬

૧૪૭

૧૪૮

૧૪૯

૧૫૦

૧૫૧

૧૫૨

— અનુક્રમણિકા —

વિષય	પા ન	વિષય	પા ન
મકરણ ૧જી		અનાદિગુણ, અગરીરી,	
પરમાત્માનુ સ્વરૂપ		અવકાલ સરામ કપારોપગરી	
માનવીની વિશિષ્ટ સંકિતકર્તી	૧	સ ૪-ઈનામદાર્ત પ્રશ્ન નદી	
ઉચ્ચ સંકિતના સુપયોગ	૩	જગત્તી કેમ નદિ ?	૩૧
આત્મિક મહિનતા	૪	અવતારી સંકિતૃત્ય નદિ	૩૮
(કુલ્લુ કુઆવરણ)		જડ સર્જનનો ઉપકાર	
સમ્મત્તવ	૧	કેમ નદિ ?	૪૦
૩ ૮૮૧-સેવ સેવ ઉપારેવ	૭	શ્રી મુવમરેવ અન શ્રી કુપ્પા	૪૪
૩ ૮૮૨-સુરેવ ગુજ-ધર્મ	૮		
જમતના વિવિધ ઉધર	૧૧	મકરણ ૨જી	
છવનમાં કેવની રહે જરૂર ?	૧૩	પરમાત્માનુ સ્વરૂપ	
ઉધરના કદિપદ સ્વરૂપમાં		માર્ગાનુસારી ગુણ પર	
કેવિ	૧૪	સમ્મત્તવની પ્ર પિત.	૫૦
સુરેવ કેવ ?	૧૮	ત્રીયે કરતવના સાધક ૩ હેતુ	૫૧
પરમાત્માનુ સાચુ સ્વરૂપ.	૨૧	અવિદક સમ્મત્તવ પીસ	
જે રીતે ૧૮ કૅવિની મલત્રી	૨૩	સ્થાનક વિષદયા	૫૩
<u>વિધિમુખે પ્રાવજ</u>		નરકમાં પણ અજબ સમતા	૫૭
જ્ઞાનાતિશય	૨૪	અવન કલ્યાણક	૫૮
૪ નતિશય ૮ પ્રાતિદાર્થ	૨૫	અર્જ-જ મ અવસ્થા	૬૧
સમવસરણ વચનાતિશય	૨૭-૮	શાન્ત્યાવસ્થા	૬૪
ધર્મઆદિકર-સ્વય ગુણ	૩૦	ક્રમણ-અવસ્થા	૬૬
પરમાત્માની નિયેમમુખે જોવાખ	૩૩	પદસ્થ-અવસ્થા-	
		અધર-સ્થાપના	૬૯

વિષય	પા ન	વિષય	પા ન
૧૧મીંત અવસ્થા	૭૭	પાપી પર ઉપકાર	૧૨૭
મકરજી ૩જી		અર્થસાક્ષની દૃષ્ટિએ	
પરમાત્માના કુણો		રાજાનીય ઉપકાર	૧૨૪
શુદ્ધે અનંત	૭૭	કોટ્તલિક ઉપકાર	
તેતિ અનંત-થી રીતે ?	૭૮	અમુલ્ય સુ ક્ષ ઉપકાર ?	
પરમાત્માની ભૂમિકાના કુણ	૮૧	નામ મુદ્દિ દેહ છપન	૧૨૬
શાંતવા સ્વરોપદર્શનાદિ		સાક્ષન-વર્મોદાનનો કોષ	
પતેપકાર વૃત્તિ નામનો આદિ		ઉપકાર	૧૩૦
ધના સાર્થવાદ પ્રશ્ન		અસવદાવાદિ	૧૩૮
વીરના જ્ઞાના પ્રશ્ન	૮૨	મકરજી ૧૬	
નિશ્ચિમાન વર્તનદર્શિવાદિ	૮૪	અમુલ્યે વિરોધ સુ આપુ ?	
નિશ્ચિમાવા ધીરવાદિ	૮૭	સ્વાદ્વાદનો સિદ્ધાન્ત	૧૩૭
મદાસાવતા, હૃદય વિવેકાદિ		નયવાદ	૧૩૯
શુ નેમનાય	૮૯	પ્રચારણવા	૧૪૭
વીરવિશ્વનુ સાધુપણ	૯૧	કર્મસિદ્ધાન્ત	૧૪૯
મકરજી ૪જી		હૃદય કર્તા મત ૫૧ પ્રશ્નો	
પરમાત્મશક્તિ		અરે ખુલાસા	૧૫૧
લીર્થ ૬૨ કોરવા ?	૯૮	અદ્વત-ઉદ્દેશાન્તિકમ	
જ્ઞાનશક્તિ-અનંતજન	૧૦૦	(૧૪ શુદ્ધસ્થાન)	૧૫૩
કુલસામરોપાદન શક્તિ	૧૦૧	બધે હેતુઓ	૧૫૬
૩૪ અતિશય	૧૦૨	વિરતિવાદ	૧૫૭
વાલીના ૩૫ અતિશય	૧૧૧	ઉપાદ વ્યય-મીઝ	૧૧૦
મકરજી ૫જી		સાવ વર્તન સાવ નય	૧૬૨
પરમાત્માનો ઉપકાર		સુધાન ન નિરૂપ	૧૬૪
લૌકિક ઉપકાર	૧૨૦	અનુભવ	
વર્તમાનમા		પ્રકારો	

વિષય	પા નં	વિષય
પરમરમેષી અરિહત		પુરુષાર્થ કર્તૃય
સિદ્ધ આચાર્ય	૧૭૩	ક્રિયા વૃત્તાન્તિ
વપાધ્યાય સાધુ	૧૮૦	વિકાસ ભાવના
યોગેશ સ્વનરથી	૧૮૧	ધ્યાન
પ્રમામાર	૧૮૭	ભક્તિ ઈષ્ટાદ્યોગ
અદિસા સુવમ વપ	૧૯૦	યોગ વિદ્યા
આત્મવૃત્તાત્મ સુવર નિર્જરા	૧૯૩	સાનપરિણતિ
સાધનામાર્ગ	૧૯૫	અધ્યાત્મમાર્ગ
ગોચરતા વસ્તુ	૧૯૬	

[સમાપ્ત]

- परमात्मानु स्वरूप :-

आत्मोन्नतिमा अति-उरी

શ્રી અગ્નિહૃત પરમાત્માની ઓળખાણ.

દેવી અને નીચી યાત્રીઓમાં વિવેક—

[illegible]

કોટિની છે માનવની ઉપર જહેવાં બળવાન હાર્દિક માનસિક અને આત્મિક શક્તિઓ અતિ ઉચ્ચ અને કિંમતી છે ત્યારે વિચારો કે નીચી કોટિની કાયા-ઇન્દ્રિયો વગેરેની શક્તિઓનો ખૂબ ઉપયોગ કરી લેવાય અને ઉચ્ચ કોટિની એ હૃદય, મન અને આત્માની શક્તિઓનો ઉપયોગ ન કરાય કે ચોંટી કસાય એ શું મૂર્ખતા નથી? જેની પાસે ગાડી, મોટર બનેય છે એ બળદગાડીમા જાન બહુ ફરે અને મોટરમા વર્ષમા ડોકવાર ફરે, તો એને હોક મૂર્ખ કહે કે બીજી કારી?

ત્યારે તમે જહેરો કે અમે હૃદય, મન અને આત્માની ભાવના-બુદ્ધિ-પુરુષાર્થ શક્તિઓનો પણ ખૂબ ઉપયોગ કરીએ જ ળીએ,

તો તમને એ પ્રશ્ન છે કે એ ઉપયોગ કવો કરે છે? સદુપયોગ કે દુરુપયોગ? પણ જરે એવો ઉપયોગ કે જેવ પણ ન કરી શકે એવો ઉપયોગ? મળેલી આ ઈવિચિટ કોટિની ફક્ત શક્તિઓનો દુરુપયોગ ખૂબ પ્રમાણમા કરાય અને સદુપયોગનું દેવાણું હોય, એ કેટકેટલું દુ ખદ, દયાપાન અને અજ્ઞાનતાબધુ કરેવાય. ભૂતવા જેવું નથી કે આ શક્તિઓનો દુરુપયોગ કાચિનદિસજિના દુરુપયોગ કરતા મહોજ નુશાનકારક નીવડે છે, અને ભયજર દુર્ગતિઓમા ભવબ્રમણ કરા

વનારો બને છે માટે જ એવા નુકસાનથી બચવા અને
અતિ ઉચ્ચ કોટિના લાભો મેળવવા માટે દુર્લભ
શક્તિઓના મર્વ દુરુપયોગ ટાળી સુદર સદુપયોગ
કરવાનો મતન પુરુષાર્થ આદરવો જોઈએ

ઉચ્ચ શક્તિના ઉપયોગ —એ સદુપયોગમાં
(૧) ભાવના બળથી હૃદયમાં મદ્ભાવનાઓ અને
પવિત્રતાને બરચકે ભરી દેવાની, (૨) બુદ્ધિબળથી
મનને ઉચ્ચ કોટિની મદ્બુદ્ધિઓમાં રમતુ
રાખવાનું, મનને સૂક્ષ્મ અને સુદર કોટિની તા-
ત્વિકે વિચારણા-યોજના-મનોરથો કરતું બના-
વવાનું, તથા (૩) નિષ્કૃય-પુરુષાર્થબળથી આત્માની
પાસે મહાન તરત્રશ્રદ્ધાના નિર્ણય મોક્ષમાર્ગના
અને મિદ્ધાન્તોના નિર્ણયો તેમજ મોક્ષમાધ
નાના પુરુષાર્થ આદરવવાના તાત્પર્ય એ છે કે
ત્રિવિધ બળથી અતરથી ઉચ્ચ આદર્શ-મનોરથોવાળા,
સુમતિયુક્ત, સદ્વિચારક, વિરેકી, મલ્લર્તવ્યના નિર્ધો
રવાળા, પવિત્ર અને મત્પુરુષાર્થી બનવાનું છે

મદુપયોગનું પહેલું માધન —આ માટે
પહેલું તો આપણી નજર સામે (૧) ઉચ્ચ આદર્શ
પુરુષો, (૨) ઉચ્ચ આદર્શ જીવન
(૩) ઉચ્ચ આદર્શ મિદ્ધાન્તો જોઈએ

આત્મામાથી અનાદિની હામીને ભરેલી મલિનતા દૂર
જાય, અને આત્મામા એ ઉચ્ચ આદર્શો, પવિત્રતા,
પુરુષાર્થ વગેરે ઝગમગતા તથા જીવનવ્યાપી બની જાય

આત્મિક મલિનતા બે પ્રકારની છે એક
તો ગમે તેવી અપ્રામાણિક વ્યક્તિ, વસ્તુ કે માન્યતા પર
શ્રદ્ધા અને રૂચિ એ મલિનતા છે ત્યારે બીજી મલિ
નતા અમદ્ આચરણની મલિનતા છે એ બંનેને
ટાળવા માટે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર (વિરતિ) જ મમથ
છે જ્યારે બંનેય મલિનતા દૂર કરાશે ત્યારેજ આત્મા
ઉન્નતિની ટોચે પહોંચશે એમાય બે પહેલી મલિનતા
દૂર થશે તાજ બીજી મલિનતાને નીકળી જવાનો
અવકાશ મળશે

શ્રદ્ધાની મલિનતાથી તો માણુમની કાંઈ જ
કિંમત નથી રહેતી તેમ વર્તનની મલિનતાથી
પણ માણુમ ઉચ્ચ નથી આવી શકતો દુનિયામાય
જુઓ જ જેને યોગ્ય વ્યક્તિ પણ શ્રદ્ધા નહિ યોગ્ય
પ્રવૃત્તિની રૂચિ નહિ અને મુયોગ્ય સિદ્ધાન્ત તથા
મર્્યાદા પણ આમ્યા નહિ, તો એવા માણુમની કાંઈ જ
કિંમત નથી હોતી સારો અમલ હજીય મુકે ન હોય,
પણ નારી આમ્યામાથી જ જ્યારે માણુમ જાય ત્યારે
જીવનમા શુ રહ્યું ? ગેળી માણુમ અનેક વૈદ ડાક

ટરો બદલ્યા તો કરે, પણ પાછા જે વખતે જેની દવા ખાતો હોય એ વખતે પણ જો એના પર શ્રદ્ધા ન રાખે, તો વહેમી અને હેયા વિનાનો જ ગણાય ને ? અથવા જીવનમાં જેની સાથે ગળ ધ લાગ્યો છે એવા માતા, પિતા, પત્ની, પુત્ર, શેઠ, વકીલ વગેરે ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે, તેમ શુદ્ધવ્યવહારના સિદ્ધાન્તો અને મારી પ્રવૃત્તિની અચિ ન હોય તો એવાને માનવભવ મળ્યા પછી જીવન તો ગમે તેમ પુર થાય છે, પણ તે હગધડા વિનાનું અને કુશ્રદ્ધા કુવિક પો અને કુપ્રવૃત્તિમાં અથડાઈ-કુટાઈને પૂર્ણ થાય છે તો આ લૌકિક દૃષ્ટિની જેમ લોકોત્તર દૃષ્ટિએ માણસે યોગ્ય વ્યક્તિ, યોગ્ય તત્ત્વો અને યોગ્ય વતન ઉપર શ્રદ્ધા કેળવવી જોઈએ છે સાથે, પ્રવૃત્તિ પણ પાપમ્યાનકોના ત્યાગપૂર્વક એકાતે દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં આદરવી ઘટે છે એ માટેજ ઉચ્ચ આદર્શ પુરવો, આદર્શ સિદ્ધાન્તો અને આદર્શ જીવનસરણીને મતત નજર સામે ને નજર સામે રાખવાના છે એ ઉચ્ચ આદર્શોની આ સ્થામાં અને એને યોગ્ય અમલમાં હૃદય, મન અને આત્માના લાવનાળળ, બુદ્ધિબળ, વિરેકબળ અને પુરુષાર્થબળ ખરચવાના છે આમ્માં આત્માનો સમ્યક્ત્વ શુભ પ્રગટે છે, અમલમાં ચારિત્ર શુભ પ્રગટે છે ચારિત્ર મર્વાથા અને અશે એમ બે

છે અથો ચારિત્રમા ગૃહમ્થને યોગ્ય ખાર પ્રતો આને
 છે મર્વાયા ચારિત્ર સાધુનુ હોય છે મોક્ષ સર્વાથ-
 ચારિત્રથી જ મળે છે પણ એ પામવા અશોય ચારિત્ર
 જોઇએ તેના મૂળમા જે સમ્યક્ત્વ જરૂરી છે, તેના
 માટે અહીં આદર્શ પુરુષ તથા એમના વચન
 ઉપર શ્રદ્ધા ઢેળવવા અને એમને જ નજર
 મામે સ્થિર રાખી લેવા પૂર્વે આદર્શ પુરુષ તરીકે
 શ્રી અરિહત પરમાત્માને વ્યવસ્થિતપણે ઓળખી
 લેવા જોઇએ મોક્ષના અનન્ય ઉપાયભૂત સમ્યક્ત્વમા
 શ્રી અરિહત પરમાત્મા પ્રત્યે અટલ વિશ્વાસ અને
 પ્રીતિ આવશ્યક છે તો પ્રસંગત સમ્યક્ત્વનો ં છે
 ખ્યાલ કરી લઈ, પછી એના એક વિષય તરીકે મુઠે
 વની શ્રદ્ધાના પ્રસંગમા પરમાત્મ તત્ત્વનો વિચાર કરીશુ

સમ્યક્ત્વ-સમ્યગ્દર્શન

બ્યાખ્યા — મનુષ્યના પવિત્ર મનરૂપી મહિરમા
 શ્રી અરિહત પરમાત્મા પ્રતિષ્ઠા કરાવવા યોગ્ય
 છે એવા માનવ મનોમહિર પરેલા તો જે ઉચ્ચ
 આદર્શો, નિમળ શ્રદ્ધાળળ અને પવિત્ર વિચારમરણીના
 અજવાળા પાવગ્વાના છે, એના માટે સમ્યક્ત્વરૂપી
 હીપક પ્રગટાવવો જોઇએ સમ્યક્ત્વ એટલે સમ્યગ્દર્શન
 પૂ વાચકવચ્ચે શ્રી ઉમાસ્વામિજી મહારાજ શ્રી તત્ત્વાર્થ
 મહારાજસ્વમા કહે છે કે,

તત્ત્વાર્થબ્રહ્માન મમ્યગદ્યનમ્ ।

‘તત્ત્વભૂત પદાર્થોની શ્રદ્ધા તે મમ્યગદ્યન’

કલિકાત સર્વજ્ઞ પૂ આચાર્યપુત્રવ શ્રી હેમ
ચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહાગજ શ્રી યોગશાસ્ત્રમા ફર
માવે છે કે,

‘રુચિજિ નૌસતરૈષુ સમ્યક્બ્રહ્માનમુચ્યતે ’

જિને કહેવા તરવો ઉપર આમ્યા, તે મમ્યગદ્ય
કહેવાય છે

માર એ છે કે મર્વજી વૉતરાગ થી જિનેશ્વરકેવોએ
ફરમાવેવા તરવો પરની હાર્દિક ગ્રંથાનુ નામ મમ્ય
ગદ્યન છે અર્થાત્ ‘જે જિનોએ કહ્યું તેજ માયુ
અને હકા વિનાનુ છે તમેજ સત્ત્વ નિસ્સર્ગ,
જ જિજ્ઞાસિ પગેદગ’ એવી હાર્દિક ગ્રંથાનુ નામ મમ્યગદ્ય । છે

૩ તત્ત્વ —એ તરવો ત્રણ પ્રકારે છે —
જેય તરવો, હેય તરવો અને ઉપાદેય તરવો એ
તરવો પર જિ એટને કે ત્રણેય પ્રકારના તરવો
માથા જે જે તત્ત્વ જેવા સ્વરૂપવાળુ છે તે તે
તત્ત્વ પ્રત્યે એને અનુરૂપ હાર્દિક વક્ષણ રાખવું
તેનું નામ મમ્યગદ્ય છે ‘અનુરૂપ’ એટને
કે (૧) તત્ત્વ જે હેય સ્વરૂપવાળુ છે તો એના
આત્માનુ અચારતા-નિર્ગુણતાનુ જ્ઞાન,

ભય, તિરસ્કાર, અને ત્યાગ્યતાનું વલણ એમ (ii) ઉપાદેય તત્વો તરફ મારજૂતતાની અને સુખકારિતાની બુદ્ધિ, ગમવાપણું, નિર્બંધતા-નિશ્ચિન્તતા, અને કર્તવ્યતાનું વલણ, અને (iii) જેથ તત્ત્વ તરફ શુદ્ધ જ્ઞાન દષ્ટિ અર્થોત્ રાગદ્વેષરહિત ઉદ્દામીનતાનું વલણ, - આ ત્રિવિધ વલણ એ સમ્યક્ત્વની અવસ્થા છે

બીજી રીતે કે તત્ત્વ —અથવા તત્ત્વ એટલે ઉપાસ્ય તત્ત્વો એ ત્રણ પ્રકારે, - (૧) મુદેવ, (૨) મુશુર, અને (૩) મુધર્મ એના પર રુચિ એટલે કે હાર્દિક અખડ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા, એ સમ્યક્દર્શન

અહીં પહેલા આ મુદેવાદિ ત્રણ ઉપાસ્ય તત્ત્વોને વિચાર લગીએ તેમકે (૧) શ્રી જીન મધમા આબાલવૃદ્ધ પ્રસિદ્ધ છે કે 'ભાર્ગી દેવશુદ્ધર્મ' પર શ્રદ્ધા રાખો' - બીજી વધારે કાંઈ ન બની શકે તોય આઠની શ્રદ્ધા જનરન રાખો વળી (૨) ઉપર જે કહી આ યા કે ઉપર આદર્શ પુરુષો, આદર્શ જીવન સરળી અને આદર્શ સિદ્ધાન્તોને જરાબગ નજરમા રાખ્યા કરો, તેનો ખ્યાલ આ મુદેવ-શુર-ધમ માથી મળે છે, અને આ મુખ્ય વસ્તુ છે જીવન જીવતા એકવાર હૃદય સામે નિરવગ આદર્શ જરાબર રખ્યા, પછી તો આત્મામાથી મલિનવૃત્તિઓ દૂર થઈ

પરિવ્રતા આવવામા તથા મલિન પ્રવૃત્તિઓ બટકી
 પરિવ્રત પ્રવૃત્તિઓના ભગીરથ પુરુષાર્થે જાગવામા વાર
 નહિ લાગે દુનિયામા પણ જીવો કે હયા વિદ્યાથી
 પર નજર રાખનારો નીચા ન બરનો વિદ્યાથી પ્રેરણા
 પદ્ધતિ મેગવી હશે આવે છે મોટા વેપારી પર દષ્ટિ
 રાખીને નાનો વેપારી આગળ વધે છે એવી રીતે
 આપણે પણ આદર્શ પુરુષ-પરમાત્માના આલબને
 આત્મવિકાસ સાધવાનો છે જગતમા અનાદિકાળથી
 મુદેવ-મુગુરુ-મુધર્મનું તત્ત્વ એક મરખુ એજ જાતનું
 થા યુ આવે છે અર્થાત અનતજાળ પૂરેનું પૂરો,
 કે અનત કાળ પડીનું પૂરો, કે મુદેવ કોણ ? મુગુરુ
 કોણ ? મુધર્મ કયો ? તો એકજ જવાબ છે કે,

મુદેવ-મુગુરુ-મુધર્મની વ્યાખ્યા —

મુદેવ — અકારેય દુપણ રહિત અને ધોત્રીશ
 અતિશયોથી મુક્ત, તથા મહર્મના આઘ ઉપદેશક શ્રી
 સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમાત્મા એજ મુદેવ છે

મુગુરુ — આ જીવન પ્રવિણાપૂર્વક પથમહા
 મતધારી, મર્વ સાવધ યોગના અને એના કારણમૂલ
 કચન કામિનીના ત્યાગી, તથા જિનોકનશાસ્ત્રમર્થોદાથી
 રહેનારા અને ત્રી જિનવચનાનુસારી જ પ્રત્યક્ષ
 કરનાર શ્રી માધુ ભગવતો એજ મુગુરુ છે

મુધર્મ — રાગાદિ દોષ રહિત એવા અનંત
જ્ઞાની મર્વસ ભગવતોએ (શ્રી કેવલી ભગવતોએ)
લાખેયો ત્રિકાલાબાધ્ય તત્ત્વસિદ્ધાન્તોથી ન પન્ન જે
ધર્મ, તેજ મુધર્મ છે

આમા, ભેયો તો જણાશે કે દોષ વૈયગ્રીક
દેવ-ગુરુ-ધર્મની વાત નથી અહીં તો દેવત્વના
શુભથી ન પન્ન હોય તે દેવ, પછી ભલે નામ ગમે
તે હો, તે પણ સસારી જીવ બની ચકે છે ગુરુત્વના
શુભથી શુકત હોય તે ગુરુ, વ્યકિત ગમે તે હો, અને
સાચી ધર્મતાના સ્વરૂપવાળો હોય તે ધર્મ વિરાટ
વિશ્વમા એક માત્ર જૈન દર્શન નિષ્પક્ષપાતપણે અ
વસ્તુ દરમાવે છે, તેથી જ જૈનદર્શન એજ વિશ્વ-
દર્શન છે, સૌ કોઈ માન્ય કરી ચકે એવું શાસન છે
સર્વશ્રેષ્ઠ દર્શન છે માટે જ સસારમાધના પડતી મૂક
એજ એક આદરણીય છે, યાવત્ મોક્ષ મુખી ઉપા
સનીય છે, અવશ્ય આરાધવા યોગ્ય છે આની શ્રેષ્ઠતા
માટે સુકિત અને હેતુ અહીં બતાવવામા આવશે

સુદેવ

જુદા જુદા ધર્મોના ઇશ્વર — સુદેવ એટ
મોક્ષ, ધર્મ અને તત્ત્વોના મૂળભૂત આદ્યમુપક એ
એક જ સાચા દેવાધિદેવ જગતમા અનાદિ અન

યજ્ઞી એવા સુદેવ તરીકે જીવન્મુક્ત, પણ પછી વિદેહ
 મુક્ત જનનારા એવા, અને તણુણુસ પન વીતરાગ સર્વેશ
 થી અરિહત પરમાત્મા જ હોય છે નૈયાયિકાદિ કેટ-
 લાકે સુદેવ એટલે દેવાધિદેવ પરમાત્મા તરીકે અને
 વિવિધ જગત્પત્તો ઇશ્વરને માને છે, ત્યારે વેદાન્તીઓ
 સુષ્ટિકાલે ઉત્પત્ત સુષ્ટિકાલો ઇશ્વરને માને છે મિમામ્સા
 વગેરે ઉપદેશક કે નર્મનહાર નહિ પણ માત્ર મત્રદેવતાને
 ઉપસૂનીત રૂપે કહે છે ત્યારે વળી યોગદથાન
 વગા પ માત્મા તરીકે અનેદિ શુદ્ધ મહાશક્તિમાન
 આત્માને સ્વીકારે છે તો કેટલાક મહેશ્વરવાદી જેવા મહે
 રજાની અને કોષ કરનાર સર્વ શક્તિમાન ઇશ્વરને પર
 માત્મા તરીકે જાણે છે ત્યારે સામ્ય અને જોડો
 વળી તત્ત્વોના આપમકપક એવા પરિમિતજ્ઞાની કષિન
 અને જુદા જેવાને પગમ પુરુષ કહે છે તો અવતાર
 વાદીઓ વળી યુગે યુગે સાધુજનોના રક્ષણ માટે અને
 દુષ્ટત્વહારીઓના વિનાશ માટે અવતાર લેનારને પર
 માત્મા તરીકે સ્વીકારે છે તેમ, કેઈ સર્મનહાર
 જ્ઞાને, કેઈ ન્યાયનાર વિપ્લુને, કેઈ મહાગ્ન મહા-
 દેવને, કેઈ પવિત્ર પુરુષ ગર્ભને, અને કેઈ દેવી શક્તિ
 થી, ભવાનીને ઇંદ્રદેવ સુદેવ તરીકે પૂજે છે આધુ-
 નિક જો ક્રિસ્તિયનો વળી આદમ-ઈવ દ્વારા જીવો
 મર્મનાર અને કાર્મન દ્વારા ધર્મનો મદેશે

નારા ગોડ (God) ને પરમાત્મા તરીકે માને છે તે સુસ્લીમો મહમદ પેગંબર દ્વારા જગતને ધર્મમંદેથ આપનારા અલ્લાહને ખુદા-ઈશ્વર કહે છે

સુદેવનાજ આધારે આત્મામા વલણ-વૃત્તિ પ્રવૃત્તિ-ઘડતરને અવકાશ -

સુદેવના સ્વરૂપમા આટલા બધા ભેદની વચ્ચે પરમાત્માનું સાચું સ્વરૂપ ઉપર કહ્યું તેમ સદેહ-મુક્ત એવા વીતરાગ સવજ ની અગ્રિહ તનુ જ શાથી, એ એક બુદ્ધિમાનો માટે ખાસ વિચારણીય વસ્તુ છે સુદેવ પરમાત્મા એ તો જીવનમા નિતિ જરૂરી આદર્શ અને આદેશકારી પરમપુરુષ છે તેથી એમને સાચા રૂપમા ઓળખી રાખવા જ ભોધએ એમના આધારે જ પછી જીવનમા આત્માનું વલણ, વૃત્તિ, પ્રવૃત્તિ અને ઘડતર થશે બીજું એ પણ ભોલું જરૂરી છે કે, કોઈએ અહપણ અજ્ઞાન મનથી અમુક નીચા આદર્શની કદાચ જુરૂં પણ માની, છતાં શું પરમાત્મામા ખરેખર એવા આદર્શ ને શુભુ ટાંચ છે? હા ત કોઈને એમ થયું કે જીવવા માટે જરૂરી હવા, પાણી, વનસ્પતિ વગેરે કોઈ જનાવનાર વિના કેમ બને? અને ન બને, તો આપણુ શું યાય? એમ વિચારી પરમાત્મામા કર્તાપણનો આદર્શ ઠપ્પે. પણ વિચા

જાનુ એ છે કે જેને પરમ આત્મા કહીએ, એનામા
ને સારેજ પટ્ટી ચક્રે ? આ માટે પહેલુ એ જુઓ કે

પ્ર૦ — મુદેવની શી વિશેષતા છે ? અને આ
દુનિયામા ચિઝકાળથી ક્ષેત્રા આપણા આત્માને મુદે-
વનીજ જરૂર શા માટે છે ? તેમજ શુ જીવના મહા
આવા ને આવા ભટકતારામના હાલ અને હુ ખમય પરા
ધીન દશા જ રહે છે કે એમાથી કદાપિ છૂટકારો
થય છે ?

ઉ૦ — અહીં ઉત્તર એ છે કે જીવના ભવજ્રમણ
અને કર્મને પરાધીન દશાનો અવ બાવી થકે છે
ક'ણ કે જે હિસા મિથ્યાત્વાદિ કારણોએ કરીને એ
ભવજ્રમણ અને પરાધીનતા નીપજે છે, એ કારણોને
બધ ધાય નો સ્વાભાવિક છે કે ભવજ્રમણ અને પરા
ધીનતાનો અવ આવે હવે ને આ મિથિ ઉભી
કરવી હોય તો એ કાન્તો દેવી રીતે બધ કરવા,
એનો માર્ગ અને જેનુ પિતાન અર્થાત મોક્ષમાર્ગ અને
માર મોક્ષનુ સ્વરૂપ જાણુ લેઈએ તેમજ જીજ્ઞુ એ,
આપણને એ માગ ને જીવનમા ઉત્તરનારનો આદર્શ
પણ મળવો લેઈએ આ જણાવનાર અને આદર્શ આપ
નાર પ્રથમ અને એક કોટિના ઢાંધ હોય તો તે મુનેજ
કેમકે મુદેવે પ્રથમત પોતાના જીવનમા આદર્શ

મોક્ષમાર્ગ ઉતાર્યો હોય છે, અને પહેલા સ્વયં ઉચ્ચ સાધનાથી સર્વજ્ઞ વીતરાગ બની પછી જગતને મોક્ષ માગનો તથા મમાર-મોક્ષના સ્વરૂપનો બોધ આપે છે શ્રેષ્ઠ આદ્યતા અને પ્રથમ ઉપદેશકતા, અબો વિશેષતા મુદેવનો છે આપણે જો ચતુર્ગતિમય સ સા- રની રંગભૂમિ પર આપણા જીવની થતી દુર્દશા, કેવી? ઠ એકવાર દેવનું ખોળીયું, તથા તે પછી તરત કૂતરાનું ખોળીયું, એક જીવનમા રાજપણાનો દમામ, તો પછીના જ જીવનમા ઢેલ-ભગીનો અવ- તાર, એકવાર મહાગ્રીમ તનું જીવન, તો પછી તરત જ ધો- દુ ખમય નારડનો જન્મ,—આવી દુર્દશાનો અત લાવી પરમ સુખ અને સ્વાધીનતાભર્યો મોક્ષ નીપજવવા માગતા હોઈએ તો સ્વાભાવિક છે કે આપણે આખ સામે ઉચ્ચ આદર્શ રાખી મત્ત તત્ત્વ મમજવ માયે સાચા મોક્ષમાર્ગની આરાધના કરવી જોઈએ અ બેય વસ્તુ મુદેવ થકી જ મળે એમ છે

ખીજઓએ કટપેલું ઇશ્વરનું સ્વરૂપ ઇશ્વરમ દોપયુક્તાતા બતાવે છે — કેટલાકે પન્માત્માના અવતારને એવી વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ અને અવસ્થાવાળા માને છે કે જેથી એમનામા રાગદ્વેષાદિ દોષો હોવાનું સ્પષ્ટ જણાય તો શુ એવા દોષવાળા ઇશ્વર હોય? હા ત એમણે ખોળામા કે બાજુમા પોતાની તરીકે સ્ત્રી રાખ

હોય, તો એ રાગતુ બિહ ઠે વળી એમને પેદાને
 બે મતાન હોય તો એ કનવાનની અને કમલોતની
 કિયાની નિયાની છે હાથમા મુજ હોય તો એ કેવતુ
 સૂચક છે તેમ બે આત્મિકૃતિ બનેને યુદ્ધ
 સહાય કરવાની થતી હોય, અને પટે નડી નાણ
 કનવાતુ ઈધરે ઈધું પણ હોય તો તેની નિયાની
 છે ત્યાં દુષ્ટ માણસનો અવગ્યાની વૃત્તિ દેવ,
 જેમકે કહે છે ને કે 'વિનાશાય ચ કુજ્જમ, મુદ-
 ધામિ યુગ યુગે।' અર્થાત્ 'દુષ્ટ લોકો કનવાનની વિન-
 માટે અર્થાત્ વિનાશ કરવાની વૃત્તિથી દુષ્ટ યુદ્ધ-
 હુ અવતરે છે,' તો આવી વૃત્તિ એ અંતે એના
 ઉપર પાછી દુષ્ટતા નાથની પ્રવૃત્તિ દેવ, એ કેદને
 માખિત કરે છે એમ જાણના મુજની પ્રવૃત્તિ
 હોય તો એમા તો દિવ્ય મુખમર્ગ ના અને દુષ્ટ
 હુ ખકારી નરકનાથ નિમાણ અગે, એય જ્ઞવાના
 રાગદેવ તો બેધર્મિય, વવાનના કુન્દ-દોષે લય
 બેધર્મ્યે કેમકે ઈધરે જને નટે નડે જનારી ને
 પાપી હવેને બિચારાને કપ કની વખતે એધર્મે
 અટકાવ્યા નહિ! અને હવે જાણ મુજ દેવ
 તૈયાર થાય છે! એ તો એરુ રુ દે માણને
 છતા પોતાના અતાની યુગે જુ બે
 પછી એની જુલ પર દન દેવ - ૩

કરવા દીધી પછી હાથે હામ દીધા અથવા કેઈ માતાએ પહેલાં જોયા ક્યું કે 'પોતાનો એક દુષ્ટ દીકરો! બીજા મજાન દીકરાને જોડી રીતે મારે છે!' આ જોવા છતાં માતાએ એમ મારતાને અટકાવ્યો નહિ, પણ મારી રહ્યા પછી દુષ્ટ દીકરાને ફરપણે પીટવા લાગી ત્યારે જ એમ કહેવામાં આવે કે ઇશ્વર શુંના થનાનું જાણના નથી કે અટકાવી શકતા નથી, તેથી અટકાવતા નથી, તો તો એમનામાં અજ્ઞાનના કે અશક્તિ સાબિત થશે ત્યારે જુ અજ્ઞાની ઇશ્વર સ્વયં સાચું તત્ત્વસ્વરૂપ અને મોક્ષમાર્ગ જાણી શકે? કે જગતને બતાવી શકે? ઇશ્વર એટલે તો સર્વ દોષથી મુક્ત અને તજ્ઞાની પૂર્ણ પુરુષ એને બદલે દોષયુક્તતા, અદમ્ય શક્તિ, અને અપૂર્ણતા એ ઇશ્વરત્વના વિરોધી છે.

મદોષ ઇશ્વર હું આપે? —આમ ઇશ્વરના જો રાગ, હ્રા, ક્રોધ, કંઠોરતાદિ દોષોની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ હોય તો માધક મનુષ્ય એવા ઇશ્વરને આદર્શ તરીકે માને રાખવાથી જુ મેળવશે? જલે ઇશ્વરનો ઉપદેશ નિર્દોષ જનના માટેનો હોય, પણ ખુદ ઇશ્વરજ પોતાના જીવનમાં દોષોનું પ્રવર્તન કરે તો એ અનાદિના દોષમાં મમળતા જીવને કેવો આદર્શ આપે? શાળાનો શિક્ષક ગમે તેવો મારો ઉપદેશ આપે કે 'બીડી ન ખીંચાય,' પણ પોતેજ વિદ્યાર્થી નામે ઉભો ઉભો ટેમથી જો

બીજી પીતો હોય તો શુ એ સારો આદર્શ આપી શકશે? એ વિદ્યાર્થી બીડીયા શુ આપો રહેશે કે દલદુ બીડી પીનારો બનશે? સલે એને ઇશ્વરની લીલા નાનવામા આવે, પરંતુ એવી લીલામા કેાઈ દોષરૂપતા નથી એવુ તો ભક્તને જરૂર લાગશે, તેવી પેતાની ય તેવા સમરૂપ કામની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિમા કાંઈ વાપો નહિ લાગે એથી ન સારનો જ્ઞાસ કે પૃષ્ઠિ?

મરોપ ઇશ્વરથી ધર્મના નામે પાપપોપણુ —

બીજુ એ છે કે ઇશ્વરનો ઉપદેશ તો મોક્ષમાર્ગનોજ હોય, એમા જો એ ઠહે, 'અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ-અપુત્રીયાની મદુગતિ ન થાય,' તો ભક્ત શુ મનશે? એજ કે "ઇશ્વરના આદેશથી પુત્ર જવરય જોઈએ અને એ માટે પત્ની પગિતક તથા વિષયનેવન જરૂર જોઈએ તો એ પાપ નહિ, પણ કર્તવ્ય" આવી સમજ-મદ્દા ધ વામા પરિતક અને વિષયનેવન ઉપર મુગ-ધૃણા ધવાની યા ગદી? પાપપણુ માનવાનુ કયા રહુ? હવને અનાદિનાથી એ જે મારી રીતે પ્રિય તો છેજ, એમા હરે આથી મત્તી વધે કે ઘટે? અને તેય મત્તી પાછી ઇશ્વરીય આદેશના નામે, ધર્મના નામે!! કેવુ મરમુ અજ્ઞાન! એથી જ આવો ધર્મના નામે કહેવાતો ઇશ્વરીય ઉપદેશ મૂઠ્ઠા લેવાને અનાદિના રાગ, કામ, મૂઝાદિ ભય કર દોરોની પોષક પ્રવૃત્તિ સેવતા રખા-

વશે એટલું જ નહિ, પણ એને કર્તવ્ય માનવાની
 મિથ્યામતિ પોષવા માટે એ પાપોમા ડખ, કપ, લય
 બુદ્ધિ વગેરે ચવાનું પણ ઉડાવી દેશે ! એમ જે ઘર
 મ સાર ઉપર જીવને અનાદિકાળથી પ્રીતિ તો છે જ અને
 મ સારના અનેક નિમિત્તના યોગે જ પુનઃ મ સારવધક
 રાગદ્વેષાદિ દોષો પોષાયા છે, એનો સર્વથા ત્યાગ
 નહિ, પણ ઉલટું કર્તવ્ય પાલન, માનવધર્મ, સાચું
 પરીક્ષા સ્થાન, વગેરે ઠલિપન ધર્મના નામે એ ઘર
 મ સારને એ ગૃહસ્થપણને જીવનભર ચલાવવાનું
 ઇશ્વર ઉપદેશે તો જીવે એ સમારપાલન નિમજ્જિત
 પછે અને પાપ માન્યા વિના કરવાના ! તેથી એ
 સાસારિક જીવન ભૂતકાળની જેમ અર્હું પણ એ
 જીવમાય રાગદ્વેષાદિ દોષોનું સિંચન કર્યું જશે, તો
 જીવ ઉચો કયારે આવશે ? તેમ એ પણ છેકે ઇશ્વર
 જે સર્વ જ નહિ તો આખા જગત નાથે અનંતાનંત
 કાળથી સકળાયેલા તત્ત્વો કેવી રીતે ઉપદેશી શકશે ?
 એટલે, કહેવાનો સાર એ છે કે,

સુદેવ કેવા ન હોય —

(૧) જે ઇશ્વર કહેવાવા છતાં સ્વ જીવનમા
 રાગ-દ્વેષાદિની પ્રવૃત્તિવાળા હોય બ્રહ્માને આ-
 દર્શી તેવો પૂરો પાડે છે.

(૨) જેમના ઉપદેશમા મિથ્યાત્વ, હિંમતિ, તથા રાગ-દ્વેષાદિ પાપોના સર્વત્યાગનો અને એને અનુકૂળ ત્યાગમય જીવનમાર્ગનો મુખ્ય મુર નથી, કે એ જ કર્તવ્ય એવો નિર્દેશ માત્ર પણ નથી.

(૩) જે પોતે અ-મર્વજ હોવાથી અનતા-નત કાળના મમસ્ત જગતના ભાવો જાણતા નથી, તેથી તેની સાથે સંકળાયેલા તત્ત્વોને જાણતા ન હોવાથી એવા સનાતન મત્ય તત્ત્વોને જગતને ઉપદેશી શકતા નથી.

એની વ્યક્તિ સાચા પરમાત્મા કે મુદેવ હોઈ શકે નહિ મુદેવ તરીકે એવાને માની શકાય નહિ.

મુદેવ કેવા હોય ? — મુદેવ એવા બેઠંએ કે

(૧) જેમના ઉચ્ચ આદર્શની દીવાદાહીને નજરમા રાખવાથી આપણુ જીવન જહાજ મુજબ ફરીથી ગમદેવ-કામકવાયાદિ દોષોની ખડક માથે અથડાઈ પડે નહિ, પાછુ

(૨) જેમના સંપૂર્ણ ત્યાગ-વિગમ અને સમ્યગ્દર્શનના ઉચ્ચ ઉપદેશથી પણ રાગાદિ-પાપક જીવનને છોડવાનુ બને તેમજ

વિશિષ્ટ કાંદિતુ હોય છે ! તે જ તે મહાગ નીકળ્યા પછી સશોધન પાત્રીને બીજા કરતાં મહાયદીયાતા તેજવાળુ અને પાણીદાર હોય છે, એવી રીતે મુદ્દેવ પરમાત્મા બનનાર આત્માઓ પણ અનાદિ કાળથી બીજા આત્મા કરતા મૌલિક વિશિષ્ટતા ધરનારા હોય છે કાલક્રમે એ માનવભવ મુધી ઉચે આવીને વિશિષ્ટ માધના દ્વારા તીર્થ કરપણાતુ પુણ્ય ઉપાજે છે એ પછી બીજા ભવે મનુષ્યપણે એ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યના ઉદય કાળે દાતીકર્મનો દાય કરવાપૂર્વક દેવાધિદેવ તીર્થ કર પરમાત્મા બને છે આ ભરતક્ષેત્ર જેવામા અમુક અમુક કાળે જ માત્ર એવીસ-ચોવીસ તીર્થ દર દેવો નયા કરે છે, અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા સદા તીર્થ કર દેવો થયા કરે છે

તીર્થ કર પરમાત્મામા ચોત્રીસ પ્રકારની વિશેષતાઓ (અતિશયો) હોય છે, જેતુ વર્ણન આગળ કરાશે એમાથી મુખ્ય ચાર અતિશયો બરાબર તીર્થ કરપણાની અવસ્થાનો આછા પણ ચોક્કસ પ્રકારે ખ્યાલ આપે છે તે આ — ૧ અપાયાગમાતિશય, ૨ જ્ઞાનાતિશય, ૩ પૂજાતિશય અને ૪ વચનાતિશય પરમાત્મામા આ ચાર અતિશયો પ્રગટયા પછી જ એ ઉપદેશ કરે છે

પાચ અને ૧૩ થી ૧૮ હામ્યાદિ ૯ (હાસ્ય, શોક, રતિ, અરતિ, ભય, ભુગુપ્તિ), એમ કુલ ૧૮

બીજી રીતે ૧૮ ફલણો — ૧ અજ્ઞાન, ૨ નિદ્રા, ૩ અતરાય એ ત્રણ કર્મના ત્રણ મોહનીય કર્મના પદર, તે આ, —ક્રોધાદિ ૪ કષાય, ૬ હામ્યાદિ એમ ૧૩, ૧૪મું નિદા, ૧૫ કામ, ૧૬ મોહ, ૧૭ મિથ્યાત્વ, અને ૧૮મું અવિરતિ શ્રી તીર્થ કર પરમાત્મામા આમાનુ કૌંઈ પણ ફલણ સૂક્ષ્મ કૌંટિનું પણ હોતું નથી, તો જ તે પરમ એટલે સર્વોચ્ચ અને મવગુહ આત્મા છે ઉપર ગણાવેલા ફલણો તો તે તે કર્મના ઉપથી આત્મામા ઉભી થતી રખવાનાઓ અને વિખરે છે પરમ આત્મામા એટલે કે શુદ્ધ આત્મામા એવી કૌંઈ પણ રખવાના હોઈ શકે જ નહિ તેથી જ માધક આત્મા માટે એ જ સર્વ થેય આદર્શ નજર મામે રાખવાનો હોય છે

૨ નાનાતિથય—અગાઉ થ ફલણો નાથ પામ્યાથી તીર્થ કર પરમાત્મામા કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન પ્રગટે છે તેનાથી લોક, અલોક મમત જગતના સર્વ જીવો અને સર્વ પુદ્ગલાદિ અજીવ દ્રવ્યોની સર્વ ભૂત-ભાવી વર્તમાનકાળની દરેકે દરેક અવસ્થા સ્વરૂપ વગેરે પ્રત્યક્ષ જાણે છે અને જુએ છે એ અનંત જ્ઞાન દર્શનમા જોવા-જાણવામાથી ક્યાય કશું જ બાકી રહેતું

નથી તે પરુ અને ઉચ્છેદન મૂકવા વિના નર બેન-
 ભણતા ન જિ-રે છે હા હ એમ પ્રજ્ઞા મહાશયે,
 એની અનેની બધી ખુદી નીજિતુ કેરી મને પ્રિ-
 મિત પટે છે, એવી રીતે આ જ્ઞાનજ્ઞાન પ્રજ્ઞા
 સમન્વિત-યોના ત્રિકાળ વર્તી બધી જગત્ પ્રિ-
 યાય છે, હૈંદ ભાવ પર જ્ઞાન-પ્રવૃત્તિ કે જ્ઞાન
 જાનથી એ પ્રભુ સર્વજ્ઞ બન્ધા જે રે જ્ઞાન-વૃત્તિ
 લેશ માત્ર અજ્ઞાનતા નથી જે રે હા જ્ઞાન-
 વૃત્તિય, ક્યાય પણ કોઈ પણ ને જ્ઞાન-વૃત્તિ
 કે પ્રવૃત્તિને ન ભણવા-ભેદ-જ્ઞાન જે રે પરુ
 એવા મુજબ જ લે તત્ત્વો જે રે હા, જે રે હા
 એ ઉપદેશે છે મોક્ષ-સમાર્થ જ્ઞાન-વૃત્તિ
 માગ બરાબર અર્થોત્તરે વ. જ્ઞાન-વૃત્તિ જે રે
 અમત્યનો લેશ પણ નથી જે રે જ્ઞાન-વૃત્તિ
 અક્ષર કપણે નીકળી જવું જ્ઞાન-વૃત્તિ જે રે
 એ હોયોના નિમિત્તે મોક્ષ-વૃત્તિ-વૃત્તિ જે રે
 અહીં અવકાશ નથી, માટે જ્ઞાન-વૃત્તિ જે રે
 પરમાત્માનો જ ઉપદેશ વરુ જે રે વિચાર-વૃત્તિ
 આરણ્ય છે એ જ હોઈ ર

૩ પૂજાતિશય — જે રે જ્ઞાન-વૃત્તિ જે રે

કઠોર આત્મમાધનાથી વીરુ જ્ઞાન જે રે

તીર્થ કરપણાનુ પુણ્ય પ્રજ્ઞા જે રે

ઇંદ્રો અને કરોડો અબજો દેવ-દેવીઓ અહીં આવી
 એમની ભારે પૂજાભક્તિ કરે છે સમવસરણ રમે છે,
 હુન્દુલિ બળવે છે, ઇન્દ્ર જેવા ચામર વાંચે છે, દેવ
 તાઓ નૃત્ય કરે છે, પ્રભુના ગુણગાન કરે છે, મુગધિત
 જલ અને પુષ્પની વૃષ્ટિ કરે છે, પ્રભુના મુરમા મીઠી
 બસરીના મધુરા ઝીણા મુર પૂરે છે પ્રભુને મૂકી
 મૂકીને પ્રણામ કરી અર્પણ હર્ષ અને આતુરતાથી
 પ્રભુની મીઠી દેશના સાબળે છે શ્રી તીથ કર પર
 માત્માની પૂજા થવામા મર્વણ બન્યા ત્યારથી સદા
 જઘન્યથી એક ડોહ દેવતા પ્રભુની સેવામા સાથે જ
 રહે છે પ્રભુને પગ મૂકવા નવ મુવર્ણ કમલો રચાઈ
 જાય છે તે, પ્રભુ ચાલે છે ત્યારે, જાણે સાથે ચાલે
 છે પાછળ પાછળના બળે મુવર્ણ ઝમળ આગળ
 આગળ આવતા જાય છે તે કમળ પાછા અપરમા
 માખણના પિંદા જેવા અતિ મુકોમળ હોય છે વળી
 પ્રભુની પૂજામા આઠ પ્રાતિહાર્યની શોભા થાય છે

તે આઠ પ્રાતિહાર્ય આ —નીચેથી ઉપર
 ગણના, ૧ મિહાસન, ૨ ચામર, ૩ ભામળ, ૪ છત્ર,
 ૫ પુષ્પવૃષ્ટિ, ૬ અશોકવૃક્ષ, ૭ દિવ્ય ધ્વનિ અને ૮ દેવ
 હુન્દુલિ પ્રભુ ચાલે ત્યારે મિહાસન અને છત્ર આકા
 શમા ચાલે છે પ્રભુને ભેગવુ હોય ત્યારે મિહાસન
 ૧૨ ગોઠવાઈ જાય છે ઉપદેશ દેવા સમવસરણમાં

જિરાતે ત્યાં અથોકવૃક્ષ પ્રભુની પાછળ ગ્હી મમન્ત
 પર્ષદાને હાથ આપે છે ભામડળ પ્રભુના મુખની
 પાછળ ચમકનારો તેજનો ગોળાકાર પુત્ર છે, તે
 થાળી જેવો ગોળ અને કિંગ્લો પ્રચ્છાન્તો દોર છે,
 તથા પ્રભુની અનુપમ કાન્તિને વગી દેઈ અધિક વધારી
 દે છે પ્રભુને જોનારની આખો પ્રભુ દર્શની ખત્રી
 ચક્રવી નવી, એટલી બધી લોકોચ મુખમુદ્રાની
 રમ્યતા, મનોહરતા દોર છે દુન્દુભિ બહુને આ
 બાળુના પ્રદેશમા લોકોને આ મુદિરપુર્ણા લ, ૪૫.
 માર્યવાહુ આબ્યાની ખમર આપે છે, અને એન્દ
 શરણુ લઈ લેવાની હાકલ કરે છે ત્રિવર્ણિ પ્રભુની
 દેશનાના અવાજમા મગીનને અટ્ટાપ પૂરે છે પુત્ર
 વૃષ્ટિ એની થાય છે કે આપુ નવવસ્તુ નવે - ૩
 મધતો બગીચો ! અને પાત્રી પ્રતીએ દે લોકો - ૩
 કરે, જતા પ્રભુના અનિશ્વચી પુરને વિદ્યુત - ૪
 થાય એવી રીતે, અને દીપ્તિ નવે અને પાત્રીએ
 ઉચી એવી ગીતે પુષ્પવૃષ્ટિ કરી દોર છે

મમવસગણુની રંગ ને જ્યોતિ
 તે પણ એક માત્ર લીધે દેવ મુદે ૪
 એમા ઉપરાપર તણુ જન્મ ને ને
 નીચેનો ગદ્ય પ્રતીનો, એ પ્રતીનો
 અને ૧૫ પ્રતીનો

જગા ગળીને અદગ્ના વચલા ભાગમા ખીં
 ઉથો ગઢ રત્નની કાગરીવાળો હોય છે
 પગુઓ, પળીઓ વગેરે તિથ ચ પ્રાણીં
 વાતી જગા છાડી વચમા ઉલો ત્રીજો
 અને ચ દ્રકાતમણિની કાગરીવાળો કરેદે
 એના પર પ્રભુ અને દેવ-માનવની ખાર
 છે એ અને તિથ ચો ત્યા પ્રભુની દેશન
 તેને અતિશય ઉલ્લાસ-આતુરતાથી સાલ
 ગઢની ચારે ખાલુ ગઢ ઉપર ચઢવાના પ.
 ચઢીને અદર પેસવાના તોરણવાળા મુશો
 હોય છે સમવસરણની નીચે ઉથો ૬
 ઇન્દ્રવજ્ર ઉલેલા થોભે છે ઉપરના ત્ર
 ઉપર વચમા ઉચુ અશોકવૃક્ષ હોય છે ૬
 પૂન દિશામા રત્નમય મિહાસન ઉપર
 તીર્થ કરદેવને ઇન્દ્ર વિનતિ કરીને
 ખાડીની ત્રણ નિશામા દેવતા પ્રભુના બરા
 દેખાય એવા ત્રણ પ્રતિબિંબ ગોઠવે છે
 પ્રભુના અતિશયથી મમાન કાતિવાળા લા
 ચારે દિશામા બેઠેલા લોકોને એમજ
 અમારી સામેજ છે પ્રભુની આગપાસ
 બેને છે, તેમા ચાધુ, માધ્વી, આવક,
 ચાર, અને વ્યતર-લવનપતિ-જ્યોતિર્ષ

દેવે! તથા દેવીઓ એ આઠ, એમ બાર પર્વદા હોય
 છે પ્રભુની સામે જમણા હાથે સૌથી આગળ ગણધર
 સત્રવાન પત્રી કેવળજ્ઞાની મહર્ષિઓ, પછી મન
 જ્યોત્સ્નાની વગેરે મહર્ષિ કે સાધુઓ તથા પત્રી
 પાછળ બીજા સાધુ મહાગણે હોય છે પત્રી પાછળ
 રમાનિક દેવીઓ અને માધ્વીઓ ઉભી હોય છે પ્રભુ
 ત્યાં ધર્મની અને તત્ત્વની દેશના આપે છે, અને
 હોયને બોધ પમાડી એમના મિથ્યાત્વાદિ દોષો
 હાડીને એમને માધુષ્ટ, શ્રાવણપણ અને મમ્યકત્વ
 આપે છે ત્યાં પ્રમતો, અધર્મ અને મિથ્યાત્વાદિની લેખડો
 નથી લાય છે

(૪) વચનાતિશય — પ્રભુ જે દેશના આપે છે,
 તે વાળી પાત્રીસ ગુણવાળી હોય છે, એટલે વર્ણન
 આગળ અપાશે એમા એક મિલ્લત એવી હોય છે કે
 જ્યાં ત દૂગથી જે માસના ધીખતા તાપમા ચોંટી
 ધમકી, બીજા બાજુ લાગે લાકડાનો લાદો, માથે ઉચ્છ્રી
 કોઈ દુખળ રોશી અત્યંત ચાંડલી અને બહુ ભૂખ
 ત ત્રીજી ખાનપાનની ઉતાવળમા ઝટપટ ઝટપટ ચાની
 આવડી હોય, અને ત્યાં એમાથી એકાદ લાકડું નીચે પડી
 ગયું તેને લેવા એક હાથે માથે લાર પકડી રાખી
 કેરેથી નની બીજો હાથ નીચે નમાવે બરાબર
 એટલામા જ, ધાગે દે, નહુકમા સ્વામેલા નમવતગણ

પગ્ની નીકળેલી પ્રભુની મધુરી વાણીનો સુર ટાંચીના કાન પર પડે, તો એ માલગવાના રગ્નમા એમજ વાકી ને વાકી વળેલી ઉભી રહી જાય! અને ભૂખ, તરમ, ધાક, અશક્તિ, બધું ભૂલીને મહા આનંદમા મગ્ન થઈને એમજ માલગ્યા કરે! એટલી બધી મિઠાશ પ્રભુની વાણીમા હોય છે! વળી તે વાણી મર્વ પ્રકારના પશુ, પખી, માનવ અને દેવો પોતપોતાની ભાષામા મારી ગીતે મમલ શકે છે તેમજ માત્ર એક પ્રકારે બોલાયેલું પણ પ્રભુવચન અનેક જીવોના હૃદયમા ઉઠતા જુદા જુદા સંદેહોને એકી સાથે દૂર કરી દે છે! પ્રભુની વાણીના પ્રભાવ આગળ ભવભલા ભેળભાજ વાદી પાખડીઓ પણ ત્યાં વિવાદ કુર્તક થનાવી શકતા નથી, કિન્તુ માલગતા જ એમી ગૂઢે છે અનંત જ્ઞાનને ધરનારા પ્રભુ પાંદિના મર્વ પ્રશ્નોના ઉત્તર કહી શકે છે કેમકે એમનાથી શુ અભવશ્યુ 'છી' જીવોના અનંત ભવો અને અનંત તાનંત પરમાણુના અનંત કાળના પર્યાયો (અવસ્થાઓ) હાથમા રહેલા સ્પષ્ટ મોટા આમળાની જેમ પ્રત્યક્ષ જુઓ છે

આદિકર સ્વયં જુદ્ધ-પુરુષોત્તમ-પુરુષસિંહ વગેરે સ્વરૂપ — શ્રી તીર્થંકર પ્રભુ ધર્મના આદિકર પહેલા ઉપદેશક હોય છે તે પણ વ્યવસ્થિત ધર્મ તીર્થના-ચતુર્વિધ સઘ અને સમ્યગ્દર્શનાદિ મોક્ષમાર્ગને

વ્યવસ્થિતપણે સ્થાપનારા છે તે પણ જન્મથી સ્વ
ય બુદ્ધ અને પુરુષાર્થથી સ્વયં સવરૂપ બનેલા છે

પ્રભુ ચાર મહાઅતિથયોથી સાચા પુરુષોત્તમ
છે, પુરુષમિહ છે, પુરુષોમા એક પુરુષિક અને
એક ગદ્યહસ્તિ મમાન છે જેમ ગદ્યમિત્રી ત
ઉન્મત્ત હાથીઓના મને ગાળી નાખે એ, તેમ પ્રભુ
પણ પૂરે કહ્યું તેમ, જે જે પ્રકારના મધ્યમ પેદાના
રાગદ્વેષ અને લોકમા મારી મરતી વરે, તેને શાપ
કરી દે છે એક પુરુષિક જેવા પ્રભુ કેવલજ્ઞાતૃથી
લક્ષ્મીનુ નિવાસસ્થાન બને છે પરી પ્રભુની વાત-
સન્માર્ગ પ્રમાણક અને કુમત્ત-કુમાર્ગ વિનાતક એવી
જે દેશના ગાજે છે એ સિંહાની જેમ મુદ મુલકા
રૂપી મિથ્યાત્વ, ને મિથ્યાદષ્ટિ અને ને જાત પમાનાર
બને છે તેમ, પ્રભુ રાગદ્વેષાદિ ના રૂપમયે પ્ર એ
મિહ જેવા કૂર-કઠોર બની એમ, રાજાશ કરવામા
સિહ જેવા શૂરવીર હોય છે, તેથી પ્રભુ ખખરા
પુરુષમિહ છે, તેમજ પ્રભુ મયા પુરુષોત્તમ છે જે
જેમને અસખ્ય દેવદેવે તે જેમ પણ પૂરે છે, બને
છે, જેમનું ચરણ માન છે, જેને જેમનામા એક
સહજ શક્તિઓ, શુભે, મન્દ અને ઉપકારકતા હાય
છે એનું વર્ણન આપ્યું છે

લોકોત્તમાદિ — જે મુદેવ તો

નના

પર

તેથી

લેજ

ધર્મ

વર્થા

બન

વરૂપ

ના,

કારો

કુંક

એ,

ધે

૧૧

૩

ઉત્તમ હોય છે પ્રભુ પચાસ્તિકાય (જીવ પુરુષગદિ
દ્રવ્યો) ના સાચા પ્રરૂપક હોવાથી લોકહિત છે અનાદિ
કાળથી મોહ લૂટારાથી લૂટાતા પીડાતા જીવ લોકોનું
વિમોચન-સંસ્થાણ (યોગ-ક્ષેત્ર) હરે છે, માટે સાચા
નાથ છે, તેથી લોકનાથ કહેવાય છે વળી એ જીવ
લોકોને પ્રભુ મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્યતા હોવાથી સાચા
લોકપ્રદીપ છે, અને વિશેષે કરીને ઉત્તમ લોક જેમકે
ગણધર ભગવાન, એમનામાં દ્વાદશાગ્રી (સમસ્ત શુભ
જ્ઞાન) નો ઉદ્યોત કરતા હોવાથી પ્રભુ લોક-પ્રદો-
તકર છે

અભયદાતા વગેરે, ધર્મદાતા વગેરે — પ્રભુ
લોકના નાથ અને અનંત જન્મ-મરણની જ જાળમાંથી
મદાને માટે ઉદ્ધરનાર પરમપુરુષ થી પરમાત્મા
મોલિક વિશિષ્ટ સ્વરૂપને ધરનારા હોય છે પથ ભૂવેના
અને જવાટવીના જાયમા ફસેલા જીવોને પ્રભુ અભય-
શુભ-માર્ગ-ચરણ તથા બોધિત જ્ઞાન ધરનારા હોય
છે જીવોને સાચું શુભ પમાડવું છે, તેથી દેવાધિદેવ
શુદ્ધ ધર્મનું જ્ઞાન કરવા સાથે આથી ધર્મપ્રક્રિયાના
ઉપદેશક હોય છે તે પણ પરોપદેશે પાડિત્યે નહિ,
પણ સ્વયં જીવનમાં અતિ કઠોર ધર્મચર્ચા આચરીને
આચાર્ય ધર્મનાયક જન્યા પડી ઉપદેશે છે વળી ધર્મ
આધર્મ નાષતા રૂકનારા જીવોને સારથિની જેમ

ધર્મમાર્ગે હાવનારા હોય છે, એવા પ્રભુ ધર્મશાસનના ચક્રવર્તી છે

જિન-તીર્થ-શુદ્ધ-સુકત — શ્રી અગ્નિ ત પર-
માત્મા રામદ્વેષને છૂટીને જિન બનેલા હોય છે તેથી
અગ્નિ સાગર તરીકે તીર્થ બનેલા હોય છે એટલે જ
શુદ્ધ=નર્વણ બની છવ મુખ યદ્ય જગતને ધર્મ
દેખાડી અતે છવન પુર થતા દેહ ત્યજી નર્વણ
નિરજન નિરાકાર અરૂપી એવા વિદેહ સુકત બન
નારા હોય ■

શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માનું વિશેષ વિસ્તૃત સ્વરૂપ
જાગજ પર કહેવાશે તે એમના છવન, એમની સાધના,
એમના સુદો, એમની શક્તિ, અને એમના ઉપકારો
ઉપરથી સમ તથા હાવ તો પ્રભુનું અહીં જેમ ઘોડું ક
વિધિમુખે અરૂપ ભેગુ તેમ હવે નિષેધ મુખે ભેઈએ,
જેથી બરાબર ખ્યાલ આવે કે જગતમા સાચા દેવાધિ
દેવ પરમાત્મા કેવા હોય તો સુદેવ ગણી શકાય

(૧) સુદેવ અનાદિ-શુદ્ધ નથી, તો
પહેલી વાત એ કે પ-માત્મા આત્મામાલી બને છે
પણ અનાદિ-શુદ્ધ પ મા મા જેવી કોઈ વસ્તુ નથી
કેમકે (i) અનાદિ-શુદ્ધને જા પ વગેરે ગણેલા ન
હોવાથી શરીર ન હોય તેવી એ વીરધારી વીરકે

જગત પર મોબ્યુદ જ નહિ તો જગતને ધર્મ શી રીતે બતાવી શકવાના હતા? વળી (ii) જો કહે જ એ જે શુદ્ધ છે તે અશુદ્ધમાથી શુદ્ધ બનીને નહિ કિંતુ અનાદિના, તો પ્રશ્ન એ થશે કે હવે જે અનાદિ ॥ અશુદ્ધ છે તે કદીય શુદ્ધ કેમ થઈ શકે? તમારા હિમાએ શુદ્ધિ તો અનાદિની હોય તેમજ (iii) એવા અનાદિ શુદ્ધ પરમાત્મા હોવામા તકે પ્રમાણ પણ શું? ત્યાં

(૨) સુદેવ અશરીરી નથી — પરમાત્માને ઉપદેશ કરવા માટે કાઈ બીજાના કર્મથી શરીર ન મળે, કેમકે નિયમ તો એ છે કે પોતાના જ કર્મનો ફળભોગ પોતે ઠરે કર્મ કોઈના, અને ફળ કોઈ લોગવે, એવું ન બને નહિતર તો કાર્ય-કારણભાવની અન્યવચ્ચા થઈ જાય તેમજ મોક્ષ પામેલા હોવને પણ કોઈવાર બીજાના કર્મે શરીર ધારણ કરવાનું કેમ ન બની આવે? વળી,

(૩) સુદેવ અવજ્ઞા નથી — શરીર નહિ તો મુખ પણ નહિ, તો તે વિના ધર્મ અને તત્ત્વોના વક્તા પણ કેમ બની શકે? કેટલાકે શાસ્ત્રને ધૃતિરથી ઉપદેશાયેલ નહિ પણ નિત્ય માને છે એ પણ ખોટું છે કેમકે નિત્ય હોય તો પણ એનો કોઈ પ્રથમ

પ્રગટ કરનાર, સમજાવનાર ભેદથી એ પ્રગટ કરનાર સમજાવનાર રાગી, દેખી કે અજ્ઞાની નહિ ચાલે એટલે પાણુ, વીતરાગ સર્વજ્ઞ પ્રભુની જરૂર પડશે જ એથી એ આન્ધુ કે પ્રભુ અગુદ્ધમાથી ગુદ્ધ બનેલા છે, શરીરધારી છે, અને ઉપદેશક છે

(૪) પરમાત્મા સરાગ મદ્દેષ નથી — પરમાત્મા શુદ્ધ હોવાથી સરાગ, સદ્દેષ નથી એમને બક્તો ઉપર પ્રેમ કે દુર્જન ઉપર દ્વેષ કરવાનો હોતો નથી એક દુન્યવી સારો બાપ પણ બધા પુત્રો પર સમદષ્ટિવાળો હોઈને વધુ કમાતા ઉપર પ્રેમ અને એણે કમાતા ઉપર દ્વેષ નથી કરતો, તો આ તો જગત-પિતા! એ તો મહાન આદર્શ પુરુષ દોષા ભોળાં જ એથી જ

(૫) વીતરાગ-ત્રીતદ્વેષ પરમાત્મા અનુગ્રહ-તિરસ્કાર કરનારા પણ નથી હોતા અર્થાત્ પ્રભુ અમુક ઉપર કૃપાદષ્ટિ વરસાવે અને અમુક ઉપર તિરસ્કારથી એનું નિકદન કાઢી નાખે, એવું બની શકતું નથી, ચાહ્ય મામો ગમે તેવો લકા હો કે દેખી હો પ્રભુ ધર્મશાસન સ્થાપી જગતને સાફ ચાલબન આપે પણ પછી તો દરેકે પોતાની યોગ્યતા ખીલવીને બાતે જ એ ચાલબને ધર્મપુરુષાર્થ કરવો

પટે તો જ એ મોક્ષ પામે એ એમ ન કરે અને પાપ મય જીવન જીવે તો પાપકર્મના બધવી બધાઈ સમારમા બાંકવાનો કાર્જ આત્મા ગમે તેવો દુષ્ટ હોય અને મહેશનો અનુશ્રુ એને મોક્ષ અપાવી દે એવું બની શકે જ નહિ એ એમ બને, તો તો પછી મહેશ સર્વ જીવો પર કેમ અનુશ્રુ ન કરે ? ત્યાં એ જીવની યોગ્યતા અને નતપુરુષાર્થ પર આધાર રહેતો હોય તો તો પછી યોગ્યતા અને પુરુષાર્થ જ જરૂરી બન્યા ! ત્યારે

(૬) સુદેવ મળ કરનાર કે ઇનામ દેનાર નથી — પરમાત્મા સુકૃતના ઇનામ આપનાર કે દુષ્કૃત બદલ મળ કરનાર પણ નથી કેમકે તો તો એક બાબુ પોતે સગીદ્રેષી કરે ! બીજી બાબુ કર્મ સત્તા નકામી બને ! દુનિયાના ન્યાયાધીશનેય થોડા શાગદ્રેષની જરૂર પડે જ છે જિદોષ પર શાગ થવાથી છાડી દે છે વધુ દોષિત પર નક્કરત દેવ થવાથી ભારે સજા કરે છે ખૂબી તો એ, કે વળી સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ એવી સજા કરવાને બદલે પહેલેથી દુષ્કૃતને જ કેમ ન અટકાવે ? એ એક મોટો પ્રશ્ન છે પોતીસ પણ, પોતાની નજગ સામે ડોહાને ખૂન કરવા દે અને પછી ખૂનીને પકડે, તો શુનામા આવશે

(૭) ઇશ્વર જગતકર્તા નથી — ત્યારે, અનત

ગુણસુખ પરમાત્મા જગત્કર્તા પણ નથી કેમકે (i)
 આખા જગતને બનાવવા માટે શરીર કેટલું મોટું
 જોઈએ ? અને તે પોતાના ભાગ્ય વિના કયાથી લાવે ?
 તેમજ (ii) કે ભારના વાકની જેમ જગતને બનાવવા
 માટે વેદિકા કંઈ ? (iii) એ વેદિકા અને પોતાનું
 શરીર ઈશ્વરે મી રીતે બનાવ્યું ? અર્થાત્ કયા શરીરથી
 અને કંઈ વેદિકા પર એ જગત્સર્જક શરીર-વેદિકા
 બનાવ્યા ? બીજું એ છે કે, (iv) જગત બનાવવાનું
 ઈશ્વરને પ્રયોજન શું ? ઈશ્વર તો દૃઢકૃત્ય છે, એમના
 સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થઈ ગયા છે હવે સૃષ્ટિ રચ
 વામા શો હેતુ છે ? જો કહો કે (v) જગતના છપ
 પર કૃપા કરવાનું પ્રયોજન છે, તો તો એ આખા
 જગતમા સુખનાજ ધ્યાન કેમ ન રહે ? શા માટે નરક
 વગેરે દુ ખના સ્થાન, દુ ખના શરીર ઇલાદિ બનાવે ?
 શા માટે લોહી લહે-બગે એવા સાધન રહે ? ત્યારે
 જો કહો કે (vi) છુનોના સારા-નરસા ભાગ્યને
 અનુસાર રચવાનું હોય, તો એનો અર્થ એ થયો કે
 એ ભાગ્ય આગળ ઈશ્વરનું પણ ચાલતું નથી તો
 પછી એ સર્વ શક્તિમાન શા ? અને કર્મ બધું કરે
 ત્યાં એમની જરૂર પણ શી ? ત્યારે (vii) “પ્રયોજન
 વગેરે તો નહિ, પણ કીડા
 માનથી જગતને બનાવે છે,”

તો એવા ઇશ્વર રાગવાળા કરશે કેમકે કીડામા રાગ અવશ્ય હોય વળી (જાગ) ભાગ્યને (કર્મને) અનુસારે ફળ ઇશ્વર આપી શકે, આપે છે,—એમ કહેવા પર, પ્રશ્ન એ થશે કે તો પછી કર્મનું તરત ફળ કેમ ન દેખાડે કે જેથી શુભ કર્મનું તત્કાળ ફળ મુખ, અને પાપકર્મનું તાત્કાલિક ફળ દુઃખ ભેઈ અજ્ઞાન લોક વધુ પાપ કરતું તો અટકી જાય? હવે એક વાર જોરી કરી કે તરત પીઠ પર ગાટકા પડ્યા! અથવા એક જ જૂઠું જોડ્યો કે તરત જ હાલ પર લહાય ઉઠી! કે સામાએ એ જૂઠું તુર્ત પગી પાડી આને મળ કરી! આવું ઇશ્વર કેમ ન બનાવી શકે? અને ભે કહો કે (૧૪) એ તો કર્મ પાકે ત્યારે પરમાત્મા ફળ આપે, તો તો પછી કર્મ પાકીને ફળ આવવાનું જ છે, એમા ઇશ્વરની ક્યા જરૂર રહી? જેમકે કાચા ફળ ઝાડ પર એની મેળે પાકે છે, તેથી ત્યા કોઈ પકવનાર નથી ગણાતો

(૮) પરમાત્મા અવતારી પુરુષ નથી — અર્થાત્ પરમાત્માએ એકવાર જગતને તત્ત્વજ્ઞાન આપ્યું, પછી મોક્ષમા ગયા, અને વળી પાછી જરૂર પડી ત્યારે એમણે જ મોક્ષમાથી પાછો અવતાર આ જગતમા લીધો અને જગત પર ઉપકાર કર્યો એમ મોક્ષમાથી આવી આવી મુગે મુગે અવતાર લીધો,

એવું નથી બનતું પૂર્વે કહ્યું તેમ મોક્ષ પામીને
 મર્વગુહ નિરજન-નિરાકાર અને કર્મરહિત બન્યા
 પછી અવતાર લેવાનું નથી ડોઘ પોતાને પ્રયોજન, કે
 નથી પોતાની પાસે અવતારની ડોઘ સામગ્રી અવતાર
 એટલે તો જન્મ, દેહધારણ વગેરે એ કર્મ વગેરે
 મામત્રી વિના ક્યાથી બની શકે? વળી અવતારી
 જીવનમાં જે કાંઈ પ્રપચ, કામઝીડા, આરભ-સમા
 વસ કરે, એ બધું જે ખરી રીતે પાપઉપ છે, એને
 પરમાત્માનું હોવાથી નિષ્પાપ, ગુણરૂપ અને
 એમની હીલા તગીકે ઓળખાવવું પડે! દેવી વિટ
 બણા! બીજાને શ્રી સગ એ પાપ, વિષ્ણુને લક્ષ્મીના
 મગ એ પાપ નહિ!

(૬-૧૧) પ્રભુ વિષ્ણુ નથી, ગહિતપૂજ્ય નથી,
 લોકિક ઉપકાર્યા ઉપકારક નથી —ત્યારે (૬) એ
 પણ વસ્તુ નથી કે પરમાત્મા વિષ્ણુ અર્થાત્ જગત
 વ્યાપી હોય બને નહિ આ કેમકે પ્રભુ જે
 શરીરથી વ્યાપક હોય તો જગતમાં બીજું કાંઈ રહી
 શકે નહિ સક્ષમ શરીરથી ઢહો તો તત્ત્વ પ્રશ્ન-એનું
 સ્વરૂપ શું, એ કરી શું શકે, અને એમાં
 આત્માથી વ્યાપક કહો તોય ખોટું,
 અને એ જ નહિ, હોય નહિ
 રહેલા એ આત્મા

બીજો ગમનાગમન સંભવી શકે જ નહિ ન મારમા
પર્યાટન નુ ? તેમજ લોકો લ્યાત્યા મળમૂત્ર નાખી
વ્યાપક ઇશ્વરની આચાતના કરનારા બને !

(૧૦) પરમાત્મા શક્તિથી પૂજ્ય નથી કે
મહાદાતાપણથી પૂજ્ય નથી — કેટલાકે કહે
છે કે, — “ અહો ! ઇશ્વર કેવો સર્વ શક્તિમાન !
આખું બ્રહ્માણ્ડ એણે રચ્યું ! કેવી મહાન શક્તિ !
આપણા ઉપયોગ માટે ભૂમિ, પાટ્ટી, હવા, નદીઓ,
વનરુપિત, વગેરે બનાવી કેવું આપણને મદત આપ્યું !
કેવો એ ઠગણામાજર ! નાના ગાળથી માડી મોટમોટા
પર્વતો, સૂર્ય, ચંદ્ર વગેરે બધું એણે બનાવ્યું ! અહો
ધન્ય એ નિગટ સમ્મિ ! એની છત્રિયા વિના એક
પાકડું થ હોતી ન શકે, ને એક તણખવું થ ભાગી
ન શકે ! ” — આમ માની ઇશ્વરને એવી અનંત શક્તિ
બદલ બો હવા-પાણી વગેરેના દાતાપણ બદલ
માને-પૂજે-નમે છે પણ આ જોડું છે કેમકે પહેલી
તો વાત એ, કે આવી શક્તિ અને આવા ઇશ્વર
પ્રમાણુ-વિન્યાસ છે, પ્રમાણ-સિદ્ધ નથી ઉપર ‘ઇશ્વર
જગતકર્તા નથી,’ એ વિષયમા દલીલો આપી છે બીજી
એ કે એવી જડશક્તિ માનવાથી અને એ શક્તિના
પૂજારી બનવાથી પોતાના આ માને આદ્યાર્થિક
દષ્ટિએ ચો લાલ ? કહે છે,

પ્ર૦—એવી શક્તિ માનવાથી પોતાનો કર્તૃત્વનો અહંકાર ટળે ને? તેમજ એવી અનંત શક્તિ ધરનારને ચરણે આત્મા ઝુટેલો રહે ને?

ઉ૦—તો શુ એવું માનનારા બધા નિરભિમાની બની ગયા છે? બધાએ પોતાનું મન માત્ર એવા પરમાત્માને ચરણે લગાવી દીધું છે? કદાચ કહો કે બધા લોક સારા થોડા જ બને છે? તોય એ કહો કે જે જે નિરભિમાની બન્યા અને જેમણે જેમણે પ્રભુને જ એક શરણ માન્યા, એમને શુ એથી વિષયોથી વિરક્ત અને રાગદ્વેષાદિ વ્યાયોથી મુક્ત બનવાનો અવકાશ મળ્યો? આ બહુ વિચારણીય છે કેમકે ઈશ્વરે બનાવ્યું છે એમ માનતા તો ઉવટું મનને એમ થાય કે “તો પત્રી એ સારા માટે જ બનાવ્યું છે, તેથી એને ભોગવવામા શો વાવો? પરમાત્મા થોડું જ નાશક બનાવે? એણે ઝેર બનાવ્યું છે તે પણ તેવા દિવસગ્ન અને અતિ દુષ્ટીને આત્મ ધાતથી રાહત મેળવવા માટે, તેમ જારીગર વૈદને હવા બનાવવા માટે સારાશ કે પ્રભુની મહેરબાની છે બધું બનાવવામા માટે એ જગત્પિતાના બાળકો એવા આપણે એને ભોગવો,”—આવી આવી અજ્ઞાન દશા સેવી વિષયરાગ અને કપાયસેવન ટકવાના-વધવાના તેથી અસારકેદ ઉભી રહેવાની જો

પરમાત્મા સસારકેદમાં નિમિત્ત? માટે કહો કે
 પરમાત્મા આવી સર્જન શક્તિવાળા નથી વળી
 અભિમાન ટળે એમ કહો છો તે તો કર્તૃત્વનું, પણ બીજો
 મહા અભિમાન ટળવાનો અવસર કયા? ‘પ્રભુએ
 અમને કેવું સરમ ઉચું કુળ આપ્યું, બળ આપ્યું,
 ધન આપ્યું! અમાગ જેવો કોણ કુળવાન, બળવાન
 કે ધનવાન છે?’ આવો મહા કદાચી પામવાનો હતો?
 ત્યારે ‘પ્રભુએ બધું આપ્યું-બનાવ્યું છે, તો રાખ
 વામા ત્યાં વાધો? પ્રભુએ જ કુટુંબ આપ્યું છે તો
 એ ધન કુટુંબનો ત્યાગ કેમ કરાય?’ એમ કરી
 વિષયો ઉપર રાગ, મમતા ચાલુ રહેશે

ગુણની પ્રેરણા કેમ મળે — ખરી રીતે
 કર્તૃત્વનું અભિમાન તો કર્મસત્તાની પ્રબળતા માન
 વાવી ટળી શકે છે તેમ ઈશ્વરને એવા મહાદાતા
 માનવાને બદલે, જાતમાં અન્યત્ર ન મળે એવા
 શેષભાગના દાતા અને અનંત વીતરાગતા વગેરે
 ગુણપન્ન માનવાથી એમના પર ખૂબ જ કૃતજ્ઞતા-
 ભુદ્ધિ તથા ગુણાનુરાગ રહે છે, અને એમના ચરણે
 આત્માને ઝૂકેલો રખાય છે ઉપસત પરમાત્માને શ્રેષ્ઠ
 માધક, વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, ને સત્-તત્ત્વના ઉપદેશ તરીકે
 જોવાથી કેટલીય પ્રબળ પ્રેરણાઓ આધ્યાત્મિક ઉન્ન
 1 મળે છે, તેમ એવા પરમાત્માના મત્ય ઉપદેશથી

માયુ માર્ગદર્શન, તત્ત્વદર્શન અને સાધનાનો બોધ મળે છે એવા ૪ પરમાત્મા પોતે મૃદિમર્જનની પાપલ વિનાના હોઈ ‘જડના સર્જનમા મોહ-મમતા અને મૂઢમ મૂઢ જીવહિસાદિનુ પાપ લાગે છે,’ એમ બતાવી શકે પોતે જ સર્જક હોય તો કેમ બતાવી શકે? વળી પૂર્વ કહ્યું તેમ એવી શક્તિવાળા ઇશ્વર હોવાનું પ્રમાણથી મિલ્લ નથી ઇશ્વરમાની એવી શક્તિથી ઇશ્વરને પૂજ્ય માનવા, એ અપાન એટલું છે ગામડાના અમળ મૂઢ લોહો નજીબથી મેસ-મેજીઝમ, વગેરે કોઈ બહુચમત્કારની વસ્તુ બતાવનાની શક્તિ ઉપર મુખ ધાપ છે એમ હઠયોગ વગેરેની શક્તિ ઉપર શહેરી લોહો પણ આકર્ષાય છે પરંતુ એવી શક્તિમા શી આત્મિક વિશેષતા? આત્માને ની ઉપકારકતા? શી શુભમરિતા? ખરી રીતે પરમાત્માની માનનીયતા અને પૂજ્યતા અને તત્ત્વો અને આધ્યાત્મિક ઉપકારને કરનારી યથાર્થ તત્ત્વદેશના ઉપર છે મારે જ,

(૧૧) પરમાત્મા માત્ર લોકિક ઉપકાર કરનાર નથી, પણ એક એવા લોકોપકાર ઉપકારને કરનાર છે પરમાત્માને

પણ, જાણનાવીને કે આપીને

પ્રેમ મુખશાન્તિ આપે

પવિત્ર હવન હવવાની પદ્ધતિ જતાવીને છે ત્યારે,
 શુદ્ધ ધર્મમાર્ગ અને યથાસ્થિત તત્ત્વસ્વરૂપ ઉપદેશવાને
 જે લોકોત્તર ઉપકાર શ્રી વીતરાગ સર્વજ્ઞ તીર્થંકર
 પરમાત્મા કરે છે, તે જીજ્ઞુ ઘેઘ કરી થકતુ નથી
 અરે! એટલું જ નહિ, પણ જે શગીરૂપીજનો જગ
 તમા ધર્મ અને તત્ત્વના નામે ખોટા ધર્મ અને
 ખોટા તત્ત્વો પ્રચારનારા બને છે, તેય પહેલા વીતરાગ
 પ્રભુથી આ શુદ્ધ મત્ત્ય ધર્મમાર્ગ અને તત્ત્વપ્રકાશ
 ની-જ્યા પછી એનાથી આડા જઈને બની શકે છે
 પણ એનાથી એ સ્વપરનો ભયકર અપકાર કરનારા
 થાય છે કેમકે એ કર્તાવ્યને અકર્તાવ્ય મનાવે છે અને
 અકર્તાવ્યને કર્તાવ્ય મનાવે છે ત્યારે સાચા વીતરાગ
 પરમાત્માના લોકોત્તર ઉપકારથી તો હુયોના આ
 ભવ, પરભવ, અને ભાવી અનતકાળ મુખી બને
 ઉત્તમનજ બની જાય છે, પણ આ માટે પરમાત્માને
 દુનિયાના લોકિકે માર્ગથી જુદુ ચાલવું પડે છે આના
 એક વ્યક્તિગત દાખલા તરીકે તીર્થંકર ભગવાન
 હાલદેવ રામીની પાને પોતાના જ અઠ્ઠાણ પુત્રો
 મોટા પુત્ર ભરતની મામે ફરિયાદ લઈને આવ્યા કે
 “અમને હરેકને રાજ્ય આપે (પિતાજીએ) આપી
 સ્વતંત્ર બનાવ્યા, છતાં ભરત ખોટી રીતે અમારા
 પર સત્તા જમાવી અમને એની આજ્ઞાને પરાધીન

બનાવવા માગે છે ” અહીં એ ધ્યાનમાં રહે કે
 જગદેવ પ્રભુએ પરમાત્મા તીર્થ કર બનાવ પૂર્વે
 મમારી મરાગ ગૃહસ્થની અવસ્થામાં ઔચિત્ય તરીકે
 એ પુત્રોને રાજ્ય વહેચી આપ્યા હતા બાકી વીતરાગ
 પરમાત્મા તરીકે બન્યા પત્રી તો એમને પોતાને જ
 કાઈ જ કુદુબ મિલકત વગેરે સસાર હોતો નથી
 તો બીજાને એ આપવા-કરવાનું ચ શાનું હોય ?
 એ તો એક માત્ર ધર્મ આપે પછી જીવને એમના
 ઉપદેશથી એ ધર્મ માધવાના પરિણામે મોક્ષ મુખ
 મળવા પૂર્વે, પુણ્યબધની રૂએ મસારની અનુકૂળતા
 મળી જાય એ વાત જુદી અમ્મુ આ તો પરમાત્મ
 તત્ત્વનું જરા સ્વરૂપ બતાવ્યું હવે અહીં જુઓ કે
 જગદેવ ભગવાને ફરીવારી અકાલ પુત્રોને એમ ન
 કહ્યું—“શુ તમે મારા પુત્ર થઈને આવા મુરદાસ ?
 આવા કાયર ? તમે ન્યાયી છો, ભરત અન્યાયી છે
 અન્યાયી માણત શિક્ષાને જ પાત્ર છે તેથી તમે
 એને શિખા ફરી થકો છો ” એમજ, એવું પણ ન
 કહ્યું —“ભરત અને તમે ભાઈઓ છો અદર અદર
 તમજી લો અને નિગતે મલાહ-સપથી ગત્યપાટ
 લો લો ” પરમાત્માને પૂવા આવ્યા છે ને ? તો
 પછી પરમાત્માએ તો લોકોત્તર ઉપકાર
 શુ દામ બાકી રાખવાની હોય ? તેથી

તો આ ચેતવવાના યોગ્ય અવસરના તથા પોતાની
વીતરાગતાના હિસાબે કહ્યું-

“અરે મહાનુભાવો ! આ તમે કેવા અનાન ?
સાચો શત્રુ નહિ એવા આ ભરતને તમે શત્રુ
માનવા નીકળ્યા, પરંતુ આ તમારા આત્માની
અદર બેઠેલા ખરા શત્રુઓને કેમ તમે
જેતા નથી ? એ અતરના ક્રોધ, મમતા, તૃષ્ણાદિ
દુરભનો જ તમને આ ધમધમાટ કરાવી રહ્યા છે
પણ એ આતર દુરભનો, સમજી ગયો કે, તમારો
નિકેલન કાઢશે તેમજે રાજ્યના મોઢે કલહનું પાપ
સેવવા ઉભા થયા છે, એ બાહ્ય રાજ્ય લક્ષ્મી વગેરે
પણ જરાય વિવેચનીય નથી, સ્થાયી નથી કશું
જ શુર એવી એ લક્ષ્મી બહુ-બહુની સ્થિતિમ રહી
છેવે પાસે તૃષ્ણા-મમતાના ઘોર પાપ કરાવી છેવેને
હીઘું દુર્નિતિમય સમારના પથે ચલાવી દેનારી છે”-
ઇત્યાદિ ઉપદેશ અજબ મચોટ દૃષ્ટાન્તો સહિત આપી
ત્યાને ત્યાં અકૂણુને સંસારના ત્યાગી મુનિમહર્ષિ
બનાયા ભરતને આ વાતની ખબર પડી કે પશ્ચાત્તાપ
સાથે દોડતો આવી એ ક્ષમા માગે છે, અને અકૂણુ
બાઈના સાચા પુરુષાર્થની અનુમોદના તથા પોતાની
રાજ્ય મમતાની ભારે નિંદા કરે છે આ થયો નવાહું

પર પ્રભુના લોકોત્તર ઉપકાર

હવે આની મામે ગીતાનો પ્રસંગ જુઓ કે શ્રી કૃષ્ણને અર્જુન કુન્દેશ્વર પગ ઢહે છે-“પૂત્ય એવા ભીષ્મ પિતામહ તથા દ્રોણાચાર્ય વગેરે કુદુળી ભાઈ-ભાડુ સાથે યુદ્ધ કરી એમનો કચ્છરધાણ કાઢીને રાજ્ય મ પત્તિ મારે નથી ભેઘતી એવી પૂત્યો અને મ્નેહી-ઓના લોહીથી ખરડી રાજ્યસપત્તિ લેના કરતા હુ ખુશીથી ભીષ્મ માગીને પેટને ભરીશ ” આમ કહી અર્જુનને શરો નીચે મૂકી દીધા ! આ વખતે જુઓ કે જેઓ આ કૃષ્ણમા પરમાત્મપણુ માને છે એમના પરમાત્મા તરીકે માનેલા શ્રીકૃષ્ણ ગીતામા શુ ઢહે છે અને અર્જુન પામે શુ ઝરાવે છે, એ કહે છે,

“અર્જુન તુ કાયઞ્ચ ઈ ગયો છે ‘હાય ! આમને કેમ મરાય ?’ એવા દુર્બલ વિચારમા ચડી ગયો છે પણ એમા તને મારવાના કર્તૃત્વનુ અભિમાન થયુ છે કિન્તુ તુ મમજ કે આત્મા તો અચોર છે, અલેષ છે, અમર છે, મરતો નથી તો એને તુ શુ મારી ચકવાનો હતો ?” ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ ઉપદેશ આપી અર્જુનને યુદ્ધ માટે ટટાર કયો અને પોતે સહાયમા રહી એને ખૂનખાર યુદ્ધ કરાવીને જિત અપાવી ! વિચારો કે આ ઉપકાર કેવો

વિગ્ન અને ઉપશાન્ત બનેલો અર્જુન-રાગીંદ્રી અને પૂજ્યો, તથા વિદ્યાગુરુ વગેરેનો ધાતક બન્યો ? એ ઉપકાર કેવો કે જેમા કેઈ ઉત્તમ જીવોના નાશ થયા ?

વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્માને તો વિશિષ્ટ લોકો તર ઉપકાર હોય છે એમા એ જગતને જે યથાર્થ તત્ત્વબોધ અને વાસ્તવિક મોક્ષમાર્ગરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે, એ અજબ કેટિનો હોય છે, એનું આજુ વર્ણન અહીં આગળ આવશે.

તીર્થ કર ભગવતોની જેમ મિદ્ધ ભગવતો પણ પરમાત્મા છે —

પરમાત્માના સ્વરૂપની આ બહુ આછી વિચારણા કરી છે અહીં એક ધ્યાન ગળવાનું છે કે પરમાત્મા એટલે ધર્મતીર્થના સ્થાપક, તરનોના આદ્ય પ્રરૂપક, અને વિશિષ્ટ કેટિના અનિશયશાની પ્રભુ, તથા વિશિષ્ટ ઉપકારક પરમાત્મા, આ અર્થ લઈએ છીએ પરંતુ પરમાત્મા એટલે સામાન્ય રીતે ‘સર્વથા શુદ્ધ આત્મા, કર્મથી મુક્ત આત્મા,’ એવો અર્થ લઈએ ત્યારે એવા પરમાત્મા મિદ્ધ ભગવતો છે એ પણ તીર્થ કર પરમાત્માએ જતાવેલા મોક્ષમાર્ગની આરાધના કરીને મૂળ આત્માપણાની સ્થિતિમાથી ઉચે આવી મોહનો અને ઘાતી કર્મબંધનોનો સર્વથા નાશ કરી

અહીં કૈવલ્ય અવસ્થા પામ્યા હતા તીર્થંકર દે સામાન્ય
 અર્વાચીન વીતરાગ દશા પામી અને અધાવી કર્મ બંધનને
 પણ નાશ કરી નિરંજન નિરાકાર એવા ચરમ અર્થોત્ત
 શુદ્ધિમા શ્રેષ્ઠ આત્મા બની આ જગતની ઠેક ઉચે
 દોગ તે સિદ્ધ ભગવત તરીકે કાયમ માટે ગ્રિહ
 થયેલા છે પ્રસ્તુતમા મુદેવ ડોને માનવા, અર્થાત્
 માયા આદિ ધર્મ પ્રકરક અને ગ્રાહ્ય વચન તરીકે ડોને
 સ્વીકારવા, ડોના વચનને દ્રષ્ટેનારા ગુણુ સાક્ષીગુ -
 અગીકાર કરવુ, એ વિચારતુ હોનાથી શ્રી સિદ્ધ
 પદ્મમાતમાને બદલે શ્રી તીર્થંકર પદ્મમાતમાતુ -વકેપ
 વિચારુ હવે તારક તીર્થંકર-કેવલુ લેગોત્તર છવન
 નેમ્યે

પ્રકરણ ૨.

શ્રી તીર્થ કર પરમાત્માનુ ભવન.

માર્ગાનુસારીના ગુણ પર સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ પ્રથમ ભવ —

અનાદિ અનંતકાળથી ચોરાગી લાખ ચોનિમય આ મસાર-ચક્રમા અનંતાનંત ભવે પરિભ્રમણ કર્યો જ કરે છે એમા ભવિષ્યમા તીર્થ ૬૭ બનનારના પણ આત્મા પહેલા તો એમજ મસારની ઠેઠમા ભમતા હોય છે, અને વિવિધ ચોનિમા દુખ મહે છે માત્ર એમનામા બીજા ભવે કરતા જાત્ય રત્નની જેમ ૭૫૧ વિશિષ્ટતા હોય છે એ પ્રગટ થવા માટે અવગર આવ્યે માર્ગાનુમારિતાના અર્થોત્ શિષ્ટ માનવ-ગુણોના બળે મદ્દગુરુને યોગ પામી મુદ્દેવ-મુગુરુ-મુધમની ઓળખાણ મેળવીને એ આત્મા સમ્યગ્દર્શન પામે છે, અર્થાત્ વ્રજ તત્ત્વ ઉપર દંડ યદ્દાવાળા બને છે ન ત શ્રી ૧૫ભદ્રેવ પ્રભુના ભવ ધના સાર્થવાદે જેને સાર્થમા આવણુ હોય તેને સાથે લેવાની ઉદારતા દાખની તો સાધુ મળ્યા, ને શિષ્ટાચારની પ્રથમા કરીધીનુ દાન દર્મ યદ્દા પામ્યા નયમારે અટવીમા અતિથિ સત્કાર ચાક કર્યો ત્યા

મુનિ મળ્યા, દાન દીધું અને મમકિત લીધું પાશ્વ-
 પ્રભુના હવ મહામૂર્તિએ બુદ્ધિના આઠ શુભની માનવતા
 ઉપર સાધુયોગે સમ્યક્ત્વ માધ્યુ આમ માર્ગ
 તુમારીના એટલે કે માનવતાના કોઈને કોઈ શુભની
 ખીલવટ ઉપર ધર્મશ્રદ્ધા પામ્યા આ શ્રદ્ધા એવી
 ઉચી હોય છે કે એમા કેટલાય તીર્થ કરના આત્માઓ
 ત્યા સાથે સાથે જ પેલી મૌલિક વિશિષ્ટતાને ખીલ
 વતા વીસ સ્થાનક અગર એાછાની આરાધના કરે
 છે, અને તીર્થ કરપણાનું સર્વોત્કૃષ્ટ પુણ્ય ઉપાજે છે
 ત્યાથી એક બીજે ભવ કરી પડી ગીરે જ ભવે
 તીર્થ કર થાય છે જ્યારે, બીજા કેટલાક તીર્થ કરના
 હવેા મમકિત પામ્યા પછી પણ તીર્થ કરે બનવા
 પૂર્વે વધુ ભવ કરે છે ભવની ગણતરી મમ્યક્ત્વ પામ્યા
 પછી ગણાય છે, પરંતુ તીર્થ કરપણાનો મ જ વ તીર્થ
 કર પરમાત્મા બનવાના પૂર્વના ત્રીજા ભવથી મનાય છે

સાચી વિશ્વદયા અને વીમ-સ્થાનક પર

તીર્થ કરપણુ પૂર્વના ત્રીજે ભવ —આત્મામા
 પરમાત્મપણુ એટલે કે વીતરાગ-અર્વજપણુ આવે
 છે તે મોહ અને બીજા ઘાતી-કર્મના નાશના પ્રભાવે
 આત્મામાથી અશુદ્ધિ તથા આવરણુ યાવી જવાથી
 આવે છે મોહના નાશે ગંગાદિ અશુદ્ધિ
 વીતરાગતત્ત્વ આવે છે, તથા સાનાવરણુ

અજ્ઞાનતા ટળવાવી સર્વજ્ઞતા આવે છે પરંતુ તીર્થ કર
 પણ જે આવે છે, તે તો વિશિષ્ટ કોટિની પુણ્ય
 પ્રકૃતિ-શુભકર્મ પ્રકૃતિના ઉદયથી આવે છે કેમકે તીર્થ
 કરપણા માટે યજ્ઞ કોટિનો યજ્ઞ, વચનની શ્રેષ્ઠ આદે
 યતા, રૂપ, સ્વર, સૌભાગ્ય વગેરેની અસાધારણ અતુલ્યતા
 જરૂરી છે, જેથી દેવો અને ઇન્દ્રો જેવા પણ ખેચાઈ
 આવે છે, મહાન અદ્ભુત ભક્તિ કરે છે, સમવસરણાદિ
 રથે ॥ એ બધાથી તેમજ શ્રી તીર્થ કર દેવના સૌભાગ્યા
 દિધી માનવ હોઠો અને શહેરી-જ ગ્રામી તિર્થ અપશુ-
 ખ ખી સુધ્ધા ખેચાઈ આવે, ત્યાં પાછી પ્રભુની વાણીની
 શક્તિ એવી કે સૌ સોની ભાષામાં અમણ જાય, તોના
 સ દેહ એક સાથે ટળે, મો મહાભિક્ષાથી એવી અનુભવે
 કે જેમ! થાક, ભૂખ, તરસ-પીડા વગેરેનું નામ નહિ
 આ બધું જે બને તે કાર્ય સર્વજ્ઞતા-વીતરાગતાદિ આત્મ
 વિકાસથી નથી બનતું એનું એ કાર્ય નથી, એ
 બધું તો પુણ્ય-કર્મના ઉદયથી જ બની શકે છે
 તેથી કહો જ ભલે વીતરાગ-સર્વજ્ઞતાદિનો સાથે મહાકાટ
 હોય જ છે, પરંતુ ઉપરોક્ત યજ્ઞ-આકર્ષણ-વચન
 શક્તિ વગેરે જે આવે છે તે તો પુણ્યકર્મનું જ
 કાર્ય છે, પુણ્યના ઉદયથી જ આવે છે એમાં પ્રબળ
 યજ્ઞ વગેરે પુણ્ય-કર્મ તો માતાના ગર્ભમાં પ્રભુ
 આવે ત્યારથી ઉદયમાં હોય છે, પરંતુ સમવસરણ

મહાવા-વગેરેનું સંસ્કૃત પ્રગટવું, તથા વિશિષ્ટ ધર્મ-
વાણી વરમાવવી, એ વીતગત સર્વજ્ઞ બન્યા પછી
ઉદયમાં આવતા તીર્થંકર નામ કર્મ નામના પુણ્યથી
બને છે આ વિશિષ્ટ વેગસોમાચાર્ય પુણ્ય-
કર્મ મહિત તીર્થંકર નામકર્મનું પુણ્ય-કર્મ
પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં ઉપાર્જે છે તીર્થંકર
નામકર્મ ઉપાર્જવનાંત્રી મુખ્ય આધનામાં
(૧) અવિહંક નિર્માણ સમ્યક્ત્વ, (૨) વીમ્બ
સ્થાનકો પૈકી એક અથવા અનેક સ્થાનકની
ઉપાસના-આરાધના, અને (૩) વિશિષ્ટ વિશ્વ
દયા હોય છે તત્ત્વનું આદ્ય ત્રણ જાતીને છે

(૧) અવિહંક મમ્યક્ત્વમાં મુદેવાદિ ત્રણ દુષ્ટ
એવી જ્ઞાતિ ત્રણ દોષ છે કે એનો ગુણ ત્રણ
મજાત લાગી હોય છે વચ્ચા એમ ત્રણ, અને
મુખ માટે એજ મમ્યક્ત્વ છે, એજ દુષ્ટ અને
પરમકુષ્ટ લાગે છે વચ્ચે બન્ની ત્રણ દુષ્ટને
મમાની વાતોમા ત્રણ ગુણ અને વર્તની, કર્મ
ક્ષયની, ને મોક્ષની વાતોમાં ત્રણ ગુણ છે
અવિહંક પરમાત્મા પરલોકનું દુષ્ટ ત્રણ ગુણ
જાણે રોમેરોમમાથી 'અહિ' 'અહિ' ગુણ
ધ્વનિ નીકળે છે। ત્રણ ને વાલતા,
ઉઠતા, કામમા કે નકામ, અહિ વર્ત

લગની લાગી હોય છે એમ મુગુરુ-મુધર્મનોય અખંડ રાગ, અનુપમ પદ્મપાત, ને અત્યંત બહુમાન હોય છે

(૨) વીસ સ્થાનક અને એની આરાધના —

વીસ સ્થાનકની આરાધનામા વીસ પદ આ ગીતે છે
જૈનશાસ્ત્રમા પ્રસિદ્ધ નવ-પદમાના પહેલા પાચ પરમેષ્ઠિમા ‘પ્રવચન’ અને ‘સ્થવિર’ ઉમેરતા સાત ધાય નવ-પદના છે’લા ચાર પદમા વિનય, દાન, શીલ, ક્રિયા, ઉમેરતા આઠ ધાય, એમ કુલ ૫૬૨ પદ ધાય એમા સમાધિ વગેરે બીજા પાચનો હમેશા થતા વીસ સ્થાનક બને છે તેમા કયાક એકને બદલે બીજા નામ પણ આવે છે વીસ નામ આ મુજબ છે,—
૧ ચારિત્ર, ૨ સિદ્ધિ, ૩ પ્રવચન, ૪ આચાર્ય, ૫ સ્થવિર, ૬ ઉપાધ્યાય, ૭ સાધુ (એમના ઉપર અત્યંત રાગ, પદ્મપાત અને બહુમાન, એમની અનુપમ ભક્તિ વેયાવચ્ચ, શુભગાન, દર્શનરદન, વિનય, આશાતના-ત્યાગ, તથા ધ્યાન લાપ વગેરે ઉપાસના) ૮ જ્ઞાન, ૯ દર્શન, ૧૦ વિનય, ૧૧ ચારિત્ર, (આવશ્યક), ૧૨ શીલ (બ્રહ્મચર્ય), ૧૩ ક્રિયા, ૧૪ તપ, ૧૫ દાન (ગોતમ), ૧૬ સમાધિ, ૧૭ વેયાવચ્ચ (૧૬ જન, ૧૭ સયમ), ૧૮ અભિનવ જ્ઞાન, ૧૯ શ્રુત, અને ૨૦ તીર્થ આઠમાથી વીસમા સ્થાન મુધીનાની આરાધના સ્વય કરવાનું,

ને ધીજતને આરાધના કરાવવાનું તથા આરાધનાની અનુકૂળતા-પ્રેરણા કરવાનું આવે, તેમજ આરાધના કરનારની આરાધનાની અનુમોદના કરવાનું આવે આરાધનામાં એ શ્વાનોની શ્રદ્ધા-શુભમાન કરાય એની તથા એના માધનની માધના, રક્ષા અને પ્રભાવના કરાય એ શ્વાનોનું શુભ ચિંતન, ધ્યાન અને તન્મયતા કરાય

(૩) વિરિષ્ટ વિશ્વદયા —મમ્યકત્વના પ્રભાવે, તીથ વરપજાનું પુણ્ય ઉપાર્જનાં મહાત્માના હૃદયમાં મસારના દુખમય, દુખફલક અને દુખાનુબધી શ્રવાવનો ખ્યાલ એટલો બધો લગતો અને ધીખતો બની જાય છે કે એવા દુખરૂપ સમારમાં રસેલા પ્રાણી-માન ઉપર એમના દિવમાં ઉલટ બાવ દયા ઉભરાય છે મહામાયાવી અને પ્રલોભક એવા મોહ અને અજ્ઞાનના મૃગપાશમાં લપેને ફસાવીને કર્મ-મત્તાકેપી પારધી એના ચતુર્ગતિમય સમારમાં ડેવા ડેવા બેહાલ કરે છે, અને નરક-નિગોહ મુધીના પ્રચંડ દુખ દેના લપેને ડેવા ડેવા ભમાવ્યે રાખે છે, એ જાણે સાક્ષાત્ નમ્મર મામે એ મહાત્મા નિહાળે છે એમનું દિલ દયાથી ઉકળી ઉઠે છે, દિવમાં-દ્યારે દુઃખમય બની આ બિચારા દુખી મોહજાળમાંથી અને કર્મની કારમી વેળ

લઉ,'- એવી ઉત્કટ કરુણાનો ઘોષ વહેવા માંડે છે
 "ત્યાં હું સર્વ જીવોને જિનશાસનના રસિયા,
 શાસનના શંકાળુ કરી એક માત્ર મોક્ષમાર્ગના જ
 મુસાફર બનાવી દઉં । એવું બળ મારામાં ક્યારે
 આવે ।" આવી ઉત્કટ ભાવદયા-ભરી સદ્ભાવનામાં
 એ મહાત્મા પૂરોક્ત જે માધના સાથે, રમણ કરતા
 થકા તીર્થ કર નામ-કર્મનું પુણ્ય ઉપાજે છે

કઈ અવસ્થામાં આ પુણ્યનું ઉપાજન ? —

એ પુણ્ય ઉપાજતી વખતે એ મમ્મકત્વ, શ્રાવકપણું,
 કે માધુપણું, એ ત્રણમાંથી ગમે તે સ્થિતિમાં રહેવા
 હોય છે ભગવાન શ્રી નપભદેવ અને શ્રી પાર્શ્વનાથ
 સ્વામીએ પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં ચક્રવર્તી પછાની સમૃદ્ધિ-
 મુખ્યનીયતા છોડી મવ ત્યાગવાળું ચારિત્ર અને પવિત્ર
 માધુપણું સ્વીકારી ઉત્કટ પ્રબળ સાધના કરી હતી,
 ને તીર્થ કરપણાનું પુણ્ય ઉપાજ્યું હતું ત્યારે શ્રી
 મહાવીર પ્રભુએ પણ રાજવીપણું છોડી ચારિત્ર લઈને
 એક લાખ વરસ મુખી માસખમણના પારણે માસ
 ખમણના મળગ તપ માટે વીમ સ્થાનકની આરાધના
 કરી તીર્થ કર નામજોત ઉપાજ્યું હતું પણ રાજ
 શ્રેણિકે માત્ર મમ્મકત્વ સ્પર્શનિ અને મુલસાદિએ
 શ્રાવકધર્મ પાળતા તીર્થ કર નામ કર્મ નિકાર્યું હતું

નરક ગતિના અતુલ ત્રાસમાં પણ અજબ સમાધિ — આ ગીતે પુણ્ય ઉપાઈ પૂર્વેના ત્રીજે ભવ પૂરો થતા સામાન્ય રીતે એ આત્માઓ વૈમાનિક દેવલોકમાં દેવ થાય છે, પણ જેમને સમ્યક્ત્વ પામવા પૂર્વે ભવોત્તર મારે નરક ગતિનું આયુષ્ય બધાં રૂકથું હોય છે, અને એમણે પછી સમ્યક્ત્વ પામી તીર્થ કરપણુંનું પુણ્ય ઉપાજીયું હોય છે, એ આત્મા એ ભવ પૂરો થતા નરક ગતિમાં જાય છે ત્યાં એમનો આત્મા એવી તત્ત્વદષ્ટિ અને ઉપશમમહિત વિરજા દશામાં ગળ બ્યતીત કરે છે કે એક બાળુ એમની ઉપર ઘોર કહેઆમ વરમવાનું, આગમાં બળવાનું, ધણધી ટીપાવાનું વગેરે અમઢા ચાવી રહ્યું હોય છે, છતાં બીજી બાળુ એવા ત્રામ વરસાવનાનું પરમાધામી ઉપર કે બીજા નરક છવો ઉપર એમનું અમેની-ભાવ અધાત્-‘આનું નિડદન નીડજો’-એવી દુભાવના થતી નથી પરંતુ એમને પોતાના જ ડમનો વાકે જણાય છે એમાં પણ પોતે જ કરેલી પાપકરણી બદલ પોતાની જાત પ્રત્યે જ તિગ્ગાર હટે છે, કહો, નરકના ઘોર ત્રામમાય કેવી આત્મ-જાગૃતિ! કેવી સમાધિ! ત્યારે, દેવલોકમાં જનારા તીર્થ કર દેવના છવોને, ત્યાં મહાબોજ-વિલાસના સાંધન સરજામ અને વાતાવરણ જાણતા, આતરિક કાઈ આનંદ અર્પિતો ન-એને તો

એ જરૂર-પુરૂષલતા જેત અને પુણ્યની લીલા સમજ
 પોતાના ચૈતન્યવતા આત્માને અનાસક્ત-ભાવમા,
 ઉલ્લાસીન-ભાવમા એ રમતો રાખે છે હજી તે
 પરમાત્મપણુ મેળવ્યું નથી, પરમાત્મપણુનો જન્મ
 પણ હજી મેળવ્યો નથી, ત્યાં પણ બે આટવી બધી
 મહાયોગી જેવી આત્મોન્નતિવાળી દશામા છે, તે
 એ પરમાત્મા બનવાના ભવમા આવશે ત્યારે કેટલી
 ઉચી દશા ! પરમાત્મા બનવાની મયમ-સાધનામા
 કેટલી ઉચી દશા અને પરમાત્મપણુ પામશે ત્યારે કેવી
 અતિ ઉચ્ચ અવસ્થા ! એમ માયા પરમાત્મા બનનાર
 મુદેવનું જ આલબન આપણા હૃવન માટે મહાહિત
 કારી બને, અનશ્ચ બને જ એના બદલે જ્યાં કહેવાતા
 પરમાત્મામા રાગ-દ્વેષની પ્રવૃત્તિઓ, હામ-પ્રેમની
 એ ટાઓ અને સુદ્ધાદિ સુધીની ધમાધમ સેરાતી હોય,
 અને ઉપદેશ પણ અતત્વ-અમાર્ગનો અપાતો હોય,
 એમના આલબનથી આત્મા ઉલટો કેવા મહાઅનર્થમા
 ફરતાય ? અરે ! એથી મોક્ષ-મુખ તો દૂર દૂર જ રહે,
 પણ મમારમાય સદ્ગતિના મુખ પામ મોઘા બની
 જાય રાગદ્વેષ હિંમાદિની પ્રવૃત્તિઓ તથા અનત્વ-
 અમાર્ગને તત્ત્વ અને ધમમાગ માનવાની મિથ્યાત્વ-
 દશા ભવમા ચિરકાળ ભમાવનારી બને માટે જ
 મુદેવની પગીલા કરીને શ્રી વીતરાગ મર્વજી તીર્થંકર

પરમાત્માને જ મુદેવ તાર મીઠી એનના શબ્દો
 નેજના આત્માને હાઈ હાઈ મારી દેવો ભેદ્યો
 એજ ધન્ય હવન છે મુદેવ મુદેવે, નાનાંડ મોહાધ
 માતાપિતા, પત્ની, દેવ વગેરે સુદે નેવાધી દે
 નમરિત યવાધો શુ વચ્ચે દુઃખ જન્મ-મ-લ
 મીટવાના હતા ? એ એ નેજ દેવ અને દુર્દશા
 એમનું ભાગ દેડા

ભવ્ય
 રવી-

પ્રભુને
 તેથી
 દે છે

અન્તિમ ભાગ નેજ ના હવ નેજ દે
 દેવલોકમાધી સ્વર્ગલોકને મુખ્ય લોકમા ગજવી
 નેવા ઉચ્ચ કુળમા જાઈ જઈ પેલા ભદ્ર
 દોટિના ઉચ્ચ ગોત્ર, જન્મ મ, સોભાગ્ય નામ-
 કમોદિ પુરુષકર્મના દિવસ છે તેથી જુઓ કે
 કેવી અદ્ભુત સિદ્ધિ જાણ છે !

પ્રભુ
 દોતર
 કરતા
 ગીરમા
 ય છે
 ૧૨ પદ્ય
 નમા દેધ

(૧) પ્રભુ માનવમા આવતા જ
 લોકના સમસ્ત હવેજ કુળનો અનુભવ માનવ
 પરમાત્માના સ્વરૂપ જાણી, દેવગણને
 નિર્વાણ એ પાદ દેવ દેવ્યાણુક
 બીજ કોઈ પણ ને પ્રભુને પ્રસન્ન
 નથી વપરાતો દેવ પ્રભુને પ્રસન્ન
 જગતભરના હવેજ ના જ એ
 બને છે નરકના દેવ નિરુણ

વાસવ્ય
 ધ નેવુ
 એનની
 ખૂબ જ
 હતા
 આવેલું
 તેમજ

મીઠો અપૂર્વ ચાતા સુખનો અનુભવ કરાવનાર એક માત્ર પ્રભુનું ક'યાણુક છે વાહુ ! કેવી સરમ પ્રભુની બલિહારી ! વળી પ્રભુના ક'યાણુક વખતે જ નણુ નગતમા ઉઘોત (પ્રકાશ) થાય છે

(૨) પ્રભુના અવતર વખતે ગીચ્ચુ એ બને છે કે માતા ઉદ્ધમા ચૌદ તેજસ્વી મહાસ્વપ્ન છુએ એ ચૌ. સ્વપ્નો આ છે - ૧ ગજ, ૨ વૃષભ, ■ કેસરી સિંહ, ૪ અલિપેડ કગતી લક્ષ્મી દેવી, ૫ બે હામાળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ મોટો દેવજ, ૯ પૂર્ણ મહાકલશ, ૧૦ પદ્મસરોવર, ૧૧ ક્ષીરસાગર, ૧૨ વિમાન (નરક માથી આવેલ પ્રભુની માતાને ૧૩ લવન), ૧૩ રત્ન રાશિ, અને ૧૪ નિર્મૂલ અગ્નિ બવાળાનો ગજ

(૩) અવતર વખતે ત્રીચ્ચુ એ બને છે કે ઇંદ્રનું મહાસ્થિર સિંહામન પણ ડોલાયમાન થાય છે, અને અવધિનાનવી ઇંદ્ર પરમાત્માના છુવનો અવતાર જાણી અત્યંત આદર્યા અને ઝેમાચ અનુભવે છે ત્યા તાલના મિહાસન પરથી ઉઠી, મોજડી ઉતારી, માત આડ ડગલા પ્રભુની દિશા મન્મુખ જઈને ઉત્તરાસ ગ (ખેસ) કરી ઢીંચણ પર રહી અજલિ જોડવા સાથે પ્રભુની સ્તુતિરૂપે ચક્રેન્નવ (નમુત્યુણુ) સ્તોત્ર લેતો છે એ સ્તોત્રમા પરમાત્માના અપૂર્વ આત્મપરાક્રમ,

અદ્ભુત શ્રેષ્ઠતા અને સર્વોચ્ચ આત્મોપકારની ભવ્ય વાતો હોય છે, પણ આ સાર-લીલાની કોઈ જ મેલી-ઘેલી વાતો નહિ.

(૪) ચ્યવન પ્રખતે ચોથી વસ્તુ એ કે પ્રભુને ત્યારથી જ નિર્મળ અવધિજ્ઞાન હોય છે, તેથી જગતમાં દૂર દૂર વર્તા પદાથેનેય પ્રત્યક્ષ જોઈ શકે છે.

ગર્ભાવસ્થા — ગર્ભમાં રહ્યા રહ્યા પ્રભુનું શરીર માતાના આહારથી પોષાવા છતાં લોહોત્તર પુદ્ગલનું બને છે એવું કે એનું રૂપ ઈન્દ્રો કરતાં પણ અનંતશુભ્ર સુંદર હોય છે તેમજ શરીરમાં લોહી ગાયના દૂધ જેવું સફેદ વર્ણવાળું હોય છે કેમ ન હોય ? જન્મ પામતા એક મુત્ર ઉપર પણ અતીવ પ્રેમ-વાસલ્ય ધરનારી માતાના સ્તનમાં દૂધ તૈયાર થાય છે, તો ત્રણેય લોકનાં હૃદયો પર વાસલ્ય ધરનારા પ્રભુના આખા શરીરમાં લોહી દૂધ જેવું બને એમાં શી નવાઈ ? એટલું જ નહિ પણ એમની માસાદિ ધાતુઓ જરાય બિભત્સ નહિ, પણ ખૂબ જ મનોહર ને દર્શનીય હોય છે. ગર્ભ વધવા છતાં માતાનું હૃદય વિકૃત એટલે કે ક્ષેત્ર, ઉચ્ચ આવેલું દેખાતું નથી એવો પ્રભુનો પ્રભાવ હોય છે તેમજ માતાને કોઈ તકલીફ નહિ બદકે માતા-

પિતાના ઘરમા દેવતાઓ કેઈ પર્વતો વગેરેમાથી નધણીયાતા ધનના લાવીને ઢગલા કરે છે માતા પણ પિતા અને જ્યોતિષીઓ દ્વારા સ્વપ્ન-કૃણ જાણી મહાન આનંદ ઉત્સવ કરે છે

પ્રભુનો જન્મ અને ઉત્સવો — ભાંકાળ પૂરે યયા પછી શહોની ઉંચી અને જળવાન સ્થિતિમા કુદરતના મહા સુદર વાતાવરણ વચ્ચે નિરોગી માતા મહા આરોગ્ય ધરતા એવા આ પુત્ર રત્નને જન્મ આપે છે એથી ત્રણ લોકમા સુખ અને પ્રકાશ પથરાય છે ત્યાં દિક્ષુમારીઓ, દેવતાઓ અને પિતાના ઉત્સવ થાય છે

(૧) છાપ્પન દિક્ષુમારી દેવીઓ સિંહામન ચગવાથી પ્રભુ-જન્મ જાણી માતાના હૃદયરા સેવક દેવતાના પરિવાર સાથે પ્રભુના યેગ આવે છે માતા અને પુત્રને પ્રભુમી એક મોજન ભૂમિ ચોકખી અને સુધી જલથી સિંચિત કરી તલ કેળના ઘર બનાવે ? એમા ગીતગાન નૃત્ય સાથે માતાને અને પ્રભુને અંગે વિવેપન, આનંદ, અલ્પકાર સંભવટ, ધૂપન, રસા-બધનાદિ કૃત્ય અલોકિક સામગ્રી અને દિવ્ય ભલકાથી કરે છે પછી,

(૨) ઈન્દ્રકૃત્સવ—એમના જતા જ ઉપર દેવલોકમા

સૌધર્મ ઇન્દ્ર મિહાસન ઠાલવાથી પ્રભુનો જન્મ જાણીને
 સેનાપતિ હરિશોગમેષી દેવ પાસે મોટો સુયોધા ધ ટ
 વનઢાવી મેરૂ પર જન્મભલિવેક ઉત્સવ કરવાની જાહે-
 રાત ડરાવે છે કરોડો દેવતાઓના પરિવાર સાથે એ
 નીચે ઉતરી આવે છે પ્રભુની માતાને પ્રભુમ માથે
 જ મોત્સવ કરવાનું જજ્ઞાવી, અવસ્થાપિની નિદ્રા આપે
 ઠે, અને પાચ કપ વિકૃર્વા સ્વય એકરૂપે પ્રભુને બે
 હાવમા બેસાડી, બે રૂપે આબુખાબુ ચામર વીજતો,
 એકેકરૂપે આગળ વજ્ર અને પાછળ ઠન ધરતો ઇન્દ્ર
 પ્રભુને મેરૂ શિખર ઉપર પાડુકવનમા લાવે છે ત્યા
 બીજા ઇન્દ્રો પણ આવી પહોચે છે અને એ મહાન
 વિવિધ વાજિત્રોના મરોદો વચ્ચે ક્ષીરસાગર, પદ્મ-
 મરોવર માગધતીર્થ વગેરેના નિર્મળ પાણી, ઔપધિઓ
 વગેરેથી સૌધર્મ ઇન્દ્રના ખેળામા રહેલ પ્રભુના મહાન
 અભિવેક ડઠે ઠ એ પછી સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુને ઇંચા-
 નેન્દ્રના ખેળામા આવી પ્રભુની આગળ પોતાની પશુ
 જેવી અવસ્થા ■ એ સૂચવતુ જળહનુ રૂપ કરી
 શિંગડામાથી પ્રભુને દિવ્ય ક્ષીગપાણીની મોટી ધારાથી
 અભિવેક કરતો નાચે છે એ પછી પ્રભુને દિવ્યવસ્ત્ર
 અલકારાદિ પહેરાવીન મહાગુણગાન-સ્તુતિ-પ્રાર્થના
 કરી પ્રભુને માતાની પાસે મૂકી દે છે ત્યાં ધરમા
 બનીસ કોડ રતન, સુવર્ણ વગેરેની વૃષ્ટિ

પ્રભુના અશુદ્ધ અમૃત મચારે છે, જેને પ્રભુ ચૂસીને જ
ભૂખ શાત કરે ■ પ્રભુને સ્તનમાન કરવાતું હોતું
નથી દેવના હાસન પછી રાજા મહાન જન્મોત્સવ
હજીવી લોકોને અપૂર્વ દાન, કરમાફ, મફત ખરીદી
વગેરે કરાવે છે સ્નેહી મનનને બોજન સત્કારપૂર્વક
પ્રભુનું નામ માદવામાં આવે છે ગર્ભમાં દિવ્ય-
જ્ઞાન અને જન્મ વખતે આવા દિવ્ય મન્માન
છતા પ્રભુને મન કોઈ અસિમાન કે આનંદ
નથી પ્રભુ તે નિર્લેપ છે

આટલે સુધી પ્રભુની જન્મ-માવસ્થા વિચારી
હવે પ્રભુની રાજ્યાવસ્થા જુઓ.

જન્મ્યા પછી પ્રભુ મહાવૈભવી લાલન-પાલનમાં
હજર છે, કેમકે રાજવી મમદિમા જન્મ છે, તેમજ
દેવોએ બહાર ભરી દીધા છે। વળી દેવતાઓ પ્રભુના
દર્શને અત્રે પ્રભુ માથે ખેલવા મટે આવે ■ । પ્રભુથી પોતે
હાડવામાં એ જોરવ લે છે। આ બધી મહાનગવડ-
મન્માનની સ્થિતિમાં અતરથી પ્રભુ મહા
વિરાગી અને ઉદાસીન અવસ્થામાં રમે છે। ત્યારે
આપણે મામુલી તુચ્છ સત્ક સન્માનમાં રાગમૂઢ બની
ફહેવાઈ જઈએ છીએ વિચારને આવા આવા પરમાત્માના
આલબને આપણી દેવી અધમાધમ દ્રશ્ય સ્પર્શન છે

અમને આતુરતા, કૌતુક કે રમવા-ખેલવાની લાલસા-
તૃષ્ણા હોતી નથી છતાં બાલકીના કે બીજાં વ્યવહાર
માં છે તે બીજાના અનુરોધથી, બીજાઓનું મન
રાખવા પોતાને કોઈ રસ કે લોક હા નથી એટલે જ
માતાપિતા પણ એમના મહાવૈરાગ્યને દેખે-સમજે છે,
તેવી જ એમને પાણિચકુણ (વિવાહ) કરવાનું સમ
જાવવામાં મુશીબતી અનુભવવી પડે છે અને અ તે એ
મુદર રૂપવતી અને મુશીલ રાજકુમારી માથે પ્રભુનું
લગ્ન કરાવે છે

પ્ર૦ —આવા મહાવિરાગી પ્રભુ પરણે જ, શુ, કામ ?

ઉ૦ —પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં ઉચ્ચ ધર્મ-માધના
નાથે શુભ જાવનામાં એવા રમ્યા છે કે એના યોગે
ઉપાર્જેલા વિપુલ પ્રમાણમાં પ્રકૃષ્ટ ભોગપુણ્ય દેવભવ
વીત્યા પછી પણ ભોગનવા બાકી રહે છે એ ભોગ
આ વિના નાથ પાત્રે એમ નથી એવા એ નિઠા-
ચિત્તમાં છે તેથી જ પ્રભુને લગ્ન કરી કર્મ-દુશ્મનને
નીચ ઉપાયથી કાઢવો પડે છે બાકી કેટલાક તીર્થ કર
દેવો જેમને દેવભવ પછી ભોગકર્મ નથી તે લગ્ન
પણ નથી કરતા અને રાજ્ય પણ નથી ભોગવતા, એ
તો બ્રહ્મચારી-કુમારપણે ચાગ્રિ લે છે ત્યારે રાજ્ય
પામનારામાં પણ ઉત્કૃષ્ટ ભોગપુણ્યવાળા કેટલાક
ચક્રવર્તી પણ બને છે એવા ચક્રવર્તી પ્રભુના પુણ્ય

વાર, ઘર વગેરે મર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે

ત્યાથી પછી પ્રભુ સાધુપણે પૃથ્વીતલ ઉપર વિચરે છે સાથે કોઈ નોકર ચાકર કે સ્વજન-મિત્ર નહિ ! પ્રભુને દુષ્ટ પશુ ને માણુમો અનેક ઉપદ્રવ પણ કરી ભય છતાં પ્રભુની માથે કોઈજ મામાન-સર-ભામ કશું જ નહિ, એક માત્ર દેવદુષ્ટ વશ સાથે પ્રભુ વિચરે છે ઘોર તપસ્યા આદરે છે, એમા પાછા શુ દિવસે કે શુ રાતે જમીન પર પવાડી માડીને પ્રભુ બેસતા પણ નથી, તો સુવાની વાત જ કયા ? એમા ધ વળી 'ભૂખ-તરમ, ટાઢ-તડકો, ડાસ-મચ્છર વગેરે પ્રમળ પગીસહો આનદથી સહે છે ઉપરાત દેવતાઈ, માનવીય કે પશુના ભયકર ઉપમર્ગ પણ બહુ જ સમતાભાવે વધાવી લે છે કોઈજ ખેદ, દ્રેષ, અધીરતાદિ કરવાની વાત નહિ ! ગમાર માણુનોના અપમાન-મહાર તથા કૂતરા જેવાના બટકાથી માડી ઠેક સિંહ-વાઘના કે સર્પ-શમ્ભુ સુધીના ગમે તેવા ભયાનક ઉપદ્રવો આવો ! કાસી, અગ્નિ વગેરેના ઉપદ્રવ સામે આવો ! છીડીઓ વગેરેથી વિંધાઈ આપુ શરીર ચાલણી જેવું થવાનું બનો !-એ બધીય સ્થિતિમા પ્રભુને સમા, દયા, સવમોપયોગ અને આત્મધ્યાન સિવાય બીજી કોઈ પ્રવૃત્તિ જ નહિ ! એમ કરતા કરતા ~ ~ ~ થી ઉત્કૃષ્ટ મગજભૂત અહિંસા સયમ અને

તપથી કર્મના થોકના થોક ખપા થે રાખે છે ! આ
થઈ પ્રભુની શ્રમણ-અવસ્થાની વાત આ બધી અવ
સ્થાના પ્રભુના જે ગુણો છે તેનું વર્ણન આગળ
જોઈશું પણ એટલું ખરૂં કે મહાપુરુષે મળેલી મહાન
સમૃદ્ધિ-કુરુરાઈ-મુગ્ધોમળનાદિને અવગણી પ્રભુ અજબ
અધિપ્તતા સ્રમતા સમાધિમા ઝીવે છે । ધન્ય અરિહત !
ધન્ય મારા નાથ ! હવે પદસ્ય અવસ્થા જુઓ :

પદસ્ય અવસ્થા — તપમ્યા, મયમ અને
ધ્યાનના બળે, તથા ઉપનર્ગ-પરીસહેને ખૂબ જ
સમતાલાવથી મજન કરવાના પ્રતાપે પોતાના ઘાતી
કર્મ-જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને
અતરાય-એ ચારનો મૂળથી નાશ કરી પ્રભુ વીતરાગ
સર્વજ્ઞ પરમાત્મા બને છે ત્યા વીર્ય કર નામ-કર્મનું
ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય હવે ઉદયમા આવે છે એનાથી તીર્થ-
કર પદ પ્રાપ્ત થાય છે એ પદવાળી અવસ્થા તે
પદમ્ય અવસ્થા કેવળજ્ઞાન પ્રગટતા તરત જ દેવતાઓ
ત્રણ ગઢવાળું સમવમરણુ રથે છે એના ઉપર જગત
શુકે બિરાજમાન યાઈ ધર્મદેશના આપે છે તેને એ
અવમરે દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચની પર્ષદા ખૂબ જ
રસથી સાંભળે છે, અને સમજે છે ત્યા વિશિષ્ટ પુણ્યાર્થ
અને શક્તિવાળા અમુક ભાગ્યવાનો ભોધ પામી દુન્યવી
ઉંચી સ્થિતિનોય ત્યાગ કરી પ્રભુ પાસે સાધુપણુ લે

છે, અને પ્રભુને ત્રણ વાર, 'હિ ભગવત' તત્ત્વ શું ?
 એમ પ્રશ્ન કરે છે, એના ત્રણ ઉત્તરમા પ્રભુ દર્શાવે
 છે, "ઉત્પન્ન થાય છે, નાશ પામે છે, સ્થિર રહે
 છે" અર્થાત્ જગતની વસ્તુ માનમા સત્માનમા
 ઉત્પત્તિ, નાશ અને સ્થિરતાના એક માથે ત્રણેય ગુણ
 ધર્મ હોય છે જેનામા ન હોય તે વસ્તુ નહિ, સત્ નહિ
 ઉત્તરો સાબળી એ મહાનુભાવોના કૃત જ્ઞાનાવર
 લુના પડના એવા તટ્ટી જાય છે કે એમના આત્મામા
 લોકાલોકના પદાર્થો, તત્ત્વો તથા મોક્ષમાર્ગની સમગ્ર
 પ્રક્રિયા વગેરેનો સૂક્ષ્મ અને વિશાળ જોખરૂપી શ્રુત
 જ્ઞાન પ્રગટે છે એના ઉપર એ ત્યાને ત્યા મયમ
 છવનના આચાર, દર્શનો, તત્ત્વો, વગેરેના મહાશાસ્ત્રો
 રચે છે એને દ્વાદશાંગી કહે છે આગમ પુરુષના
 એ મૂળભૂત શાસ્ત્રો હોવાથી અગ કહેવાય છે
 અગ બાર હોય છે એમા ટેલુ બારમુ અગ
 દૃષ્ટિવાદ નામનું શાસ્ત્ર છે એના પેટાના પાંચ
 પ્રકારમા એક પ્રકાર ચોદ પૂર્વ નામના મહાશાસ્ત્રનો
 હોય છે, જેમા આત્મવાદ, કર્મવાદ, જ્યોતિષ, નિમિત્ત,
 વતસ્પતિ વિજ્ઞાન, વિદ્યા, મનો, તત્ત્વો, વગેરેનો વિસ્તાર
 દરિયો વણવેવો હોય છે દ્વાદશાંગીની આ સમગ્ર
 રચના કરનારને ગણધર કહેવાય છે એમની એ
 મહા પ્રભુ કેવળજ્ઞાનથી તદ્દન સાચી જુએ છે,

અને એના ઉપર સત્યતાનું મમર્થન કરવા તથા
 બીજા યોગ્ય સાધુઓને એ શાસ્ત્રોનું દાન કરવાની
 અનુજ્ઞા આપવા ત્રિભુવન પતિ મિહિરામન પરથી ઉઠે
 છે ગણધર ભગવતો એક હારમા માથું નમાવી, હાથ
 જોડી ઉભા હોય છે ઇન્દ્ર ત્યાં યાજમાન મુગધિત
 વાસણેપ ચૂર્ણ લઈ બામુમા ઉભો રહે છે પરમાત્મા
 એમથી ચૂર્ણની મુઠ્ઠિ ભરી “દ્રવ્ય-ગુણ-પદાર્થો હું
 તીર્થની અનુજ્ઞા આપું છું” એમ કહેતા એ નતમન્તક
 ગણધર ભગવતોના માથે ચૂર્ણ-પ્રણેષ કરે ॥ શુ
 ક્યું આમા વિધનાથે ? દ્રવ્યો, ગુણો અને પદાર્થો જે
 યથાર્થ રીતે ગણધર ભગવાને બહુયા, અને નૂત્રરૂપે
 એને અક્ષ દેહ આપ્યો, હવે એ બીજાને સંજ્ઞાવવાની
 રાત્ર આપી અર્થાત્ એમ કહેવાય કે એ બધા રાત્રો
 પ્રુદ તીર્થ ૨૦ દેવના કુમ્ભાવેશ્વા છે એ શાસ્ત્રો એ
 મિતવચન ૪ છે આ રીતે ગણધર મુનિઓ જે
 બન્યા તે તીર્થ કહેવાય, એના કરનારા પ્રભુ તીર્થ કર
 કહેવાય છે પ્રભુ ત્યાં બીજાઓને પણ દીક્ષા, શ્રાવક
 પણ, મમ્યકત્વ વગેરે આપે છે એથી માધુ-સાધ્વી,
 શ્રાવક-શ્રાવિકા એમ ચતુર્વિધ સંઘની ગચના થાય
 છે એમને પાળવાના વ્યવસ્થિત આચારો, અનુષ્ઠાનો,
 મતો વગેરે હોય છે એમા સખતના થાય તો ૬૬
 હોય છે ઇત્યાદિ વ્યવસ્થાથી આ એક ધર્મ-શાનન

બન્યુ ગણાય છે શાસનના અધિપતિ રાજા શ્રી
તીર્થંકર ભગવાન ધર્મ ચક્રવર્તી છે આચાર્યો એમના
પ્રતિનિધિ છે, એ પ્રભુના ધર્મશાસનનો પ્રચાર કરે
છે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ પ્રજાજનો છે
એમના ધર્મજીવનનું પાલન-પોષણ કરવામા આવે છે.

આવા તીર્થંકર ભગવાન ત્રણેય લોકની પૂજાને
પામે છે ખાસ કરીને દેવોની આઠ મહા પ્રાતિહાર્યની
સિંહાસન ચામર વગેરે (પૂર્વે ગણાવેલા આઠની)
પૂજાને અહીં (ચોખ્ખ) બનેલા છે, તેથી અહીં ત-અર
હિત અરિહિત કહેવાય છે હવે એ ચાલે ત્યા પગલા
માડનાની જગા પર માખાના પિંડા જેવા મુકેામળ
નવ સુવર્ણ કમળ રચાય છે પ્રભુ આવે ત્યા ઉપર
જગનમા પખીઓ પ્રહસિલુા દે છે, રસ્તાના બાં
પ્રભુને નમે છે ઋતુ અનુકૂળ થાય છે, પવન શીતળ
મઠ વટે છે, કાટા ઉધા મઈ જાય છે, મવાસો જોજ
નમાથી મારી-મરતી વગેરેના ઉપદ્રવો ટળી જાય છે
એવા વીતરાગ મનસ તીર્થંકર શ્રી અગ્નિહિત પરમાત્મા
ત્યાર પછી આમુખ્ય પહોચે ત્યા મુખી દેશેદેશ ગામે
ગામ વિચરે છે દિવસના પહોલા અને પાછલા પહોલો
ધર્મ-દેશના દે છે, લાખો કરોડો જીવો પ્રભુના અં
શિષ્યોના હાથે સાધુપણ, મતધારી શ્રાવકપણ, ને
નમકિતી શ્રાવકપણ પામે છે

(૫) ઉપોત્તીન અવસ્થા — અ તે આયુષ્ય
 પ્રમાણ થવાના અવસરે પ્રભુ જ્ઞાનમાં યોગ્ય લાગે
 તે મુજબ છે-હા દિવનોમાં આહાર-પાણી ત્યજી
 મનશનમાં દી પર્યાક્રમન વગેરે આમને શુદ્ધ-
 ચાનતા છે શા જે પાયાથી તદન અયોગી બની
 ચાર અથાવી કન (વેદનીય, આયુષ્ય, -નામકર્મ-
 જોત્રકર્મ) ને સવધા નાચ કરે છે, અને મોક્ષ માટે
 છે મોક્ષમાં હવે શાશ્વત કાળ માટે કર્મ, શરીર,
 મન, વચન, ગતિ, ભવ, ઇન્દ્રિયો, લેશ્યા, બુધ, તર
 સ, મૈત્ર, શાન્તા-અશાન્તા, યશ-અપયશ, માનાપમાન
 વગેરેથી રહિત બની તદન નુદ્ધ સ્ફટિકવત નિર્મળ,
 નિ જન નિગકાર અરૂપી આત્મા બની નોદ રાજ-
 હોકના મધાળે ચિદ્-ચિહ્નાના ઉપર પહોંચી જાય
 છે, અને હોકના અ તે સ્પર્શનિ રહે છે ત્યાંથી કદી
 એમને પાછુ ઉતરવાનુ નથી હોતુ અલબત્ત હજી
 ભગવતમાના બીજા વિશિષ્ટ કોટિના જીવે
 પૂર્વે કહ્યુ તેમ વિશિષ્ટ કોટિનુ ઉંચુ મમ્યકત્વ, વીસ
 ધ્યાનક અને વિશ્વદયાના આરાધન કરી તીર્થ કર
 થતા જાય છે બાકી મોક્ષે ગયેલા, શુ તીર્થ કરના કે
 શુ બીજા, ગમે તે આત્માને અવતાર લેવાના હોતા
 નથી હવે તે અક્ષય અવ્યાબાધ અનંતા સુખમા-
 એ જીવે છે એ મુખ સર્વ જીવોના સુખ

અનંતશુદ્ધ હોય છે સંયોગની અપેક્ષા વિનાનું નિર-
પેક્ષ આત્મસુખ હોય છે । સંયોગ-જન્ય સુખના
અભ્યાસીને એના અનુભવનો ખ્યાલ નથી આવી
શકતો । પણ તે વાસ્તવિક સુખ છે અને અનંત
પ્રમાણવાળું છે, કેમકે જીવને જો એક યતુના નાશ
લીધે મહા આનંદ થાય છે, એક ઇન્દ્રિયની પૂર્તિ અને
નિવૃત્તિ ધવાથી અપૂર્વ આનંદ લાગે છે, એક રોગ-
એક પીડા-એક ઉપદ્રવના નાશની અદ્ભુત સુખનો
અનુભવ થાય છે, એક સારા પદાર્થની પ્રાપ્તિથી
અપૂર્વ મજા આવે છે, તો પત્રી સર્વ યતુના મહા
વધી, સર્વ ઇન્દ્રિયની નિવૃત્તિથી, સર્વ પદાર્થની
પ્રાપ્તિથી અને સર્વ રોગ-પીડા-ઉપદ્રવના નાશથી
અનંત સુખ પ્રાપ્ત થાય, અનુભવાયા કરે એમા શી
નવાઈ? મોક્ષાવસ્થામા કોઈ યતુ કોઈ ઇન્દ્રિય, કોઈ
રોગાદિ રહેતા નથી તેથી અને અહીં તો આત્મા
ઉપરના સર્વ આતરણ-કચરા ફરે થઈ ગયા હોય છે
તેથી સ્વભાવગત અનંત આનંદનો દિવાકર નિર્મલ
આત્મગાનમા પૈશાખના મધ્યાહ્નની જેમ ઝળકુળી
ઉઠે છે । હવે આત્માને જન્મ નથી, એટલે શરીર
નથી ને મન નથી, એટલે રોગ, શોક, દુઃખ, દારિદ્ર્ય
દોષાંગ્ય, જરા, મૃત્યુ વગેરે કોઈજ વેદન નથી, તેમ
કામ, ક્રોધ, મદ, માયા, મત્સર વગેરે કોઈજ લાગ

છી કે વિકાર નવી એ તો હવે અરૂપી, અમોહી, અકોપી, અમાની, અમાયી, અલોભી, અરામી અદ્વેષી, અવેશી, નિરિચ્છ, નિવેદી, નિર્વિકલ્પ, નિરપેક્ષ, શુદ્ધ 'સ્વરૂપ' બનેલા છે હવે તો લોગલોક પ્રકાશક ડેવળ જ્ઞાન ડેવગદગાન વડે સમસ્ત જગતને ઉદ્ધમીનલાવે જોવાના અને અનંત મહાજ્ઞાન દમા ઝીવવાના નિર્મલ આત્મસ્વરૂપમા રમણ કરે છે આ યધુ ઉપાતીત અવસ્થાનું સ્વરૂપ એમ પરમાત્માના જીવન અંગેની વિચારણા થઈ

પરમાત્માની પ્રથમ અભ્યકત્વ પામવા વખતની ઉત્તમતા, પૂર્વના ત્રીજા જીવની અદ્ભુત સાધના અને માયુ વિશ્વવાત્મક સહિત તાત્ત્વિક જગત-દયાળુપણ, દેવજીવની હુર્લેલ વિરક્ત દશા, ચ્યવન પછીની અદ્ભુત ઉત્તમતા, જન્મ વખતનો આત્મ-કલ્યાણ અર્થે નિશ્કુમારીઓ, ઈન્દ્રો, દેવો વગેરેના ઉત્સવ-આ બધુ મળીને પ્રભુની જન્મ અવસ્થા ! એ પછી પ્રભુની લક્ષ અને રાજ્ય અવસ્થામા નિલેપ નિરાસમ દશા, એ પછી રામાયક અને હૃદયવેધી અમણઅવસ્થા ! એમાની ચોર તપ-સયમ વગેરેની સાધનાની ચર્ચા અને ઉચ્ચ તપ, પવિત્ર જીવન, પછી પદ્મ અવસ્થામા સાવેસાચ પરમાત્મપણાની અવસ્થા અને ચર્ચા, પરમાત્મપણાનું કર્તવ્ય-પાલન, સાચી

પાય પચાસ નહિ પણ અનતા ! !

પ્ર૦—હોન તો માન અદાર કર, યાય છે, તે ગુણ અદાર જ કેમ નહિ ? હિંગા જવાથી અહિંમા ગુણ રાગ જવાથી વીનરાગતા ગુણ એમ અદાર જ યાય ને ? અનતા કેવી રીતે ?

ઉ૦—એ વાત આથી છે કે અદાર દોષના નાશથી એના પ્રતિપક્ષી અદાર ગુણો જન્મે પરંતુ દોષ અદાર એ સ્થૂન ગણાતી છે, દરેક દોષના અનાન્તર લેદ એટલા બધા છે કે કુલ દોષો અનતા યાય

પ્ર૦—અન ત દોષોની મમજ કેમ કરવી ?

ઉ૦—આ કઠિન છે, પણ સમજો કે હા ત અજ્ઞાન નામનો દોષ છે, તે અજ્ઞાન દોષમા ત્રણેય કાળના તે તે પદાર્થોનું અને એના તે તે પરિચિત્તો અજ્ઞાન જુદુ જુદુ ગણતા, અન ત જાતના અજ્ઞાન દોષ યાય કે નહિ ? એવી રીતે કામચંદાની કેટલીય જાતો છે ! એ દરેક જાતની પાછી અવાન્તર જાતો છે ! એમાય કામ અબધી કેટકેટની જાતના વચનો, કેવી કેવી વિચારણાઓ, અને કેટલીય જાતના આપના કટાક્ષોવી માકીને જુદા જુદા અગતી જુદી જુદી ચેખાઓ, આ બધું તો પાછું એક શ્રીના એક અવતાર અબધી, પણ જગતભરની શ્રીઓના

જુદા જુદા ભવ મળધી એ દોષો ગણવા જતા
 કેટલા દોષો ચાય ? એવું રાગ દોષના પાંચ અનંત
 લો. પડે દા ત એક વચ્ચે પર રાગ છે તેય એના
 મુતંગ કે રેશમના પુમે પુમે જુદો જુદો રાગ છે
 કેમકે, ધારા કે એના પર કોઈની કલમની ટાકની
 સહેજ અણી જો લાગી ગઈ, તો માત્ર એક ઝીળી
 પુમ ન દાઘ લાગ્યો પણ તેય મનને ખૂંચે છે, જો
 કે બાકીની હજારો પુમ હજી તો નિષ્કલક ઉમ્મગ્ગ
 છે, હતા આ એક પુમ પરના જુ. રાગના લીધે
 અતિ ઝીળો દાઘ પણ ખમાતો નથી એમ એક જ
 ઘરમાની અનેકાનેક ઘર-વાખરાની અને એજ રીતે
 જગતભરની વસ્તુઓના રાગેરાગના થોક છે. તેમ
 વસ્તુ દરેકના ખૂંચે ખૂંચાના રાગ, રૂપના રાગ, રસના
 રાગ, નધના રાગ, સ્પર્શના, આકૃતિના ઇત્યાદિ
 અનંત અર્થના રાગ જુદા જુદા છે માટે જ એક
 કેરીમાય, રગ, સ્વાદ વગેરના રાગ
 અલગ અલગ હોવાથી તેવી રજે લાલ-પીળી જ
 ગમે છે, સ્વાદે મીઠી જ ગમે છે, ગમે મુગધિત જ
 ગમે છે, પાડી અર્થે તે મુવાળી જ વધુ ગમે છે એમાય
 આકૃતિએ ગોળમટોળ જ ચારી ગમે છે આ બધા
 માય પાછુ જુદી જુદી જાતની લાલાચે રાગ જુદો
 જુદો. જુદી જુદી મીઠાચે રાગ જુદો જુદો. આમ

રાગના ય હિમાળ નથી એવે જ બીજુ બધુ બરાબર
 હતા એકા રંગ કે રંગ બરાબર ન હોય તો ખૂબ
 છે રાગ-રૂપ અજ્ઞાનાદિના હોયો અનતા છે આ તો
 બાળછૂનોને સમજવાની ગણતરી છે પણ અનત
 હોયો તો સ્વપ્ન સમજ તત્ત્વજ્ઞ પુરુષ આમ કરી શકે
 એ જાણે ॥ કે આત્મામા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મના
 અનત દલિલો છે, તેમજ રાગદ્વેષાદિના મલ્લેશના
 અમખ્ય સ્થાનકના પ્રત્યેકમા વૃદ્ધિ પામતો અનત
 અનત રસ છે તેથી આ અનત દલિલ અને અનત
 રમના કાચે રૂપે અનતા હોયો થાય, તેમજ તેના
 નાશથી અનત શુદ્ધ-પ્રગટ થાય, એમા નવાડ નથી

આ નવતુ બ્યાન પરલઈએ ત્યારે જે કહેવાય ॥
 કે 'પરમાત્મા અગમ અગોચર છે પરમાત્માનુ સ્વરૂપ
 અતિ ગભીર છે, નતિ ગહન છે,' તે અગમ, -અગો
 ચરતા, અને ગભીરતા-ગહનતા શી, તેનો ખ્યાલ
 આને હવે વિચારો એ જગદીશ્વરે એવા અનતા
 હોયોને ધણે ચઢાવી અનતા શુભો પ્રગટ કરવાનું
 જે પરાક્રમ ડરુ, તે ય કેવું અચિત્ય, અતુલ, અનત
 પરાક્રમ ॥ ત્યારે એમના તે અનતા શુભો ય કેવા ? ॥
 પ્રભુની નિચારણીય ગહનતા આ છે, પણ નહિ કે
 બીજાઓએ માનેલી સર્જન શક્તિની ગહનતા એ
 અનત શુભોની જ ગહન વિચારણા આપણા દિલમા

આત્મવિગુહિનો નવો પ્રકાશ અને નવો ઉજાસ આપી શકે બ્રહ્માણ્ડ મર્જવાની શક્તિ કે હવા-પાણી-અન્ન-પ્રકાશ વગેરે આપવાનો કૌટુંબિક ઉપકાર વિચારવામાં આપણા પોતાના અનાદિકાળથી અથાથયેલા કામ ક્રોધ મોહાદિદોષોને ધટ્ટોગી રીતે લાગે? તેમ એવા શક્તિ-ઉપકારવાળા ઈશ્વર પણ આપણા દોષો કેમ ટાળી શકે? પોતે વીતરાગતા બતાવે તો બકાને વૈરાગ્ય તરફ ઉત્તમિત કરી ને

પરમાત્મા બનવાની ભૂમિકાના ગુણો —

આમ તો પ્રભુના ગુણો ગણાય તેમ નથી, તેથી માત્ર મોટા મોટા થોડાક જ ગુણોનો વિચાર થાય તે પણ અતિ અપ વિચાર યર્ષ શકશે આમાં પણ પહેલુ એ જોવા જેવુ છે કે હજી ત્યારે પ્રભુની પરમાત્મા અવસ્થા નથી બની, અર્થાત્ જે અવસ્થામાં એ પરમાત્મા તરીકે નથી મનાતા, પણ એક આદર્શ માનવ, આદર્શ બાળક, આદર્શ પુત્ર, આદર્શ ગૃહસ્થ, આદર્શ રાજા, આદર્શ સાધુ, ઇત્યાદિ રૂપે ગણાય છે, ત્યારે પણ એમનામાં પરમાત્મા બનવાની ભૂમિકાને યોગ્ય કેવા કેવા મહાન અચિન્ત્ય પ્રભાવશાલી ગુણો છે

પરમાત્મા બનવા પૂર્વેના ગુણો —

પૂર્વે જોયુ તેમ, પરમાત્માના જીવમાં અનાદિ

કાલથી જાત્યરત્નની જેમ સકુલ ઉત્તમતા છે એના
 યોગે એ સ સારના વિનિધ ભવેમા પણ ઉચ્ચ વિશિષ્ટ
 મ્થાને પામે છે પછી પ્રથમ સમકિત પામવાના
 અવમરે એમનામા ઉદારતા, સ્વદોષ-દર્શન, વગેરે
 અનેક ગુણોથી મધમઘટી અદ્ભુત માનવતા ખીની
 ઉઠી હોય છે અહીં માનવતાના કેટલાક ગુણો દૃષ્ટાન્ત
 સાથે જુઓ

ઉદારતા, પરખીડાપીડિતતા, સ્વદોષ-
 દર્શન, લઘુતા, પગર્થવ્યમન, પરમમૈત્રી
 શ્રોયિત્ય, ગુણાનુરાગ, ધર્મશ્રદ્ધા, મહાસ વેગ-
 વૈરાગ્ય —

દા૦ ત૦ ઋષભદેવ પ્રજુના શ્રવ ધના સાર્થવાહે
 નગરમા એવો હંદેરો પીટાબ્યો કે જે કોઈને મારા
 સુરક્ષિત સાથમા આવવું હોય તે ખુશીથી આવે
 અટવી વગેરેમા રક્ષક પહેરીગીરો તરફથી ઝરાઝર
 રક્ષણ રહેશે, તેમજ જેની પાસે બીજી પણ સાધન
 સામગ્રી નહિ હોય તેને મારા તરફથી પૂરી પાડવામા
 આવશે કેવી મહાન ઉદારતા ! સહેજે લોકો સ્વય
 પરદેશ કમાવવા જવા ઇચ્છે, પણ એમા આ તો
 આખા નગરના લોકોને આમ પ્રભુ દે છે । ત્યાં મુનિઓને
 , માર્થમા ખુશીથી લીધા । એ પછી પ્રવાસની

યથા મુનિઓની સલાહ લેવાનું જગ ભૂના, તો તે બદલ એમણે ભારે પશ્ચાત્તાપ કરવાનું, અને હામા માગવાનું કર્યું, એ કેવી ઉત્તમ પગપીડાપીડિતતા સ્વટોપ દર્શન, લઘુતા વગેરે ગુણો! એ ભવ પડીના ભરોમા પણ સ્વાર્થ ગોણું કરીને રાખેની પરાર્થ-વ્યર્થનિતા, પરદુ ખલ જકતા, પરા મૈત્રી, ઉચ્ચ ઔચિત્ય, વિવેક, ગુણાનુગમ અને પ્રમોદભાવ વળી ઉચ્ચ ધર્મદૃષ્ટિ, મહામ વેગ, મહાવૈરાગ્ય વગેરે ગુણોની એમનામા અજબ ગજબ કોટિના હતા? જેનો ખ્યાલ તો તે તે જીવનના તે તે પ્રમગો વિચારવાથી ઠીક આવી શકે યદ્યપિ સમ્યક્ત્વ પામતા અને પામ્યા પછી તીર્થ કર પરમાત્માના આદમામા બહુ ગુણો અકરખાને તો પ્રગટ થઈ જ ગયા હોય છે, પરંતુ એમાના કેટલાક ગુણો તો જીવનમા તેવા તેવા પ્રમગો ઉપસ્થિત થતા જ બહાર જણાય છે તેથી એ જાણવા માટે જુદા જુદા તીર્થ કર ભાગવાનના નિરનિરાળા પૂર્વ જીવન પ્રમગો વિચારવા ઉપયોગી બને છે

પરોપકારવૃત્તિ, અતિથિમત્કારની ભૂખ, બાળનમ્રતા, વિચારકતા, નિરુપકારતા, કૃત-જ્ઞતા, ધર્મનિદ, વૈભવી મમાગ-ત્યાગ, ઘોર-તપ, મમતા —

પ્રભુ અનમર આવ્યે પણ બાલપણથી એવી
 ગભીરતા અને આત્મલઘુતા હાજવે છે કે જેમાનું
 આપણાથી શું બને! 'ત્રી મહાવીર ત્રણ તીર્થ કર
 થયે' એમ ઈન્દ્રો કહી ગયા છે છતાં માતાપિતા એમનું
 મહાજ્ઞાની પ્રભુપણ જૂની એમન બાળ મમલુ નિશાળે
 બળવા મૂકવા માટે લઈ જાય છે, તે ઠેક પડિતના
 ઘરમા લઈ ગયા ત્યાં સુધી! પણ મહાગભીર પ્રભુ
 તો કાંઈ બોલતા જ નથી કે 'આ કેમ મને અહીં
 લાવે છે? કેણુ મને બલાવનાર છે? લાવે તો ખરા,
 જરા પહેલા એનું જ્ઞાન હું તપાસુ કે એને કેટલું
 આવડે છે? અને મને તમારે બલાવવો છે? એમને?
 જોઉં હું તમે કેટલું બડા છો?' આવું કાંઈ
 પણ મનમાય વિચારવાનું નહિ તો સહેજ પછ
 બોલવાની વાત જ ક્યા? ડેવીક માગરથી ય અધિકી
 ગભીરતા! મોનપોરે ઠેક પડિતના ઘર સુધી ગયા
 એમા મન ત્રી અદરબાવી બાવ જે બનાવે તે તટમ્થ
 પોરે વિચારતા જોયા કરે છે સાચી મોટાઈ એજ છે
 કે શુભાશુભ બનાવોમા મનસ્થલાવ રાખી ગભીર
 રહેવાનું, પણ અજ્ઞાની મૂઢ માણસોની જેમ એ શુભ
 અશુભ બનાવોની અમર નીચે દહેવાઈ જવાનું નહિ
 શુભા-શુભની અસરમા તણાવુ એ તો હીનસત્ત્વત
 છે પ્રભુ તો મહાસાત્વિક અને સાગરથી પણ અધિ

મબીર છે નહિતર ક્યા પેલો પતુજી પડિત ! અને
 ક્યા આ મહાજાની અવધિજાની અને શામ્ર પાગમામી
 પ્રભુ ? પ્રભુ આગળ પડિત તો કુછ વિમાતમા નહિ
 છતા માતાપિતાના દોર્યો પ્રભુ એવાને ઘેર ભણવા જાય
 છે । કોઈ અપૂર્વ સત્ત્વ, ગાલીય, અને નિરભિમાન
 વગર આ બનવું મુરકેવ છે અદ્વય મરવતામા તો
 બાતમા અનિત થઈ ઉછળી જિઠે કમમા કમ છેવટે
 વિચારવાય મહી પડે કે આ તો અનુચિત થાય છે ।
 માતાપિતાની આટલી બધી બિનસાવધાની ? વગેરે
 વગેરે અહિં તો કશું જ એવું નહિ બાલવયે આવા
 અસાધા છુ ગુણો છતા મહાપ્રોદ અને મહાધીર,
 ઉાસીન અને તત્ત્વદષ્ટિમા રમતા છે કેમકે સમજે
 છે કે ‘ભાવીભાવ જે સર્જે તે મર્જવા દો
 એમા કાઈ આપણો આતરિક ગુણુ ખોવાતો
 નથી પડિત પોતે સામે જાદી પર ચઢી બેસે,
 આપણે મામે ઉભા રહેવું પડે, એમા આપણા અદરના
 મહારાનાદિ ગુણુ જરાય ઘવાતા નથા’

નિરત્નમુકે તથા અત્ય ત ધીર અને નિર્ભય —

બાહ્યવયમાય પ્રભુ રમવા કરવાની ઉત્સુકતા-આતુ
 રતાથી રહિત હોય છે તેથી માત્ર મિત્રોના અનુરોધથી
 એમને લેગા ભળવું પડે છે ઘરમા પણ એમને બીજા
 રમાડે-ખીલાવે એવી ઈચ્છા કે આતુરતા એમને હોતી

નથી એ તો પોતે ઉદ્ધામીનતા અને તત્ત્વદષ્ટિમા રમતા
 હોય છે પરંતુ એમના પ્રબળ પુણ્ય એવા છે કે
 સ્વર્ગન પરિગ્નન જરાય ઘામ્યા-કટાખ્યા કે ધરાયા
 વિના પ્રભુને જૂગ મહુલાવે છે અવસરે દેવતાય
 રમાવા મહુલાવવા આવે છે મહામુખ મત્કાની
 સુવાળી મિથિતિ છતાય એમા પ્રભુની કેવો અલૌકિક
 પ્રોક્તા અને નિજસુકતા ! ત્યારે મમણ રાખો કે
 આપણાથી પણ આવા આવા વિશિષ્ટ ગુણોએજ
 પરમાત્મભાવની નિષ્ટ પહોંચી શકાય છે બાળ્યવયે
 નિર્ભયતા પણ પ્રભુમા અદ્ભુત હોય છે એના એક
 દૃષ્ટાંત તરીકે શ્રી મહાવીર પ્રભુનુ આમજકી કીડાનુ
 દૃષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે સ્વર્ગમા ઈન્દ્રે પ્રભુના ધૈર્યના
 ગુણ ગાયા મિથ્યાદષ્ટિ દેવતા એ સહી ન શકવાથી
 પ્રભુની પરીક્ષા કરવા નીચે આવ્યો એ મિત્રોના
 અનુરોધથી એવતા પ્રભુને મોટા કાળા કૃષ્ણધર મર્ખનુ
 અને સાત તાક જેટલા ઉચા પિશાચનુ રૂપ દેખાડે
 છે ત્યા બીજા ઊકરાઓ તો ગભરાઈ જાય છે, પણ
 પ્રભુ લેશમાત્ર ધૈર્ય દાડતા નથી કિન્તુ નિર્ભયપણે
 સાપને હાથેમાં પકડી દૂર દૂરે છે ! પછી પાછા એટલા
 ઉચા પિશાચના ખભે બેસીને એને મુઠી લગાવી
 સંકોચાવી દે છે દેવને અતે કામા માગવી પડે છે
 ૭ આ ધૈર્ય ગુણ છે

મહાશાતતા, ઉચ્ચ વિવેક, મહાવિનય,
મર્યાદાપાલન —

પ્રભુ કુમાર અને યુવાન અવસ્થામાં આવે છે ત્યાં
પણ એમનામાં મહાશાતતા અને ઉચ્ચ વિવેક જળ
હજતો હોય છે એક દાખવો. જુઓ કે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ
પ્રત્યે શકા આઈને કૃષ્ણ વામુદેને એમને કહ્યું કે ‘આવો
નેમિકુમાર આપણે બળની પરીક્ષા કરીએ’ પ્રભુ અતુલ
જળી છે છતાં અહીં મહાશાત છે તેથી બીજી કશું
બોલના નથી પરીક્ષામાં કૃષ્ણનો ઇરાદો અખાડામાં
મંદ કુચ્છી કરનાનો કે એવો ટોક હશે પરંતુ અહીં
તો નેમિકુમાર કહે છે કે ‘જો બાઈ, આપણે ભૂવંડન
(ભૂમિ પર આજોટવાનું) કરવું અનુચિત છે માટે
માત્ર હાથ વાળવામાં બળની પરીક્ષા કરીએ’ કેવો
સુદર વિવેક! આટલું કરવામાં પણ પ્રભુને કાઈ જય
લેવાની કાક્ષા નહોતી કિન્તુ શ્રી કૃષ્ણના અનુરોધને
અનુમરતા હતા એમાં અરિહત યનાર પરમ પુરુષ
માટે અનુચિત ચિંતા કરી તીર્થ કરની એક પ્રકારે
આશાતના કરતા હતા તે અટકાવવાની જરૂર પણ
ગણી શકાય કેવી મરસ લાવદ્યા! કેવો નિર્દોષ
વિરેકી ઉપાય! અહિં નેમિકુમાર હજી પરમાત્મ-
સ્વરૂપ નથી આવ્યા, પણ પરમાત્મજ્ઞાવની નિકટ
લઈ જાય એવા ઉચ્ચ ગુણોને ધરે છે એમાં એમણે

શ્રી કૃષ્ણનો હાથ તો કમવના નાવની જેમ વાળી
હીધો, પણ પોતાના હાથ ઉપર કૃષ્ણ આપાને આપા
લટકી પડ્યા તોય વાળી ચક્ર્યા નહિ આટલું બળ
હોવા છતાં શ્રી કૃષ્ણની મજાક ઉડાવવાની નહિ એવી
પ્રભુની કૌશલતા !

પ્રભુના કેટલા ગુણો ગળી ચક્રશુ ? ગુણો તો ગળ્યા
ગળાય નહિ એટલા બધા છે બીજા પ્રસંગ જુઓ

જરવિધાયા મૂર્છિત એવી શ્રી કૃષ્ણની આખી
સેનાની મૂછો ઉતારવા શ્રી નેમિકુમારે કૃષ્ણને ધરણેન્દ્ર
પાસેથી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ મેળવી એનું
સ્નાન-જલ સેના પર છાંટવા કહ્યું આ પણ કેવો
મહાવિવેક ! પોતે કયા પ્રભાચ્યાની નહોતા ? છતાં
પોતાની જ સ્વ સુરજ કે ચરણજલ લઈ છાંટવા ન
કહ્યું અને મૂર્તિ મેળવવા જહ્યુ કરમિયાન પોતે શત્રુ
હોને માયો વિના કૃષ્ણની સેનાનું રક્ષણ કર્યું

ત્યારે જુઓ કે પાર્શ્વકુમારે એક વાર પિતાને
મિત્ર રાજા પરના શ્વેત રાજાના હાથાને ટાળવા
સુદ્ધમા જતા રોકી પોતે મયા પાત્ર વિના લડાઈએ
શ્વેત રાજાને વશ કરી આવ્યા ! કેવો સરસ હૃદયનો
મહા કોમળભાવ અને વિશ્વ મૈત્રી ! શક્ય સમારજ
અટકાવવાનો પ્રભુનો કેટલો સુદર વિવેક ! ત્યારે ત્યા

એ મિત્ર રાજાએ પાર્શ્વકુમારને પોતાની પુત્રી પ્રભા
વતી કન્યાને પરણવા માટે ખૂબ આગ્રહ કર્યો, પણ
પિતાએ જે કાર્ય માટે મોકલ્યા છે તે સિવાય ખીલ
વાત નહિ એમ કઠી ના પાડી, ને એમ જ પાછા આવ્યા
કેવો મહાન પિતૃવિનય ! કેવું મહાન મર્યાદા-
પાલન ! ભોગવૃત્તિ પર કેવો મહાન કાળુ !

રાજ્યાવન્ધામા પણ અનુપમ સમૃદ્ધિ હોવા છતાં
પ્રભુ ઉદાસીન, અતરથી ન્યારા, અને કમલપત્ર જેવા
નિર્દોષ હોય છે ભોગાવલ્લિ કર્મ બાકીનું તથા તદ્દભવ
મોક્ષનું જાણવા છતાં લગ્નનો આગ્રહ કરતા મિત્રોને
દાખીને અને માતાજીને વિનય પૂર્વક કહે છે કે,

“સમારની વૃદ્ધિ કરનારા પાણિગ્રહણમા આપનો
આજ્ઞો ગ્રપો આગ્રહ શા માટે ?” દેવી મુદર આત્મ
જાગૃતિ ! કેવો મરસ અવસરોચિત મત્તતત્ત્વનો પ્રકાશ !
પોતાના પણ લગ્નને નિષ્પાપ કે કર્તવ્ય મનાવવાની
યેવજા નહિ !

સાધુપણામા — પરમાત્મા બનવા પૂર્વે ત્યારે
ગૃહસ્થપણામા ય આવા આવા તો અપર પાર શુભો
એમનામા હોય છે, ત્યારે સાધુપણામા તો શુભોનું
પૂજુ' જ શુ ? અનુપમ કોટિનો મર્વ ત્યાગ ! વિના
મહાયે કઠોર સમમ માધના ! ઘોર અલિંગૃહ-પ્રતિજ્ઞાઓ !

અતિ ઉગ્ર તપશ્ચા ! મહર્ષ ઉપસર્ગ—મહત્ ! ઉપસર્ગ
 પરિસહોની ફોજ આવ્યે પણ અટોલ મમતા-મમા
 ધિમા સ્થિરતા ! પોતાની સુકોમલ કાયા પર કારમો
 કેર ! દેવતાઈ ઘેર ઉપદ્રવોમા પણ ધરણી મૂજતી
 હોય છતાં પ્રભુનું હૃદય મેળવતું નિઃપ્રકપ ! ! ધરતી
 મૂળે એ દેવતાનો જીવમ કેટલો ? કંપનામા તો લાવે
 એમા અપૂર્વ ધૈર્યથી સહર્ષ સહવાનુ એ અતિ સુકોમળ
 કાયામા પણ કેવી જબરજસ્ત ઠોઠિની સહન જ કયે
 જવાની વૃત્તિ ! ! શ્રી મહાવીર પ્રભુના કાનમા ગોવા
 ણીઆએ ખીવા ઠોક્યા ! શા માટે ભાઈ, પ્રભુએ
 ઠોકાવવા દીધા ? પ્રભુ તો બાલપણથી અરે જન્મતા-
 વેત એવા બળવાન હતા કે એમણે માત્ર પોતાના
 પગના અશુદ્ધાથી મેડને ચલાયમાન કયો હતો ! તે
 અહીં ખીલા ઠોકવા આવતા ગોવાળીયાની કાન પટ્ટી
 બાહે તો શું ગોવાળીઓ શરેરાઈ પાડીને બાગી ન જાય ?
 પણ કેમ પોતાના બચાવ નહિ ? કહો કે આત્માની મહા-
 આતરદશ્તિ બચત હતી ! કઠીન કર્મના નાશ, નિજની
 કાયા પર કારમા કેર સહીને કરવા હતા, તત્ત્વ
 જ્ઞાનનો કેવો સુદર અમલ ! ! આમા કયાય ક્રોધનું
 નામ-નિશાન નહિ ! ‘હું તીર્થ કર, હું મહાબળીયો,’
 એવું લેશમાત્ર પણ અભિમાન મનમાય નહિ ! કેવી
 પમ ક્રમા ! અનુપમ નમ્રતા ! એવી જ પ્રભુમા

હતી અજોડ સરલતા, ને અજોડ નિમ્પૃહતા ! ચારિત્રમા
 કષ્ટ અને ઉપસંગો સામે સહાય મારે સેવક થઈ
 રહેવા ઈન્દ્ર માગણી કરે, છતાં પ્રભુએ ધમ્મીને ના પાડી
 અને એકાંતે સહવાનુ રાખ્યું ! એ ઢેટલો ઉઘો સહન
 વહોરવાનો અને મહિષ્મત્તાનો આદર્શ ! પરમાત્માની પૂર્ણ
 ભૂમિકામાં ય જો આટલા ઉચ્ચ ગુણો હોય તો આપણને
 પ્રેરણા એવી જ મળેને ? “મારા પ્રભુએ ય ઢેટઢેટલું
 સહ્યું હતું, ત્યારે ભગવાન યયા હતા ! તો પછી માર
 શું નહિ સહવાનું ? પ્રભુ તો સચકત હતા અને
 ઈ દ્રાદિ સેવકોવાળા હતા છતાં બળ બહાર ન વાપર્યું,
 પણ સ્વક્રમ કચરવામાં વાપર્યું ! તો પછી મારે પણ
 એજ કર્તવ્ય હોય ” આવી પ્રેરણા કયા મળે ? પર
 માત્માને આવા ગુણ-સપન્ન વિચારવામાં મળે, પણ
 પ્રભુને સર્જનહાર કલ્પવાથી ન મળે

પ્રભુના સયમગુણો તો વળી અતિશય ઉચા
 હતા ઇર્ષાસંમિતિ વગેરે પાત્ર સંમિતિ અને મન-
 વચન-કાયાની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ કોટિની ગુપ્તિ, એમાં
 તથા નવ પ્રહાયર્ષની વાડ અને કથવિધ યતિધમના
 પાલનમાં પ્રભુ પૂરે પૂરા સાવધાન હતા ! વયોના સય
 મમાં પણ એક સેકડ વાર દુર્ધ્યાન કે દુર્વિચાર
 નહિ ! કે શૂન્ય મગજ અથવા સાવધ વિકલ્પ સર
 જો નહિ ! તો વાણી અને કાયાના સયમગુણો તો

છે સદેહાવસ્થામા પણ પ્રભુને વિદેહમુખિના ગુણોના
 વ્યવહાર કરી શકાય એવું જ્વલત પરમાત્મ સ્વરૂપ
 એ ધારણ કરનારા હોય છે તથી જ મહાકવિઓ
 પરમાત્માના ગુણો ન્તાવતા પ્રભુને નિરંજન (કર્મલેપ
 રહિત), નિરાકાર, (રૂપ રહિત), અક્ષર, અજ્ઞર,
 અમર, અબ્યાબાધ અવિનાશી, ગુહાન્મા, ચિદ્રૂઢન,
 આનંદધન, પરમશ્રદ્ધા, વગેરે કહે છે બાકી સદેહા
 વસ્થામા થ હવે પરમાત્મા અજ, અકલ, અચિન્ત્ય,
 અવિકાર નિર્મમ, નિર્વિકલ્પ, નિરીહ, નિદોષ, તત્ત્વ
 મૂર્તિ, યોગમૂર્તિ, ધ્યાનમૂર્તિ, ગુણમૂર્તિ, દેવાધિદેવ,
 પરમેશ્વર, પરમયોગી, પરમઆદિત્ય વગેરે તો છે જ
 ઉપગત જગતની પ્રયે પ્રભુ સર્વવિધનહર, વિશ્વેશ્વર,
 વિશ્વહિત, સર્વદાતા, સર્વપ્રકાશક, પરમેશ્વર જગનાથ,
 જગત્રાતા, પરબ્રાહ્મ, પરમધન, પરમશકર, અનંત
 ઉપકારી વગેરે સ્વરૂપવાળા છે

આ દરેક સ્વરૂપ ગુણનિષ્પન્ન છે, એટલે પરમાત્મા
 એટલા બધા ગુણોથી સુ-અલકૃત છે એવા પૂર્વ ગુણો
 અને વર્તમાન ગુણોના મહાનિધિ સમા પરમાત્માના
 પ્રાપ્તિ થવી, પરમાત્માની ઓળખ થવી, અને એવ
 ખરેખરા પરમાત્મા ઉપર અવિહ્વડ શ્રદ્ધા પ્રીતિ થવી, એ
 જીવનમા એક પરમ સામ્યોદયનો પ્રસંગ છે, માનવ
 જીવનની સાચી સફલતાનું એક સાધન છે, ભવે

જવના જ્ઞમણ અટકાવવાનો અમોઘ ઉપાય છે આવા જ
 ગુણધર્મો પરમાત્માના આલબનથી આપણી દૃષ્ટિ
 નિર્મળ બને છે, આપણને તત્ત્વ-અતત્ત્વનો વિવેક
 આવે છે, ઉડા તત્ત્વના ભોધ મળે છે, પવિત્ર જીવનના
 ક્રમિક મુયોગ્ય માર્ગ દૃષ્ટિ પથમાં ઉતરે છે, એજ
 પરમાત્માના આદર્શ ગુણોના કારણે જ
 આપણા આત્માને દોષમુક્ત અને ગુણસપન્ન બના-
 વવાની પ્રેરણા મળીને એની મુખ્ય તમન્ના રહે છે,
 તેમજ એમના આધારે જ આપણામાં દોષનાશ અને
 ગુણ-ઉદય કરવાનો ભગીરથ પુરુષાર્થ જાગે છે, અને
 એ પ્રભુના જ આલબને ગુણના માર્ગમાથી જરા પણ
 ચસકયા વગર ઠેક ગુણોની પરાકાષ્ઠા મુખી પહોંચવાતું
 બને છે આ યથો પરમાત્માના ગુણોનો અદ્વ વિચાર
 હવે એમની શક્તિ વિચારીએ

જ્ઞાનશક્તિ-સ્વયં શુદ્ધતા —

તીર્થં કર પરમાત્માના આત્માની ખીજ શક્તિઓમા,
 એ માતાના ગર્ભમા આવે ત્યારથી એમનામા અવધિ
 જ્ઞાન અને સ્વયં શુદ્ધતાનો ભાવ હોય છે તેમજ જન્મ્યા
 પછી કોઈ ગુરુઉપદેશનું અવલું, કે શાસ્ત્ર-અધ્યયન તહિ,
 છતાં અવસરે સ્વયં ચારિત્ર લેવાની વિધિ કરીને ઉત્કૃષ્ટ
 ચારિત્રપાલન અને ધ્યાન-યોગ અંગાધવાની શક્તિ
 છે ! પછી ભલે પૂર્વે પણ ત્રીજા ભવમા તીર્થં કર નામ-
 કર્મ ઉપાજંતી વળતે ચારિત્રનો અભ્યાસ ન થયે
 હોય આ જીવનમા વગર ગુરુઉપદેશે થ ચારિત્ર લેનારા
 એવા પ્રત્યેકશુદ્ધ તરીકે જોળખાતા આત્માઓ
 હોય છે, પણ એમને પૂર્વે જીવનમા ચારિત્રનો અભ્યાસ
 હોય છે, અને તેનું અહીં સ્મરણ થાય છે ત્યારે
 તીર્થં કર જનનારની વિચિત્ર શક્તિએ વગર અભ્યાસે
 પણ ચારિત્રવિધિનું જ્ઞાન અને પાલન હોય છે તે
 પાલન પણ અગાધ કડકતાવાળું હોય છે જેનું
 કાંઈક વર્ણન પૂર્વે ‘જીવન’ પ્રકરણમા કર્યું છે ત્યારે
 કેહો કે પરમાત્મા જનવા પૂર્વે આવી અગાધ અવધિ-
 જ્ઞાન અને સ્વયં શુદ્ધતા માથેની ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રપાલનની
 શક્તિએ ત્રિનાનાને પરમાત્મા કેમ મનાય ? અને
 માનવાથી શો લાભ ?

જન્મથી અનંતખળ — વળી પરમાત્મામા

અન્યથા અનંત બળ હોય છે એના દૃષ્ટાન્તરૂપે, લાખ
 જોગનના સદા સ્થિર ચૈલેશ મેરૂને મહાવીર પ્રભુએ
 ઈન્દ્રની શકા નિવારવાથે અગુઠો આપવા માત્રથી
 ડાલાયો । પણ પ્રભુ આવા અનંત બળનો ઉપયોગ
 પોતાના આતરશત્રુઓના નાશમા કરે છે, ગમે તેવા
 ઉપસર્ગમાય ઉચ્ચ ક્ષમાસમતાદિ મત્વ અખડિત
 રાખવામા કરે છે, પણ નહિ કે ઇતરોએ કપેલા પર
 માત્માની જેમ દુષ્ટ માણસો કે રાક્ષસોનો સહાર કરવામા

માત્ર ત્રણ પદથી અન્યમા શ્રુતસાગર પ્રગ
 ટાવવાની ગઠિત — વળી પરમાત્માની એક અજબ
 શક્તિ ગણધર મહારાજને માત્ર ત્રિપદી (‘ઉત્પન્ન થાય
 છે—નાશ પામે છે—સ્થિર રહે છે’—એના ત્રણ પદ) આપ
 વાની એવી છે કે જેથી ગણધરદેવોને ત્યાં ને ત્યાં
 શ્રુતના સાગર, શ્રુતજ્ઞાનના નિધાન પ્રગટ થાય છે,
 અને તેથી સમન્ત દ્વાદશાગીની નવી રચના કરે છે,
 અને તે દ્વાદશાગી અક્ષરે અક્ષર પ્રભુના અનંતજ્ઞાનથી
 પ્રમાણિત કરાય છે, સર્વથા સત્ય કરાવાય છે ! એના
 જ્ઞાન પર ગણધર ભગવાન કેવળજ્ઞાનીના જેવી પૂર્વ
 ભવો સુદા કહેનારી દેશના આપે છે અને શ્રુતદેવળી
 પણ કહેવાય છે એ થવામા મૂળ શક્તિ પ્રભુની

૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણીગુણ — બાકી શ્રી
 અરિહત પરમાત્માની જ ખાસ મહાન,

ચોત્રીસ અતિશયો અને વાણીના પાત્રીસ અતિશયો
આવે છે ચોત્રીસ અતિશયોમા ચાર મૂળથી હોય છે,
ઓગણીસ દેવના કરેલા ચાય છે, અને અગીયાર રાગ
દ્વાદિદાય ધધ કેવળજ્ઞાન પ્રગટયે તત્તજ જન્મે છે

અહીં આટલુ ખાસ ધ્યાનમા રહે કે પ્રભુની
પૂર્વાના ત્રીજા ભવે જે પ્રખર વીમ-સ્થાનકની
સાધના છે, અખિલ વિશ્વને ઉદ્ધવા મુખીની જે
અનંત કરેણુ છે, તથા જે સમ્યગ્દર્શનની
જ્વલંત નિર્મળતા છે, એના પ્રતાપે અનુપમ
તીર્થંકર નામકર્મ સાથે અતિ ઉત્તમ યશ-આદેયતા-
સોભામ્ય-શાતા-સુરેષરસાદિ-શરીર વગેરે યોગ્ય પ્રકૃષ્ટ
પુણ્ય કર્મ લઈને આવ્યા પછી એના પ્રભાવથી 'અતિ
શયો' વગેરે વિશિષ્ટ શક્તિઓ પ્રાપ્ત થવી મુક્તિ મુક્ત
છે કર્મ સિદ્ધાન્તની પૂર્ણ શ્રદ્ધા ન કરનારાઓ આમા
શુ કે બીજે શુ, કુવિકલ્પો કરે એનો કોઈ અર્થ નથી

શ્રી તીર્થંકર દેવના ૩૪ અતિશયો

આ પ્રમાણે છે

૪ મૂળ અતિશય

(૧) અદ્વિત્ય દેહ, (૨) સુગધિ

) રુધિર

સફેદ અને માસ સારા વણોદિ

આહાર-નિહાર

૧૯ દેવકૃત અતિશય

(૧) દાદી-મૃછ-માયાના વાળ ન વધવા, (૨) અધન્યથી કોડ દેવ સાથે, (૩) ચાલના મ્વર્ણ કમળ, (૪) કાટા ઉધાયાય, (૫) વૃક્ષ-નમન, (૬) પખી પ્રક્ષિપ્તાદે, (૭) અનુકૂળ પવન, (૮) સ્તુતી અનુકૂળતા, (૯) ધર્મચક્ર, (૧૦) ગ્લનમય મ્વજ, (૧૧) સમવસરણુ ત્રણ ગદ, (૧૨) દુન્દુભિનાદ, (૧૩) અયોક વૃક્ષ, (૧૪) ત્રણ ઇન્દ્ર, (૧૫) જલવૃષ્ટિ, (૧૬) પુષ્પ વૃષ્ટિ, (૧૭) રત્ન સિંહાસન, (૧૮) પ્રભુ ચતુર્મુખ, (૧૯) ચામર

૧૧ કર્મક્ષયકૃત અતિશય

(૧) મવાસો જોજનમા લોકમા રોગ નહિ, (૨) પર-પર-વેર વિરોધ નહિ, (૩) ઉદરવગેરેના ઉપદ્રવ નહિ, (૪) મારી (ખેડ, ઢેલેરા) નહિ, (૫) અતિવૃષ્ટિ (હેલી) નહિ, (૬) અવૃષ્ટિ (વર્ષાનો અભાવ) નહિ, (૭) દુષ્કાળ (લિક્ષાનો અભાવ) નહિ, (૮) આતર બળવો જે પર રાજાનું આક્રમણ નહિ, (૯) પ્રભુના મન્ત્રક પાછળ ભામ ડલ, (૧૦) જોજનના સમવસરણુમા કોટાકોટિ દેવ-મનુષ્ય-તિર્યંચ સમાય, (૧૧) પ્રભુની વાણી જોજન મુખી સંભળાય, ને તે તિર્યંચમનુષ્ય દેવતાની ભાષામા પરિણમે તે પ

વાળી હોય

અતિશયોનુ કાંઈક વિવરણ —દેવાધિદેવ શ્રી અરિહત પ્રભુનો આત્મા કેવી કેવી અલોકિક શક્તિઓ ધરાવે છે, તે આ ચોત્રીમ અતિશયોમાથી જુઓ.

૪ મૂળ અતિશય — પ્રભુ માતાના ગર્ભમાં આવતા જ, (૧) પ્રભુનો દેહ અદ્વિતીય તૈયાર થાય છે સર્વોત્તમદેવ-અનુત્તરવાગ્ની દેવના દેહ કરતા અતિશય સ્થિતિમાં આહારકવન્ધિના સુદર દેહથી પણ અતિશય રૂપાળો જે ગણધરદેવનો દેહ, તેના કરતા ય અનંતશુદ્ધ લાવણ્ય મોન્દર્યાવાળુ અને રૂપાળુ તીથ કર પરમાત્માત્મ શરીર હોય છે માતાના ગર્ભના અશુભિ પુદ્ગલોમાથી આવા દેહનું નિર્માણ થવું એ વિશિષ્ટ લોહોત્તર પુણ્ય-શક્તિ છે જેના પુદ્ગલોની ગંધ પણ મનોહર હોય છે એ દેહમાં જીવન-ભર કંઈ રોગ થતા નથી ! અરે ! પરસેવો સરખો પણ થતો નથી, કે મેલ જામતો નથી ! ત્યારે શરીરના ખલતું તો વળી પૂછવું જ શું ? તાકાન તો ગજગ કોટિની હોય છે ! (૨) એવા એ દેહમાં શ્વાસોશ્વાસ કમળ જેવો સુગંધિદાર હોય છે, (૩) લોહી જાયન નિર્મળ રૂપ જેવું સફેદ, દર્શનીય અને દુર્ગંધ વિનાનું હોય છે ! તથા માસાદિ પાતુઓ જરાય બિજાત્સ નહિ, જરાય દુર્ગંધવાળી નહિ, પણ ઉલટી રમણીય, દર્શ

નીય, ને સારા વહોંદિવાળી હોય છે ! (૪) પ્રભુના દેહથી થતી આહાર લેવાની ક્રિયા કે મળમૂત્રના વિસર્જનની ક્રિયા અદૃશ્ય રહે છે, જેથી બીજાઓ ચર્મચમુષ્ઠી એ ભોધ શકતા નથી પરમાત્માના મહાપુણ્ય મિવાય આ બીજામાં ક્યાંથી મળવે ?

૧૬ દેવકૃત અતિશય — (૧) પ્રભુ ચારિત્ર લે તે વખતે પદ્મસુષ્ટિથી દાઢી, મૂંછ અને મસ્તકના ઢેચનો લીચ કરી નાખે છે, પછી ઠેક નિર્વાણ સુધી ત્યાં વાળ વધતા નથી, નખ પણ વધતા નથી દીક્ષા-સમય જેવી મિથિ રહે છે (૨) તે પછી પ્રભુ કેવળ જ્ઞાન પામે એટલે જોછામાં જોછા એક કોડ ભવન-પતિ વગેરે દેવતાઓ પ્રભુની સેવામાં સાથે જ રહે છે દેવતાઈ મહામુખને પણ દુખના પાતાલકુવા સમજી આત્મકલ્યાણ ઝખતા દેવતાઓ આત્મકલ્યાણની મૂર્તિ સમા શ્રી વીતરાગ અરિહત નાયને સેવે એમાં શી નવાઈ ? [૩] હવે પ્રભુને ચાલતા પૃથ્વી પર પગ અડાડવાનો હોતો નથી, કેમકે ચાલતી વખતે પગ મૂકવાના સ્થાન પર નીચે સુવર્ણ કમલ તથાઈ ગયા હોય છે તેમાંથી બે પર પગ પડેલા દેખાય છે, બીજા માત્ર કમળ હોય છે એમાં આગળ પગલા માડતા ઠેક પાછળમાંથી કમળ જોણુ થાય છે, અને આગળ કમળ ઉપસ્થિત વધ જાય છે સુવર્ણ,

ક્રમજ પાછા માખણના પિંડ જેવા નતિ ઠેમળ,
 મહામુલાયમ હોય છે [૪-૬] પ્રભુ ચાલે ત્યા કાઠા
 ચતા હોય તે ઉધા થઈ જાય છે, અર્વાત્ર અળીયો
 જમીન તરફ નીચી વળી જાય છે વળી આનુબાનુના
 વૃક્ષ પ્રભુને નમી જાશે નમસ્કાર કરતા દેખાય છે
 ત્યારે પળીઓ વળી પ્રભુને પ્રદક્ષિણા દે છે [૭-૮]
 પરમાત્મા વિચરે ત્યા પવનના ઉપદ્રવ મટીને વાયુની
 લહેળી અનુકૂળ વહેતી થઈ જાય છે, અને વસત વગેરે
 ■ એ જાતુઓને યોગ્ય સારા પદ-પદ-દળ વગેરે
 પદાર્થો ખીની ઝાંટે છે [૯-૧૩] પરમાત્મા ચાલે
 ત્યા ય ધર્મચક્રદિ પાંચ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ માથે જ
 અદ્ધર આકાશમા ચાલે છે એમા ધર્મચક્ર બહુ
 તેજસ્વી હોય છે, આરાધી ચોભતુ હોય છે, અને
 એને હરણતુ ભેડણુ તેવતુ હોય છે બીજો રતનમય
 દેવજ પદ્મ ઉંચા કચનમય ઢંઢ ઉપર રતનની અનેક
 બીજી નાની ધ્વજાઓથી દીપી રહ્યો હોય છે વળી
 પાદપીઠ (જેઠા પદ મૂકવાનો બાજક) સહિત સિંહા-
 સન પણ અદ્ભુત સાથે જ ચાલે છે તેમજ પ્રભુના
 માથે એકેકથી મોટા એવા દેહીપ્યમાન ત્રણ છત્ર
 મોતીઓના હુમખાથી પરિવરેલા સાથે જ ચાલે છે
 વળી પ્રભુને ચાલતા બે બાજુ યજ્ઞના હાથમા ચામર
 વીંજાય છે [૧૪] પ્રભુ જ્યાં મિથર થાય ત્યાં જોજન

જેટલી ભૂમિ પર ધૂળ ન ઉડે એ માટે સુગંધિત
 જલનો વરસાદ યજ્ઞ બાંધ છે [૧૫] પ્રભુને દેશના
 દેવા માટે એક જોડન પ્રમાણુ ભૂમિ પર લવનપતિ
 જ્યોતિષ અને વૈમાનિક દેવો અનુક્રમે આદીનો, મોનાનો,
 ને રત્નનો એમ ત્રણ કિંવા રત્નની કાગરીવાળા એકેકની
 ઉપર રહે છે [૧૬] એના પર પુષ્પની વૃષ્ટિ થાય
 છે એ પુષ્પોના ડોંટીયા નીચા હોય છે અને પાખડી
 જાંથી હોય છે ત્યાં ચાલતા-જેસતા તિયંચ મનુષ્યોથી
 એને પરમાત્માના અતિશયના પ્રભાવે કિલામણુ નથી
 થતી, પણ ઉલટું વિક્ષરતા અનુભવે છે [૧૭]
 સમવસગ્નની મધ્યમા અશોકવૃક્ષ રચાય છે, તે આખા
 સમવસગ્નમા આવેલા છવોને છાયો આપે છે એની
 સુગંધિ વળી એવી અદ્ભુત હોય છે કે ભમરા દોડી
 આવી એની આસપાસ ગુજતા રહે છે [૧૮] પર-
 માત્માને જેમવા માટે ઝાડ નીચે પૂર્વ દિશા સન્મુખ
 મુખ્ય ગ્લ સિંહાસન સ્થપાય છે, અને બાકીની ત્રણ
 દિશામા પણ બરાબર પ્રભુના જેવી આદૃતિવાળા
 પ્રતિબિંબ સિંહાસન પર સ્થપાય છે, જેથી ચારે દિશામા
 સૌને એમ લાગે કે પ્રભુ અમારી સાથે છે આમ
 પ્રભુની ચતુર્મુખતા થાય છે [૧૯] ત્યાં દેવતા જાયે
 દુન્દુભિ-સેરી વગાડે છે, જેથી ચારે બાજુના પ્રદેશને
 આ ધર્મનરેસર પરમાત્મા પધાર્યાની

અને આવાને દર્શન-વદન-વાણી-શ્રવણનો લાભ લેઈ
સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મ પામે છે

તીર્થ કરપણુ પ્રાપ્ત કરવા ચોખ્ખુ પુણ્ય ઉપા-
જામા કેવીક ભેરદાર અરિહ વશકિત આદિ સાધના
કરી હોય કે જેના અલોકિકે પ્રસાવે આવુ બધુ
અચિત્ય-અકલ્પ્ય બને ! એ મનમા લાવવા જેવુ છે
ઘોર દુષ્ટત્યોના ઘોર નીચા ફળ મળે તો અતિ જીયા
સુકૃતોના આવા ઉચ્ચ ફળ કેમ ન નીપજે ? ઉપર
કહેલા ઓગણીસ અતિશયો ખાસ દેવો પરમાત્મા
ઉપરની અનુપમ ભક્તિથી પ્રેરાઈને રહે છે એ વખતે
જનનામા કેવુ ય મહાન આકર્ષણ થતુ હશે ! એ તો
નજરે જોનાર કે વિચિત્રજ્ઞાની અનુભવી શકે એના
યોગે લાખો કરોડો બાળ છોડોને પરમાત્મા તરફ
ખેંચાણ થાય છે, એમા કેટલાકને તો આ
મમુદિ-ભપકા જોઈને જ મિથ્યાત્વાદિ દોષો ભાગી
નય છે, ત્યારે બીજાઓને પ્રભુની વાણી સાંભળીને
મેધુ બને છે ભરત ચકવર્તીના પુત્ર મરીચિને
વશદેવપ્રભુની સમવમરણાદિ શદ્ધિ જોતા વૈરાગ્ય
પ્રગયો હતો અને તત્ત જ ચકવર્તીનું ઘર મૂકી
રિન લીધુ હતુ

કર્મક્ષય કૃત ૧૧ અતિશય — પરમાત્મા આ
વનમા પણ ઉચ્ચ સાધના કરીને જ્યારે શુકલ—

ધ્યાનના દાવાનળમાં અનતા ઘાતીકર્મના દહીયાને
જડમૂળમાંથી બાળીને ભસ્મીભૂત કરે છે ત્યાં વીત
રાગ-મર્વજ્ઞતાની જેમ તીર્થંકર નામકર્મનો ઉત્થ
પ્રગટે છે બીજા પણ ધર્મ-આદેય વગેરેના પુણ્યના
ઉત્થ દહીયા ઉદયમાં આવે છે આ બધાના પ્રતાપે
સહજભાવે આ અજીયાર વિશેષતાઓ પ્રગટે છે —

(૧-૮) શ્રી તીર્થંકર પ્રભુ વિચરતા હોય ત્યાં
આમપાસના સવાસો જોજનમાં આ આઠ પ્રકારના
ઉપદ્રવો પૂર્વે થયા હોય તો શાત થઈ જાય છે, અને
નવા થતા નથી — (૧) તાવ વગેરે ઝેરો, (૨)
પૂર્વના ચાવી આવેલા, કે પરસ્પર જાતિના વૈર-વિરોધ,
(૩) વિશેષ પ્રમાણમાં ઉંદર, ખડમાકડી, તીડ વગેરે
ઉપદ્રવો થાય છે તે, (૪) આગી=મરડી, શ્વેગ, કોલેરા
કે તેવા બીજા જીવલેષુ ઉત્પાત, (૫) અતિવૃષ્ટિ=
વરસાદની હેલી, કે જેમાં મોટા નુકસાન થાય, (૬)
અનુષ્ટિ=તદન વરસાદ જ નહિ કે અતિ અલ્પ વર
સાદ જેથી લોક પાણી વિના અને ગરમીથી પીડાય,
(૭) દુઃકાળ=જેમાં ધાન્યની અછત થઈ જાય અને
જિંદગી ન મળે, અને (૮) સ્વ-પર ચક્રભય=તે જ
દેશના અમુક લોક કે લશ્કર બળવો ઉઠાવે તેનો ભય
તે સ્વચક્રભય દુશ્મન રાજા લશ્કર-બળની ચડી
આવે તેનો ભય તે પરચક્રભય ને માથી

અને આવીને ઈશન-વદન-વાણી-અવધુનો હાથ છે
સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મ પામે છે

તીર્થ કરપણુ પ્રાપ્ત કરવા ચોખ્ખું પુણ્ય ઉપા-
જવામા કેવીકે ભેરદાર અરિહંતભક્તિ આદિ સાધના
કરી દેાય કે જેના અલોકિક પ્રભાવે આવું બધું
અચિત્ત-અકલ્પ્ય બને. એ મનમા લાવવા જેવું છે
ઘોર દુષ્ટત્યોના ઘોર નીચા ફળ મળે તો અતિ જિજ્ઞા-
સુહૃતોના આવા કલ્પ્ય ફળ કેમ ન નીપજે? ઉપર
કહેલા ઓગણીસ અતિથયો ખાસ દેવો પરમાત્મા
ઉપરની અનુપમ ભક્તિથી પ્રેરાઈને રચે છે એ વખતે
જનતામા કેવું ય મહાન આકર્ષણ થતું હશે! એ તે
નજરે જોનાર કે વિદ્વિષ્ટજ્ઞાની અનુભવી થકે જોના
યોગે લાખો કરોડો ભાળ છોરોને પરમાત્મા તરફ
ખેંચાણુ થાય છે, એમા કેટલાકને તો આ
સમૃદ્ધિ-ભપકો જોઈને જ મિથ્યાત્વાદિ દોષો ભાગી
જાય છે, ત્યારે બીજાઓને પલુની વાણી સાલળીને
એવું બને છે લશ્ત ચકવર્તીના પુત્ર મરીચિને
અપભદ્રેવપ્રભુની સમવચરણાદિ શદ્ધિ જોતા વૈરા-
યર્થ ગયો હતો અને તરત જ ચકવર્તીનું ઘર મૂકી
ચારિત્ર લીધું હતું

કર્મસાથ કૃત ૧૧ અતિશય — પરમાત્મા અ
જીવનમા પણ ઉચ્ચ સાધના કરીને જ્યારે શુક્રવ-

ધ્યાનના દાવાનળમાં અનતા ઘાતીકર્મના દળીયાને
જડમૂળમાંથી બાળીને ભસ્મીભૂત કરે છે ત્યારે વીત
રાગ-મર્વજાતાની જેમ તીર્થ કર નામકર્મનો ઉદય
પ્રગટે છે બીજા પણ યશ-આદેય વગેરેના પુણ્યના
ઉદય દળીયા ઉદયમાં આવે છે આ બધાના પ્રતાપે
સહજભાવે આ અગીયાર વિશેષતાઓ પ્રગટે છે —

(૧-૮) શ્રી તીર્થ કર પ્રભુ વિચરતા હોય ત્યાં
આમપાસના સવાસો જોજનમાં આ આઠ પ્રકારના
ઉપદ્રવો પૂરે થયા હોય તો શાત થઈ જાય છે, અને
નવા થતા નથી — (૧) તાવ વગેરે ઝેરો, (૨)
પૂર્વના જાની આવેલા, કે પરસ્પર જાતિના વૈર-વિરોધ,
(૩) વિશેષ પ્રમાણમાં ઉદર, ખડમાકડી, તીડ વગેરે
ઉપદ્રવો થાય છે તે, (૪) ભારી=મરડી, ખ્લેગ, કોલેરા
કે તેવા બીજાં હવેલેણ ઉત્પાત, (૫) અતિવૃષ્ટિ=
વરસાદની હેરી, કે જેમાં મોટા તુકસાન થાય, (૬)
અનૃષ્ટિ=તરૂન વરસાદ જ નહિ કે અતિ અલ્પ વર
સાદ જેથી લોક પાણી વિના અને ગરમીથી પીડાય,
(૭) દુઃકાળ=જેમાં ધાન્યની અછત થઈ જાય અને
શિશુ ય ન મળે, અને (૮) સ્વ-પર ચક્રભય=તે જ
દેશના અમુક લોક કે લશ્કર બળવો ઉઠાવે તેનો ભય
તે સ્વચક્રભય દુરમન રાજા લશ્કર લઈને ચઢી
આવે તેનો ભય તે પરચક્રભય આ આઠેયમાંથી

વચનનો વિરોધ કરે એવું નથી બનતું ઉલટું વચનો
 એક બીજાની પુષ્ટિ કરી વસ્તુતત્ત્વનું સુદર મમર્થ
 પ્રતિપાદન કરનારા હોય છે વળી એ વાળી [૧૦]
 શિષ્ટ એટલે કે મહામત્તજન પુરુષો બોલે એવી શિષ્ટ
 તાવાળી, તેમજ સ્વમાન્ય મિહાન્તોને અનુમરતા
 પદ્ધતીને કહેનારી હોય છે, પણ નહિ કે સિદ્ધાન્ત-
 વિરુદ્ધ અર્થવાળી અને અશિષ્ટ વાળી વાળી
 [૧૧] 'અમ દેહકર' અર્થાત્ જેમાં શ્રોતાને કયા યશ મ
 રહે એવા વચન જ હોતા નથી દરેકે દરેક વચન
 નિશ્ચિત બોધ કરાવે છે, દકશાળી નાણાની જેમ
 વચન સીધા હૃદયમાં જ ને શ્રોતાને જાણી જાય છે
 [૧૨] 'અન્યોત્તર રહિત' એટલે કે પ્રભુતા એક પણ
 વચન પાછળ કોઈ ઉત્તર, પ્રશ્નોત્તર કરી દ્વપણ કાઢી
 શકે એવું હોતું નથી કોઈ પણ વાક્યબળના કે બીજા
 દ્વપણ=પ્રભુતા વચનમાં ઉભા થઈ શકતા નથી વાળી
 [૧૩] આતિ હૃદયગમ એટલે કે હૃદયને સુગ્રાહ્ય
 અને ગમી જાય એવી હોય છે વાળીના વચનો
 અરતપરસમાં [૧૪] સાકાક્ષ એટલે કે પદો અને વાક્યો
 એક બીજાની સાથે અપેક્ષાવાળા ને મ ગતિવાળા હોય
 છે, પણ નિરાકાક્ષ અર્થાત્ કોઈ વચનને બીજા સાથે
 કોઈ જ સંબંધ નહિ પણ તૂટક છવાયા અર્થવાળા-
 એવું નથી હોતું એક પત્રી બીજું વચન નીકળે તે

પૂર્વપૂર્વની સાથે વ્યવસ્થિત મળ ધવાણ, ને સળગ
 ધારાબદ્ધ પદાર્થને વર્ણવનારે 'હોય છે વાલીમા
 [૧૫] ઓચિત્ય જારોભાર ભરેલું હોય છે એટલે કે
 શબ્દે શબ્દ પ્રકરણ-પ્રસ્તાવ, અને દેશ-કાળને ઉચિત
 હોય છે તેથી શ્રોતા ઉપર મજબની ચમત્કારિક સારી
 અસર થાય છે તેમ એમા કયા ય કોઈને અનુચિત
 લાગી મન ખાદુ થવા જેવું બનતું જ નથી વાણી
 [૧૬] 'તત્ત્વનિષ્ઠ' એટલે જે વસ્તુનું પ્રતિપાદન કરવું
 હોય તેના સ્વરૂપને અનુસરનારી વાણી હોય છે, પણ
 નહિ કે વસ્તુનું સ્વરૂપ અમુક હોય, ને પ્રતિપાદન
 કર્ષક શુદ્ધ જ કરાવું હોય વળી વાણી [૧૭] 'અમ
 ઈર્ણુ' પ્રસૂત' હોય છે, અર્થાત્ મુ-સજબ્દ પદાર્થને
 કહેનારી હોય છે એમા સળગ વિતાના પદાર્થોને
 અધિકાર આવતો નથી, તેમ વર્ણનનો અતિ વિસ્તાર
 એટલે કે ખોટું લખાવવાનું પણ હોતું નથી વાણી
 [૧૮] સ્વ-જ્ઞાધા-પરનિન્દાર્થી રહિત હોય છે કયા ય
 પ્રભુ પોતાની પ્રશ્ન સા કરનારે વચન નથી બોલતા,
 તેમજ સામે બેઠેલા શ્રોતાના શુભમા શુભ દોષો 'અને
 એના ઉપરની છવોની સફાર્મધ ચાલબાણ પ્રભુ
 રજે રજ બાણવા છતા કોઈનીય નિન્દાનો એક
 પણ અસર પ્રભુ નથી ઉત્પાદતા, પ્રભુની વાણી
 [૧૯] 'અસિન્નત્ય' એટલે ઉત્તમ કોટિની અર્થાત્

વાળી' હોય છે, એટલે કે પ્રભુના વચને વચનમાં
ખીજ વચન કગ્તા વિશેષતા સ્થપાઈ ગયેલી હોય છે,
તેમજ વાણી [૩૨] 'મત્તવપ્રધાન' હોય છે અર્થાત્
પરાક્રમ ભરેલી હોય છે, માયકાગવી કાયર કે તામચી
નથી હોતી [૩૩] 'વિવિકલ' વાણીમાં દરેક અક્ષર,
દરેક પદ અને દરેક વાક્ય સ્પષ્ટ રૂઝેલું હોય છે, પણ
ગરબડીયો નહિ. [૩૪] 'અવિચિછન્ન' એકલેવાના
વિષયની, યુક્તિ-દષ્ટાન્તાદિથી આરી સિદ્ધિ કરનારી
વાણી હોય છે, તેથી એ વચનોની પ્રામાણિકતા સદા
માટે હોય છે [૩૫] 'અખેદ' અર્થાત્ વાણી પ્રકાશ
વામાં પ્રભુને જરાય ખેદ, યાક કે પરિશ્રમ નથી લાગતો
શ્રોતાને એ વાણી યાકમાની નથી લાગતી, કે વિચાર
અથવા મહેનત કરી કરીને બોલાતી નથી લાગતી
સહજલાવે એનો એકધારાએ જ ગાપવાહ પ્રભુના
મુખમાથી આવ્યો આવે છે

આવા પાત્રીસ અતિશયવાળી વાણી વીતરાગ
સર્વજ્ઞ શ્રી તીર્થ કરદેવોનીજ હોય છે એના એકેક
વચનથી કરોડો શ્રોતાઓના દિલના જુદા જુદા સંશયો
એકી માથે ભેગાઈ જાય છે, અને મહાન તત્ત્વોના
નિર્ણય હેયામાં બેસી જાય છે ખૂબી તો જુઓ 'કે
એ વાણીના ઉપદેશમાં નાની કીડી કે તેથી વ સૂક્ષ્મ
જતુની પણ દયા કરવાનું મહાશિકારી સિદ્ધ-વાધ

જેવા પ્રાણીઓ ય આનંદથી સાભળે છે પ્રભુની એક
નિકટતાનો જ એવો પ્રતાપ ॥ કે એ સિંહ હરણીયા
સાથે, વાઘ બકરી સાથે, સગા ભાઈબેનની જેમ
વૈર-વિરોધ વિના ભેસે છે તીર્થ કર પરમાત્મા સિવાય
ખીજે કયા આ બધું હોઈ શકે ?

આમ તીર્થ કરપણાના પુણ્યોદયે અને ધાતીકર્મના
દાયે નીપજતી આ પાત્રીમ વિશેષતાઓ અને ચોત્રીસ
અતિશયો વગેરે અબજબ શક્તિઓ શ્રી અરિહત
પ્રભુમા એવી હોય છે કે જેતુ યથાર્થ વર્ણન મુશ્કેલ
છે, છતાં એતુ ચિંતન, મનન, અને શુભુમાન આત્મામા
શુભ અધ્યવસાયોને પોષી મહાન પાપક્ષય કરાવે છે.

પ્રકરણ પમુ

પરમાત્માનો ઉપકાર

વિષે ઉપર સગવાન થી ત્રિનેશ્વરદેવ તીથંકર પરમાત્માના અનંત ઉપકાર છે એ ઉપકાર લોકિક અને લોકોત્તર, બંને પ્રકારના છે લોકિકમા જગતમા જે કાર્ય માટે ગણાય તે આપનાર પરમાત્મા છે, પરંતુ તે મીઠેમીઠુ, વસ્તુ બનાવીને કે હાથેહાથ આપીને નહિ હા ત પહેલુ તો અનુકૂળ હવા, પાણી, ભોજન, ક્ષેત્ર વગેરે માફ માફ લાવને જે મળ્યુ, તે હવા તે પાણી વગેરેને કાર્ય પ્રભુ બનાવવા બેમતા નથી કેમકે ઉપદેશિત વર્ણનથી એ સમજાયુ હશે કે પરમાત્મા વોતરાગ હોવાથી એવી ખટપટમા પડતા નથી એ તો લાવેના કર્માનુસારે બને છે પ્રભુએ તો એ કરવાનુ હોઈ શકે જ નહિ

પ્ર૦—તો પછી પરમાત્મા લાવેનુ સાફ કરનારા શી રીતે ?

ઉ૦—પરમાત્મા લાવેનુ સાફ થવામા મહાન નિમિત્ત છે, અમાધારણ કાગળ છે, તેથી પરમાત્મા માફ કરનારા છે એમ કહી શકાય છે કારણ આ રીતે —જગતની મુખ-સગવડો મળવામા હેતુબૂત

પુણ્યનો ઉત્થ છે એ પુણ્યનું ઉપાર્જન પરમાત્માના દર્શન, વદન, પૂજન, સ્તવન, પ્રથા, પ્રભાવના, આજ્ઞા-પાલન, સ્મરણ, ધ્યાનાદિથી થાય છે આમા મુખ્ય આલોચન પરમાત્મા જ બન્યા, તેથી પ્રભાવ પરમાત્માનો પરમાત્મતત્ત્વનો જ કહેવાશે અહીં પ્રશ્ન થશે કે,

લૌકિક ઉપકાર કેવી રીતે ? —

પ્ર—પુણ્યનું શું અધ્યવસાયથી થાય છે, પરમાત્મા કયા પુણ્યનું કંઈ આપે છે ?

ઉ—વાત સાચી છે કે પુણ્ય એ શુભ-કર્મ હોઈને શુભ અધ્યવસાયથી, શુભ ભાવથી બધાય, પરંતુ પરમાત્માના દર્શન મહનાદિથી મહેલે એ શુભ અધ્યવસાય જાગે છે, તેથી એમા પરમાત્મા તો કેન્દ્રી-ભૂત છે જ, એક પરમાત્માને તદ્દન છોડી દો, પછી ગમે તેટલી ઢાઢધામ કરો, એમના ઉપદેશ વિનાની ગમે તે પ્રવૃત્તિ કરો, તો એ કાંઈ જ કિંમતના નહિ શુરુદર્શન-શુરુવદન વગેરે પણ પરમાત્માની આજ્ઞાના પાલનરૂપ છે, તેથી એમા પણ કેન્દ્રમા પરમાત્મા જ છે ઉલ્લેટ સંયમનું પાલન લ્યો, તો એમા પણ પરમાત્માનો આદર્શ અને આદેશ નજર સામે છે, એ પરમાત્માની આજ્ઞાના પાલનરૂપ છે, એટલે,

તો કેન્દ્રીજૂન બન્યા જ એમ ઠેક મિથ્યાદષ્ટિના
 સત્ય, દયા, દાન જુઓ, તો તેમા પણ મૂળ પર
 માત્માની આજ્ઞામાથી લીધું હોવાથી, પરમાત્મા તો
 મુખ્યપણે આપે જ શાસ્ત્રે કહ્યું છે કે જગતના
 બીજા ધર્મોમા જિનના સદ્-ધર્મરૂપી મહાસાગરના
 બિંદુ ઉડેલા છે આમ, ધ્યાન કરો, કે વહન, સ યમ પાળો
 કે આદર્શ ધરો, એમા અલગત પોતાના આત્માના હાર્દિક
 શુભ ભાવ પર પરિણામનો આધાર છે, છતાંય એ
 ધ્યાન પરમાત્માનું કર્યું હશે, આદર્શ કે આદેશ
 પરમાત્માનો ધર્મો હશે તો જ શુભતા આવવાની,
 અને તો જ શુભભાવપણું બનવાનું તેથી બધે શુભ
 ભાવમા મુખ્ય તો પરમાત્મા જ બન્યા માટે જ
 કહ્યો કે પરમાત્માથી શુભભાવ જગતના દ્વારા પુર્યો-
 પાજન થાય છે, અને પુર્યોદયથી જગતની પણ
 મુખ-સગવડ મળે છે આમ પરમાત્મા મહાઉપકારી
 છે પરમાત્મા વિના તો એક કમ પણ બરી શકાય
 એમ નથી તેથી જ બધું સારૂ પરમાત્મા આપે છે,
 એમ કહી શકાય તે પણ માત્ર આટલું નહિ, કિન્તુ
 આગળ વધીને કર્મદાય અને મોક્ષ પણ પરમાત્મા જ
 આપે છે આમ પરમાત્માનો આ મહાન ઉપકાર છે
 કે સુખ એજ આપે તેમ-એ પણ પરમાત્માનો જ
 ઉપકાર છે કે સર્વ પ્રકારના દુઃખ નિવારે ઉપર કહ્યું

તેમ દર્શનાદિ દ્વારા પૂર્વપાપનો હાથ થાય છે, અને શુભ ભાવ રહેવાથી નવા પાપ આવતા નથી, તેથી દુષ્ણ નાશ થાય એ મહત્ત્વ છે

વર્તમાનમા ઉપકાર —

પરમાત્મા આ રીતે દુષ્ણનાશ અને સુખદાન કરનારા હોવા ઉપરાંત વર્તમાનમા પણ જીવને ઉપકાર કરે છે પૂર્વ પાપના ઉદયરૂપે જીવને કષ્ટ આપત્તિ આવવા છતાં જો એ શ્રદ્ધાળુ છે, તો એને પરમાત્માના જીવન અને ઉપદેશમાયા એવું અલૌકિક બળ મળે છે કે જેથી એને જરાય દુષ્ણરૂપતા લાગતી નથી, બદલે કર્મભાર ઓછો થવાનો અને આત્મશુદ્ધિ વધતી જવાનો મહાન આનંદ અનુભવાય છે આમાય પોતાની આત્મજાગૃતિમા સુખ્યપણે મૂળ-ઉત્થાન પરમાત્મા જ છે, તેથી પરમાત્મા આ રીતે પણ દુષ્ણનાશ અને સુખદાન કરવા દ્વારા ઉપકારક છે

પાપી પર ઉપકાર —

જગતના પાપી અને ધર્મહીન જીવો ઉપર પણ પરમાત્માનો એ રીતે ઉપકાર છે કે એ જગત-દયાળુ જગવાન જગતને દયા, અહિંસા, સત્ય વગેરેનો ઉપદેશ કરી અનેક જીવોને એવા ધર્મોત્તમા બનાવે છે કે જે જીવનમા દયા, અહિંસા સ્વીકારી પેલા પાપી

તારવડી એ કાઢી કે મોઝે ભાગે ફરીયાદ કરનારાઓ
 ચર્ચા (દેવળ)માં નહિ જનારા છે અર્થાત્ ઇશ્વરથી
 અને ધર્મથી પરાદ્મુખ રહેનારા છે, માટે જ છવ
 નમા કલેશ અને અશાંતિ લોગવે છે

પરમાત્માનું શુ શુ ઉપકારક —

પરમાત્મા ઉપકારક બનવામાં એમના નામથી
 માઢીને, ઉપદેશ સુધીની વસ્તુઓ છે અર્થાત્ પર-
 માત્માનું નામ, પરમાત્માની મૂર્તિ-પ્રતિકૃતિ
 (છબી ચિત્ર), પરમાત્માનો દેહ, પરમાત્માનું
 ગુણોભધુ છવન, પરમાત્માનો ઉપ-
 દેશ અને પરમાત્માનું શામનદાન-ધર્મદાન,
 એના દાગ, પરમાત્મા તરફથી મુખદાથી ઉપ-
 કારના મેઘ દુ ખચસ્ત જગત ઉપર અને ત-
 કાળથી વરમાતા આગ્યા છે આ પગ્મતત્ત્વ ન
 સમજનાર અજ્ઞાન છવો કેઈ તો પરમાત્માને જ ઉડાવે
 છે અને પરમાત્માનું બધુ જ ઉડાવે છે! તો કેટ-
 લાક સ્વાલબનને જ નવપુરુષાર્થને જ મુખ્ય કરી
 પરમાત્માનું આલબન ઉડાવે છે! ત્યારે કેટલાક
 વળી એમના ઉપદેશનું આલબન ગાળી નામ-જાપ
 વગેરેને નકામા ગણે છે! તો કેટલક લોકો પરમાત્માની
 મૂર્તિ નિરુપયોગી ગણી, પોતાની જાતને પરમાત્માના
 ભક્ત માનવા છતાં પરમાત્માની જ મૂર્તિ સામે મોર

યા માટે છે ।। ડેવુ કારમુ અજ્ઞાન ! કેમ જાણે
એમને મન જગત ઉપર પાપન સ્થાનકો અને પાપ
ની વાત-વસ્તુઓએ જે ભુવમ નથી કયો તે પ્રથમ
રમ ઝરતી પ્રભુમૂર્તિ કરે છે ।।

અરિહતના નામનો ઉપકાર —

અરિહત પ્રભુના નામસ્મરણથી જવેજવના જમ
જુ મીટે છે “આસ્તામચિત્યમદિયા જિન ! સ સ્તવસ્તે,
મામાપિ પાતિ મયતો મયતો જગત્તિ ! હે પ્રભુ !
આપના અચિત્ય મહિમાવાળા શુભગાનની તો શી
વાત કરવી, આપનું નામ પણ ત્રણેય જગતને
જવથી (મ મારથી) જવાળી છે છે ” જાકી જગતમા
જવને કર્મવશ રહેવું પડે ત્યામુખી પણ પરમાત્માનું
નામ સ્મરણ અપૂર્વ સુખશાતિ અને પાપક્ષય સાથે
પુણ્યની માથે પુણ્ડિ આપે છે અરિહત પ્રભુના નામ
સ્મરણથી સમગ્રી રાજકુમારી થઈ, સર્પ ધરહોન્દ્ર
થયો, સતી સુરસુન્દરીના ઘોર વિદ્વન ટળ્યા, આજે
પણ શુદ્ધ ટોળાના ધાતકી આક્રમણ, વહુણ્યનો ટોલમ
ટોલ, અટવી જમણ વગેરેમાથી અરિહત પ્રભુના
નામસ્મરણે જવાબ્યાના દાખવા જન્યા છે

અરિહતની મૂર્તિનો ઉપકાર —

ત્યારે પ્રભુની મૂર્તિનું આલેખન લખ્ય ઉપકાર

કરે છે એ યુક્તિસિદ્ધ અને અનુભવસિદ્ધ વાત છે
 જ્યારે કામની પુતળી એવી ઉન્મત્ત સીનુ માત્ર
 ચિત્ર પણ કામ-રાગ અને મોહો-ભાદને પ્રેરે છે, તો
 વીતરાગની પ્રચાલ મૂર્તિ વૈરાગ્ય અને પ્રચાલતા પ્રેરે
 એમા શી નવાઈ? તેમ, વિદેશ ગયેલા પતિના ફેટાને
 ફૂલહાર વગેરેથી પૂજનારી સતીના દિલમા પતિ પ્રત્યેનો
 પૂજ્યભાવ-મદ્દલાવાદિ વધે છે, તો પછી શ્રી અરિ
 હ તની મૂર્તિની પૂજા છુદ્ધ અરિહત પ્રત્યે પૂજ્યભાવ-
 બહુમાનાદિ કેમ ન વધારી શકે? શ્રી શત્રુજય જેવા
 મહાવીર અને તીર્થ પરના જિનજિનની પૂજા-
 ભક્તિથી પૂર્વની જેમ અનેક સ વાતમાઓ આને પણ
 આત્માની નિર્મળતા માધી રહ્યા છે બાકી તો નાગ
 ઢેતુએ મૂર્તિની કૂવપૂજા કરતા કરતા કેવળનાન મેળવ્યું
 હતું હમયતીએ પૂર્વભવે શ્રી અષ્ટાપદજી
 ઉપર એવીસ પ્રભુની મૂર્તિને રત્નના નિવક ચઢાવ્યાની
 પૂજા કરી હતી, તો તેના પુણ્ય પ્રભાવે હમયતીના
 ભવમા કપાળે જન્મથી દેગીધ્યમાન કુદરતી તિલક
 મેળવ્યું હતું જે અધારામા પ્રકાશ આપતું હતું
 તેમ પરમાત્માની વિશેષ શ્રદ્ધાભક્તિ પણ એવી મૂર્તિ
 પૂજાદિ દ્વારા મેળવી હતી અનાયદેશનો રાજપુત આદ્ર-
 કુમાર અભયકુમારે મોકલેલી જિનમૂર્તિથી પ્રતિજ્ઞાધ
 પામ્યો હતો શર્યભવસૂરિજી ચુતકેવલી ભગવાન

પ્રાદ્યુષ્યપણે યશસ્વત્ત્વ નીચેથી મળેલી જિનપ્રતિમાથી
 બોધ પામ્યા હતા અરિહંત પ્રભુની મૂર્તિ તો, જે
 દર્શન કરતા આવડે તો મહાશક્તિ, ધર્મવીર્ય પ્રેરણા,
 માનસિક શુભભાવના, ને એકાગ્ર ધ્યાનાદિ આપે છે

દેહદ્વારો પ્રભુનો ઉપકાર તો પ્રસિદ્ધ છે
 જન્મથી માડીને અનેક ભવ્ય જીવોને આનંદ અને
 વિરાગની પ્રેરણા આપવા ઉપરાંત તીર્થંકર બન્યા
 પડી તો જગતને દર્શન, વદન, વાણી શ્રવણ, પૂજન,
 સ્તવન વગેરેના અનુપમ લાભ આપે છે કેવળજ્ઞાન
 પામ્યા પડી તરત મોક્ષ નથી પામતા, પણ હજી
 માનવદેહે આ પૃથ્વી ઉપર વિચરે છે, તો જ એ
 દેહથી જગત ઉપર અપૂર્વ ઉપકારોનો પુષ્કરાવર્ત મેઘ
 વરસાવે છે બાકી સમારી જીવ પ્રભુની ગેરહાજરીમા
 જે પ્રભુનું સ્મરણ કરી લાભ મેળવે છે તે પણ પ્રભુના
 દેહનું જ સ્મરણ કરીને લાભ મેળવે છે એટલે એ
 દેહ એ રીતે ભવ્ય જીવોને પરમાત્માના સ્મરણ અને
 ધ્યાનનું આલબ્ધન બની અનંત ઉપકાર કરે છે ખરી
 રીતે દેહ તો જડ છે, છતાં સાક્ષાત્ પૂજય છે, અને
 આમ પણ સ્મરણ ધ્યાનાદિ દ્વારા પૂજય છે અને
 ઉપકાર કરે છે, તો મૂર્તિ પણ પૂજવા દ્વારા ઉપકારક
 થાય એમા શો સંદેહ ?

પ્રભુના જીવનનો ઉપકાર —ત્યારે પ્રભુનું

ગુણોભયુ' જીવન જગતને માધનાના મહાન આદર્શ
 આપે છે, અને જ્ઞાનદષ્ટિવાળા તથા ગુણુમય બનવામા
 પ્રબળ પ્રેરણા આપે છે એ રીતે પણ પ્રભુ જગત
 પર અનંત ઉપકાર કરનારા છે આમા પ્રભુના જીવ
 નના વિવિધ પ્રમગેને પૃથક્કરણ-રહસ્યતાંરણ કરવા
 પૂર્વક વિચારવાના ત્યા "તીર્થ" કર પ્રભુએ સ્વજીવનમા
 અવસરે અવસરે આવા આવા ગુણો વિકસાવ્યા હતા,
 તેા હું પણ એ આદર્શ આપ સામે શખીને ગુણોનો
 મારાથી શક્ય વિકાસ માધુ । કેક મમ્યકત્વના ભવથી
 પ્રભુએ ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધર્મમાધનાઓ કરી હતી, તેા
 હું પણ એ કરવા લાગુ । અગમભવમા તેા અવધિજ્ઞાની
 પ્રભુ તે ભવને જ તે જ નહીં મોક્ષ લાધવા છતા
 એ આતર શત્રુ સામે ખૂબ ઝડુમ્યા, કર્મનો સહાર
 કરવા એમણે જીવન-સામાય એવા ઘોર તપ અને
 ભયકર પરીસહ-ઉપસર્ગ સહન કર્યા તેા હું પણ
 એવું જ જીવન બનાવું " વગેરે વગેરે નિધાર
 કરી ભવી જીવો ભગીરથ પુત્રપાર્થી બને છે, તે પ્રભુ
 નો જ ઉપકાર છે ઉપદેશકો ઉપદેશથી ચોતાને જે
 બૂઝવે ॥ તેમા પણ પરમાત્માનુ ગુણુભયુ' જીવન
 આગળ કઢીને

શાસનદાન-ધર્મદાનનો શ્રેષ્ઠ ઉપકાર —

ત્યારે પરમાત્માનો શ્રેષ્ઠ સચોટ ઉપકાર ધર્મના

મૂળ ઉપદેશક તરીકેનો અને શામનદાન તથા ધર્મ દાન કરવાનો છે જે બીજાઓ ધર્મના ઉપદેશ અને દાન કરે છે તે એમની પછી આ અવમર્ષિણીના યુગમાં શ્રી કૃષ્ણદેવ પ્રભુએ પહેલ વહેલો શુદ્ધ ધર્મ બતાવ્યો. પત્રીથી બીજા આખ્યાદિ ધર્મો નીકળ્યા.

ત્યારે હવે શામનદાન અને ધર્મદાન કરવાનો અનિહત પ્રભુનો, જુઓ કે, કેવો મજબૂત ઉપકાર ! ! બ્રહ્મણ ઇન્દ્રભૂતિગૌતમ શ્રી મહાવીર પરમાત્મા પાસે વાદ કરીને જીતવા આવ્યા હતા, પરંતુ પ્રભુએ તત્ત્વનો એવો ઉપદેશ કર્યો, કે ઇન્દ્રભૂતિ ઉલટા ચરજો આવી ગયા. ત્યાં પ્રભુએ મિથ્યાત્વસંહિત ગૃહવાસને ઓઠાવી, મમ્બૃત્વપૂર્વક ચારિત્રધર્મનું દાન એવું કર્યું કે એમને અનત સસારના ફવામાથી ઉચક્યા । વળી ત્રિપટીનું શામન-દાન એવું કર્યું કે એમને સમસ્ત દ્વાદશાગ્રીના રચનારા અને મોક્ષમાત્રી ગણધર બનાવ્યા । તેમ એમની પાછળ જગતને પણ ધર્મદાન કરી એમાંથી નાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા બનાવ્યા આમ વ્યવસ્થિત ધની સ્થાપના કરવા પૂર્વક તેમના દરેકને ખાળવાના આચાર-વિચાર-મર્યાદાની વ્યવસ્થાનું એવું સુદર શામનદાન કર્યું કે એથી સખ્યાબધ જીવો, મોક્ષ માર્ગે ચડ્યા, અને કૃષ્ણદેવ પ્રભુ થકી તે આસખ્યાતા જીવો મોક્ષમાર્ગના આરાધક બન્યા ।

ગામી થયા ! અને જીજ્ઞ મોક્ષની નિકટ બન્યા ! ઉપ-
 રાત, પૂર્વે કહ્યું તેમ આ શામન-સ્વરૂપસામરના બિંદુઓ
 જગત ઉપર ઉડીને જગતમા સામાજિક-રાજકીય-કોટુ-
 બિક-ધ ધાદારી વગેરે અસ્થાઓમા ન્યાય-નીતિ-દયા
 સત્ય વગેરે સદ્વ્યવહાર પ્રવર્તાવવા દ્વારા ક'ઈક થણ
 મુખ-શાંતિ વરમાવનારા બન્યા નહિત તે આપુ થ
 જગત નરકાગાર હોત ત્યારે વિચારે કે શ્રી તીર્થ કર
 પ્રભુએ ઉપદેશદાન, ધર્મદાન, શાસનદાન, સદ્-વ્યવ-
 હારદાન વગેરે કરવાનો કેટલો બધો નિસ્ખીમ ઉપકાર
 કર્યો છે ! ઉપકાર તે આને કહેવો ? કે સૃષ્ટિ રચવી,
 જગત પર નિયંત્રણ રાખવું, હવેાને જન્મ-મરણ-
 ખાતપાન-મુખદુ ખ વગેરે જ જળ આપવી એ ઉપકાર ?

પરમાત્મા લોકના નાથ છે તે લોકને આ ધર્મ
 દેશના, ધર્મ, અને ધર્મ-શામન તથા સદ્વ્યવહારની
 પ્રાપ્તિ કરાવવા અને રક્ષણ કરવા દ્વારા પરમાત્મા
 લોકમા ઉત્તમ છે તે સ્વયં ધર્મ સિદ્ધ કરી પરમપુરુષ
 બનવા દ્વારા પરમાત્મા લોકના હિતરૂપ છે તે એ
 ધર્મ અને શાસનને ખીલવનાર ધર્મોસ્તિકાયાદિ
 પચાસ્તિકાય લોકનું ચચાર્થ નિરૂપણ કરવા
 દ્વારા પ્રભુ લોકપ્રદીપ અને લોકપ્રલોતકર ૭ લ થ
 હવેાને એ ધર્મશાસનના પ્રકાશ તથા ગણધર
 રહેવાને શો. પૂર્વના મહાપ્રકાશ આપના દ્વારા સર્વજ

અરિહુત પરમા મા સિવાય આવું અપૂર્વ ધર્મદાન
અને શાસનદાન કોણુ કરી શકે ?

મોહાન્ધકાર અને કર્મ-દુખથી વ્યાપ્ત એવા
આ જગત ઉપરથી એ કર્મદુ ખાદિ ટાળવામા મૂળમા
એક માત્ર શ્રી તીર્થંકર દેવનો જ મહાન ઉપકાર
છે કેમકે એ પરમાત્માએ મોહાન્ધકાર અને કર્મદુ ખ
ટાળવા માટે ધર્મ-ઉપદેશથી લખ્ય હોયને બૂઝરી
સમ્યક્ત્વ ધર્મ, દેશવિરતિધર્મ, સર્વવિરતિ ચારિત્ર
ધર્મ, તપો ધર્મ, સલેખના ધર્મ, વગેરે ધર્મ આપે
છે પાછુ એને બરાબર પાળી અતિમ કૂળે પહોચવા
સચોટ અને વ્યવન્યિત માર્ગ-દર્શન આપે છે જેમા
સિદ્ધાન્ત, તત્ત્વ-આચાર-મોક્ષમાર્ગ-સાધના-શુદ્ધિ-અ
પવાદ-ઉત્કાન્તિ-વિકાસ યોગ-જ્ઞાન ભક્તિ-ક્રિયા-ધ્યાન
વગેરે કેઈ વિશિષ્ટ પદ્ધતીના પ્રકાશ, (જેનુ વર્ણન
આગળ કરાયે તે) આવે છે તેમજ હોયને ધર્મમા
દોરવામા, પહેલા પોતે સાચા ધર્મનાયક એટલે કે
સાચાનમા અતિ કઠોર ધર્મના આરાધક બની રહે
છે એટલુ જ નહિ પણ ધર્મ-સાધનામા હોવા
શિથિલ ન પડે એ માટે પરમાત્મા સારથિપણુ કરે
છે તે હોવાના પડતા સાક્ષાત્ રોકીને અથવા
અપ્રમાદના ઉપાય બતાવવા દ્વારા આ ઉપરાંત
શ્રી અરિહુત પરમાત્મા ધર્મ સામ્રાજ્ય ઉપર

ચક્રવર્તીપણુ ભોગવી ધર્મને ત્રિકાલાખાધ્ય અને અન
તા ૧૮ કાળ માટે એક સરખો સુવિશુદ્ધ તથા અબ્ય
ભિચારી અર્થાત્ સચોટ ફલદાયી બતાવે છે

આવા અદ્ભુત ઉપકારના યોગે જ શ્રી
તીર્થ કર દેવો

(૧) જગતના જીવોને અભયદાતા છે

જેમ કોઈ પ્રવાસીને લૂટારા લૂટીને આપે
પાટા બાધી જગલમા રખડતો મૂકી દે, ત્યાં (૧)
શિકારી પશુઓનો ભય કર ચીમીચારીઓથી પ્રવાસીને
ભારે ભય થતો હોય, પાછો (૨) આપે પાટાથી
દેખી શકતો ન હોય, (૩) તેમ પોતાનો રસ્તો ભૂલી
અટવીમા ફર્યો કરતો હોય, (૪) વળી ત્યાં કોઈનો
આશરો ન હોય, અને (૫) ભૂખ-તરસ વગેરેની
ભારે પીડા તથા અશક્તિ હોય,

જેવાને જો ત્યાં કોઈ દયાળુ હૃદયિયારણ ધ ઘોડેઝવાર
આવી (૧) શસ્ત્રના ખારથી નિર્ભય કરે, (૨) આખના
પાટા છોડી નાખે, વળી (૩) માર્ગ બતાવે, પાછો
(૪) પોતાનો આશરો આપે, અને (૫) ખાનપાનથી
પ્રવાસની શક્તિ આપે જેથી પ્રવાસી સ્વસ્થાને પહોંચી
જાય, તો જો કેવો ઉપકારી ગણાય ?

એવી ગીતે (૧) મિત્રાસાન કષાયો વિધયો વગેરે

લૂટારાઓથી લૂટાયેલો આ જીવ-મુસાફર પળે પળે દુ ખના ભયથી ફડફડતો છે, (૨) તીવ્ર મિથ્યાત્વાદિ કર્મના પાટાથી મોક્ષ તરફ જોવા માટે અ ધ બન્યો છે, (૩) તેથી મોક્ષમાર્ગના બદલે મ સાર વનમા ભટક્યા કરે છે, (૪) ત્યાં એને કોઈ આશરો નથી, તેમજ (૫) એને ત્યાં મોક્ષમાર્ગની મુસાફરી યોગ્ય ખાનપાન કે તામત પણ મળતી નથી આવી પાશ્વ દુર્ઘટાથી મ સારી જીવના હાલ બેહાલ છે

એને પરમાત્મા (૧) તત્વદર્શન અને આત્માની અનંતી શક્તિના જ્ઞાનથી દુ ખના ભય મૂખવે છે, (૨) તીવ્ર મિથ્યાત્વાદિ કર્મના પાટા છોડાવી મોક્ષ તરફની અ ધતા દૂર કરે છે, (૩) મોક્ષમાર્ગનો ભોધ આપે છે, (૪) વળી પોતાના આદર્શ જીવન અને શુભો વગેરેનો આશરો (આલબન) આપે છે, પોતાના નામ-સ્મરણ-લક્ષિત-સમર્પણાદિ દ્વારા શરણ આપે છે, અને છેવટમા (૫) સમ્યક્ત્વ-સમ્યક્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્રરૂપી ધર્મ સાધનાના જોજન આપી મોક્ષ તરફ આગેદૂત કરવાની તાકાત આપે છે તેથી જીવ પોતાના મોક્ષનગરે પહોંચી જાય છે, કેવી રીતે?

પરમાત્માએ જીવ્ય જીવને એ સાધના આ
(૧) જીવને ॥ માર-અમૃદમાના રાગદ્વે

મગરમંછા સામે જતાડી એની પકડમાંથી છાડાવે છે, (૨) અજ્ઞાનાદિના જગી સમુદ્ર તરાવે છે, તરી પાર કરાવે છે, (૩) કેવળજ્ઞાનરૂપી અનંત બોધ કરાવે છે, અને (૪) અતે સર્વ કર્મશત્રુથી મુકાવી મોક્ષે પહોચાડે છે। તે આવા પરમાત્માના કેવા અમણ્ય નિઃશ્ચીમ ઉપકાર!।

પ્રકરણ ૬૬

શ્રી અરિહત પ્રભુએ વિશેષ શુ આપ્યું ?

હવે જરા બીજા કહેવાતા પરમાત્મા કરતા તીર્થ કર પરમાત્મા શ્રી વીતરાગ સર્વજ્ઞ અરિહત ભગવાનનો મુખ્ય ઉપકાર જે વિશિષ્ટ ઉપદેશ ક્યોનો છે, તે ઉપદેશની ઘોડી વિશેષતાઓ ભેખે એથી બરાબર સમજાવે કે 'ખરેખર્ ! આવા ઉપદેશ કરનાર જ સાચા સર્વજ્ઞ અને વીતરાગ હોય તેથી જ એજ એક માન્ય, પૂજ્ય, અને ત્રદેય હોઈ શકે તેથી હવે બીજાની મિથ્યા આખ્યાઓ મૂકી એમનું જ શરણ લઈએ, એમના જ દરમાવેલા માર્ગે ચાલીએ '

(૧) સ્યાદ્વાદનો મિદ્ધાન્ત - શ્રી જિનવાણીની પહેલી બક્ષીમ સ્યાદ્વાદ મિદ્ધાન્તની છે સ્યાદ્વાદ કહો કે અનેકાન્તવાદ કહો, એક જ વસ્તુ છે એ કહે છે જગતની પ્રત્યેક વસ્તુ ને પ્રત્યેક ઘટના કોઈ એકાન્ત ધર્મવાળી નહિ પણ અનેકાન્ત ધર્મવાળી છે અર્થાત્ એમા રહેલ ધર્મનો સમોવડીયો-પ્રતિપક્ષી ધર્મ પણ એમા છે એવું કારણ સ્પષ્ટ

માત્ર જે સ્વરૂપે છે તે ચોતાના ઉપાદાનદ્રવ્ય-
ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવના હિમાબે છે, પણ નહિ કે બીજાના
ઉપાદાનદ્રવ્ય-ક્ષેત્રાન્નિ હિમાબે તેથી વસ્તુ કે ધર્મના-
માત્રતુ સ્વરૂપ એકી વખતે એકી સાથે વિરુદ્ધ દેખાતા
એવા પણ 'છે' અને 'નથી' જેવા ધર્મોથી સંકળાયેલું
જણાશે ઘડો માટીનો છે એમ દેખાય છે, તેવી રીતે
સુતરનો નથી, તન્તુમય નથી એ પણ પ્રત્યક્ષસિદ્ધ
છે તેથી માટીમયતાનું અસ્તિત્વ અને તન્તુમયતાનું
નાસ્તિત્વ બંનેય ધર્મો ઘડામા છે જે આમાથી કોઈ
એક જ ધર્મ છે એમ કહે તો તે ઐકાન્તિક કથન
હોવાથી મિથ્યા થાય ઘડામા આવા તો બેઈ યુગલ
ધર્મો છે, જેવા કે નાનાપણુ - મોટાપણુ, જૂનાપણુ - નવા
પણુ, ઉજળાશ-અખાશ એવી રીતે પિતામા પિતા
પણુ માથે પુત્રપણુ પણ છે જ જેમ વસ્તુમા, તેમ
ઘટનામા પણ એવું જ છે હા ત ઉત્પત્તિની ઘટના એ
સાથેસાથ વિનાશથી અને મુવતાથી સંકળાયેલી છે
નવાની ઉત્પત્તિ જૂનાનો વિનાશ, અને મૂળભૂત દ્રવ્યની
મુવતા (કાયમીપણુ) આ ત્રણે એકી સાથે એક જ
વસ્તુમા બને છે સોનાના કડામાથી કુડવ ઉત્પન્ન
થયું, ત્યાં કડાનો વિનાશ કુડલની ઉત્પત્તિની સાથે જ
છે, તેમ મૂળભૂત પદાર્થ સુવર્ણની મુવતા પણ સાથે જ
છે એટલે, સુવર્ણ ઉત્પન્ન પણ થાય છે (કુડલરૂપે),

ને નાશ પણ પામે છે (કડારૂપે) -વ્યવહારમા આવા
દગલાબધ દાખલા મળે બરફી સારી છે નિરાગી
માટે, ખરાબ છે રોગીને માટે આ મ્યાદૂવાદ છે

શ્રી અરિહતદેવે આપેલા બીજા વિશેષ મિદા-
ન્તોમા નયવાદ, લેદાલેદવાદ, પચકારણવાદ, કર્મ
સિદ્ધાન્ત, આત્મોત્કાન્તિ અને ચો, શુણ્ઠસ્થાનકને
મિદાન્ત વગેરે સિદ્ધાન્તો મમત્ર વિષમા ખૂબ અસા
ધારણુ કોટિના છે એવા કે જૈન દર્શનના જ આ
ખાસ ખજાના કહી શકાય

નયવાદ — જગતના ધર્તર દર્શનો પ્રમાણુજ્ઞાનને
માને છે, પણ નયજ્ઞાનની એમને મધ નગખી નથી,
અને નયજ્ઞાનની મત્તા લુટી છે ખરી કમકે પ્રમાણુએ
વસ્તુને સમગ્રરૂપે સર્વાશરૂપે લુએ છે, ત્યારે નયજ્ઞાન
વસ્તુને અશે લુએ છે હા ત ચમુ ખોલી અને
જ્ઞાન યધુ — ‘આ ઘટો’ ‘આ અગ્નિ ’ વગેરે, — આ
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુજ્ઞાન કહેવાય અથવા ખૂમાડો જોઈ
કઈયુ ‘અહીં અગ્નિ હાવો જ જોઈએ,’ — આ અનુમાન
પ્રમાણુજ્ઞાન કહેવાય પણ જે એવુ જ્ઞાન યધુ કે
‘ઘટો મોટે છે,’ એ ઘડાનુ અશે જ્ઞાન છે કમકે
ઘડામા અમુક અપેક્ષાએ ‘મોટાપણુ’ અને અમુક
અપેક્ષાએ ‘નાનાપણુ,’ એમ બે અશન્ધિ એમાથી
એક અશે ઘડાને બધ્યો એને

કહેવાય નહિ નહિતર પછી પ્રમાણજ્ઞાનના વિષમ
તરીકે જેમ ઘડા એટલે ઘડા જ, અઘડા નહિ, એમ
મોટા એટલે મોટા જ, નાનો નહિ પણ ઘડા તો
નાનો પણ છે, તેથી મોટા તરીકેનું જ્ઞાન સમગ્રાણે
નથી એટલે એને પ્રમાણજ્ઞાન નહિ કહેવાય ત્યારે
એને પ્રમાણુ જ્ઞાન પણ નહિ કહેવાય કેમકે 'અ-
પ્રમાણુ' એટલે તો જૂઠું જ્ઞાન આ કાંઈ જૂઠું જ્ઞાન
નથી ત્યારે પ્રશ્ન થાય કે એ છે શું ? જેમ હા ત
સમુદ્રમાના એક ભાગ માટે પ્રશ્ન પૂછાય કે 'ખેલો
ભાઈ, આ સમુદ્ર છે કે અસમુદ્ર ?' તો શું કહેવાય ?
જો સમુદ્ર કહો તો એવા તો ત્યાં કેટલાય ભાગો
છે, તો શું દરેક ભાગ એ એક સમુદ્ર, એ હિમાળે
તેટલી સખ્યામા ત્યાં સમુદ્રો મમજવા ? ના, સમુદ્ર
તો એક જ છે ત્યારે પછી એ ભાગને શું અસમુદ્ર
કહેવો ? એમ કહીએ તો બધા ય ભાગો અસમુદ્ર
હોવાથી કુલ મળીને પણ સમુદ્ર નહિ બને હા ત
સો માણુમમાનો જો દરેકે દરેક હિંદુ નથી, અહિંદુ
છે, તો એ સોનો સમુદ્ર પણ અહિંદુ જ રહેશે
એવી જ રીતે આ અસમુદ્ર પણ નહિ કહેવાય ત્યારે
એ છે શું ? કહેવું જોઈએ કે એ 'સમુદ્રૈકદેશ'
(સમુદ્રનો એક દેશ) છે, અને સમગ્ર સમુદ્રથી
લિન્નાલિન છે 'એવી રીતે 'નનજ્ઞાન' એ પ્રમાણુજ્ઞાન

નથી, અપ્રમાણ પણ નથી પ્રમાણથી જુદું સ્વતન્ત્ર જ્ઞાન છે

પ્ર૦— સમુદ્રકદેશના દૃષ્ટાન્તથી તો ‘ઘડો મોટો છે’ એ જ્ઞાનને ‘પ્રમાણૃકદેશ’ કહો, જુદું ‘નય-જ્ઞાન’ કેમ કહો છો ?

ઉ૦ —ટોકરી અવસરે લગાવી પણ એ સમજો કે સમુદ્રમા તો ભાગો છે, અહીં ‘ઘડો’ એવા પ્રમાણ જ્ઞાનમા ભાગો નથી કે જેથી એક ભાગને પ્રમાણૃકદેશ કહી શકીએ મોટાઈ-નાનાઈ એ તો ઘડાના અંશ છે, જ્ઞાનના નહિ તો પ્રશ્ન છે કે અંશે જણાતા ઘટના જ્ઞાનને શું કહેવું ? મારે એનું જુદું ‘નયજ્ઞાન’ માન્યુ શ્રી અરિષ્ટ પરમાત્માએ જ આ બતાવ્યું છે એ એમનો વિશિષ્ટ ઉપકાર છે

નયજ્ઞાન અંશને પકડે છે, મારે એને અપેક્ષા રહે છે તેથી નયવાદને અપેક્ષાવાદ કહેવાય ॥ વસ્તુમા રહેલા અનેકાનેક સામમામા ધર્મોને ન્યાય આપે છે એ ધર્મો જે જે અપેક્ષાએ છે, તેને તેને ‘દૃષ્ટિ’ પણ કહે છે એથી નય જુદી જુદી દૃષ્ટિમા વહેવાઈ જાય છે હા ત દ્રવ્યાર્થિક દૃષ્ટિ-પર્યોનાર્થિક દૃષ્ટિ, અલઠાર દ્રવ્યાર્થિક દૃષ્ટિએ નિત્ય છે, કેમકે અવકારનું મૂળ દ્રવ્ય સોનું,

રહેનાર છે, પણ એજ અલકાર પાછુ પર્યાયાર્થિક દૃષ્ટિએ અનિત્ય છે, કેમકે એ કહુ મટી જાય છે, અને કહી રૂપે બને છે આ નયજ્ઞાનની વિશેષતા છે એવી રીતે કારણદૃષ્ટિ-કાર્યદૃષ્ટિ, નિશ્ચયદૃષ્ટિ-વ્યવહાર દૃષ્ટિ-એને જ નય કહી શકાય એવા બીજા નયો જ્ઞાનનય-ક્રિયાનય, દ્રવ્યનય-સાવનય, વગેરે યુગલો છે તેમ, મૂલ સાત નયો નૈગમ-સશ્વહ-વ્યવહાર-જગુસૂન-શબ્દ (સાપ્રત)-મમભિત્ત-એવ ભૂત,- એ નામે છે એ દરેક નય વસ્તુનું જુદી જુદી રૂપે દર્શન કરે છે, અને એકેકમા ય પાછા દર્શનભેદ પડવાથી અનેક પ્રકાર બને છે પ્રશ્ન કરવામા આવ્યો ‘આપણે કયા રહીએ છીએ ?’ તો એ વિવિધ નયની દૃષ્ટિએ આ પ્રશ્નના વિવિધ જવાબ મળે છે, - ‘લોકમા રહીએ છીએ’ ‘મધ્ય લોકમા રહીએ છીએ’ ‘જ બૂદ્ધીપમા રહીએ છીએ’ ‘ભરતક્ષેત્રમા’ ‘દક્ષિણાર્ધભરતે’ ‘હિંદુસ્તાનમા’ ‘મુબઈ પ્રાતમા’ ‘મુબઈ શહેરમા’ ‘ઝવેરી બજારમા’ એમ પણ જવાબ મળે છે ‘અમે તો ઉસ્તાદના માળામા રહીએ છીએ, તમે કયા રહો છો તે બજાર નથી’ એથી પણ આગળ વધીને ‘ચોથે મજલે’ ‘અમુક ન બરની રૂમમા’ યાવત્ ‘હાલમા તો હું પથારીમા રહું છું’ અને તત્પદ્ધતિ વળી એમ ઉત્તર કરે છે કે ‘અવગાહિત આકાશ પ્રદેશમા રહીએ

છીએ' 'આપણા આપણા આત્મપ્રદેશમા રહીએ છીએ' આટલા બધા ઉત્તર એટલે કે 'રહેવા'ની વસ્તુના જ્ઞાન શાથી? કહેવું પડે કે વસ્તુમા અનેક અંશો છે, એની અનેક દૃષ્ટિઓ છે એ એ દૃષ્ટિએ જુદું જુદું જ્ઞાન થાય એ સહજ છે એ બધા જ્ઞાન નયજ્ઞાન છે, પ્રમાણજ્ઞાન નહિ

આ વિશેષતા સર્વજ્ઞ શ્રી અરિહત પરમાત્મા સિવાય કોણે બતાવી છે? જગત જો આજે આ નય વાદ-અપેક્ષાવાદને અપનાવે તો કેઈ સમસ્યાઓ ઉઠી જાય! જમડા ટટા શમી જાય! એકેક કુટુંબમા જમડા શાથી? કોઈપણ વસ્તુ કે પ્રસંગમા તો અનેક અંશ છે પરંતુ દરેક જણ પોતાની અપેક્ષાનો, પોતાની દૃષ્ટિનો અંશ જુએ છે, પણ સામાની અગર બીજી દૃષ્ટિનો અંશ નથી જોતો, તેથી જમડો ઉભો થાય છે શ્રી અરિહત પ્રભુએ આ સર્વતો-મુખી વસ્તુ દર્શન શિખવી કેવો અદ્ભુત ઉપકાર કર્યો!

જૈન ધર્મ એ મૂળભૂત મહાધર્મ છે જૈન દર્શન એ મહાદર્શન છે એમા બધી દૃષ્ટિઓને ન્યાય મળે છે પણ મધ્યમ્વસાવ છાત્રી એકેક દૃષ્ટિને પકડીને ખે-ચાખે-ચ ચાત્રી એમાથી જુદા જુદા એકાન્તવાદી અનેક ધર્મ નીકળ્યા, અનેક દર્શનો, રચીયા એમણે તો પોતાનાથી આમેવાળાની દૃષ્ટિનો

અને પોતાની જ એક દૃષ્ટિને સાચી માની, અને એમાં થતા જ્ઞાનને 'પ્રમાણજ્ઞાન' કહેવા માડ્યું નયજ્ઞાનની તો ગંધ ચરખી ન રહી પછી સ્વાદુવાદ ની ય ગંધ ક્યાથી પામે ?

'સ્વાદુવાદ અને નય' તો વસ્તુ કે પ્રસંગના સમન્વય માંથી આવે છે તેમ જો યુદ્ધિમા પણ જોસે જોમ છે માન મિથ્યાત્વના પડળ હટી જવા જોઈએ કેઈ કહે છે લાકડી નાની કેઈ કહે છે, મોટી છે કેણુ માયુ, કેણુ ખોટુ ? સ્વાદુવાદ કહે છે જ ને સાચા હોઈ રહે ત્યાં જોનામા અમુક બીજી મોટી લાકડીની અપેક્ષાએ અગર વર્તમાન જરૂરીયાતની અપેક્ષાએ નાનાપણાનો ધર્મ છે, અને અન્ય નાની લાકડીની અપેક્ષાએ કે અમુક આવશ્યકતાની અપેક્ષાએ જોનામા મોટાપણાનો ધર્મ છે જ ને અથ છે વ્યવહારમા બીજે પણ આવુ જ ને છે દરજ્જાએ મીવેલી ચટ્ટી નાના છોકરાના હિસાબે મોટી પડે છે, અને મોટા છોકરાના હિસાબે નાની પડે છે, તેથી છોકરાનો બાપ દરજ્જાને કહે છે કે આ તો કંઈ જ કામની ન રહી, કેમકે જો આમ મોટી છે, ને આમ નાની છે એક બીજુ દૃષ્ટાન્તજીએ આત્મામા મૂળ સ્વરૂપની અપેક્ષાએ અનંત નાન કાયમ છે, કર્મથી આવૃત્તતાની અપેક્ષાએ જો હકાઈ જઈ, અગટપણે

અજ્ઞાનતા છે અહીં જો અનંત જ્ઞાન કાયમ (અવિનષ્ટ) ન માનવામા આવે તો તો તદન નાશ પામેલું અગર તદન બીનહયાત હોઈ સ્વભાવ તરીકે પછી કદી ય અનંત જ્ઞાન પ્રગટી શકે નહિ એમ વળી વર્તમાનમા અજ્ઞાનતા આત્માની જ ન માનવામા આવે તો પ્રશ્ન ધાય કે જો એ અજ્ઞાન નથી તો પછી એ આજે કેમ સર્વજ્ઞ તરીકે બધું જોઈ જાણી શકતો નથી ? માટે જ નયવાદથી સર્વજ્ઞતા-અજ્ઞાનતા બંને ય માનવી જોઈએ બીજા દર્શનવાળાની દૃષ્ટિ એકવા પ્રમાણુ-જ્ઞાન ઉપર હોડે છે, તેથી એ આત્માને કેવો કહે ? જો અસ્થન કહે તો એટલો જ સ્વભાવ સમગ્રપણે થયો પછી કયાંયે ય સર્વજ્ઞ ત્યાંથી બની શકવાનો ? માટે જ નયજ્ઞાન જોઈએ વળી જાયે એ નયવાદ, અપેક્ષાવાદનો વિરોધ કરે છે; પરંતુ પાછું એમને જ પોતાના શાસ્ત્રો અને પદાર્થોમા અપેક્ષા લઈને ભિન્ન ભિન્ન ધર્મોના મમન્વય-સમાધાન કરવા પડે છે બોદ્ધ, વેદાન્ત, ન્યાય વગેરે દર્શનો પર આ સ બધમા વિન્તુન વિચાર દાખલા સાથે થઈ શકે એમ છે પણ એ મોટો વિન્તાર માગે છે, જેને અહીં અવડાશ નથી બાકી વિશાલ નયચક્ર બતાવી શ્રી અરિહત પ્રબુએ અનુપમ ઉપકાર કર્યો છે

ભેદાભેદવાદનો સિદ્ધાન્ત પણ જિનશાસનની

ધાણુ, આવા ફરક પડે છે, એમ કેમ? તો કે ત્યાં તેવી તેવી ભવિતવ્યતાને કારણ કહેવું પડે, નહિતર પ્રશ્નનુ સમાધાન ન થાય વીર પ્રભુએ, ગોશાળાને ઓળખવા છતાં તેમ પોતે કશું અનુચિત ન કરાઈ જાય એવા જાગૃત છતાં, એને તેજોલેશ્યા શિખવી, એ ભવિતવ્યતા નિમિત્ત કારણો કુભાર, ચાક, પાણી, હડાદિ અને ઉપાદાન કારણ માટી પાચમા સમાઈ જાય છે, તેથી એને જુદા ન ગળ્યા હા ત માટીનો જ સ્વભાવ છે કે એના લોચાને ગોળાકાર આપીને ઘડો કરી શકાય એમ સ્વભાવના ધરમા માટી સમાશે માટીનો જ સ્વભાવ ઘડો બનાવવાનો છે ત્યારે એ પણ છે કે કુભારનો પ્રમત્ત, એ પુરુષાર્થમા ગણાશે તેમ પુરુષકર્મ હોય તો એને એ બધી સામગ્રી ચક, હડ, વગેરે મળી શકે, પાણુ ઘડાનો માલિક થવાનું પુરુષ હશે તો ઘડો બનશે, નહિતર ઘડો બનાવતા વચમા જ કોઈ રોગાદિ ઉપદ્રવમા એ સંપડાઈ જશે આમ કર્મ (લાગ્ય) આગળ આવ્યું, અને એના પેટામા બીજી સામગ્રી રહી આવી રીતે ૫ ચકારણુ વાદની વિશેષતા થઈ

કર્મસિદ્ધાન્ત —

એને બીજા અદષ્ટ કહે છે, લાગ્ય કહે છે, એવા કર્મનો સિદ્ધાન્ત (Theory) તો જૈનોનો જ થી

જિનેશ્વરદેવે અસાધારણ કૌટિનીકર્મની મહા-સૂક્ષ્મતા
 અને મહાવિસ્તાર વર્ણવ્યો છે કર્મના પ્રકૃતિ-સ્થિતિ
 રસ-પ્રદેશ બધ, તેવા જ ઉદય-ઉદીગ્ધા-સક્રમણ-
 ઉદ્વર્તનાદિ-નિવૃત્તિ-નિકાચના, મત્તા, ઉપશમના, ને
 હપણા, પ્રકૃત્યાદિમા મૃગભેદ-ઉત્તરભેદ, ઘાતી-અઘાતી,
 પુણ્ય પાપ, પરાવર્તમાન અપરાવર્તમાન, મુવબ ધી મુવ-
 ઉદયી, પુદ્ગલ વિપાકી, જીવવિપાકી, વગેરે અનેકાનેક
 વિષયો એમા આવે છે કર્મ સિદ્ધાન્તની આવી જટિલ
 યાન્ત્રિકતાને (મશીનરીને) મમબલનારા શાસ્ત્રો લેન
 પર્મમા જ છે એ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરનારને એ
 સમજાય એવું છે કે સર્વજ વિતા કર્મની આવી સૂક્ષ્મ
 મશીનરી બીજે કોઈ જાતે પ્રત્યક્ષ પણ ન કરી શકે,
 અને મૂલન ઉપદેશી પણ ન શકે એનું કાગ્યુ એ
 છે કે આત્મા પર જન્મોજન્મના ભાગેવા અનતા
 કર્મક્રમે એટલા બધા સૂક્ષ્મ છે કે એમા રી
 પ્રક્રિયા બધાવી વખતે ચાલી હોય છે, સુક્રમણ-
 મિથિપ્રાસ-મિથિવૃદ્ધિ વખતે ચાલી હોય છે, રસ
 દ્વાસ-ગમવૃદ્ધિ વખતે અને નિવૃત્તિ-નિમચના-ઉદી
 રણા વગેરેમા ચાલી રહી હોય છે, એ ચર્મચમુથી
 અદૃશ્ય અને તકે કમ્પનાથી અચિત્ત્ય
 મૂળ જોનાર-કહેનાર તરીકે સર્વજ
 એ એ મૂળમા કહેનાર

સર્વજ્ઞ પુરવાર થાય છે ત્યારે, એમણે કેવો સુદર કર્મવાદ કહ્યો ! એવો કે જેમા જીવનમા આકસ્મિક જેવી બનતી અનેકાનેક વિચિત્ર ઘટનાઓના સમાધાન મળે છે, એટલું જ નહિ પણ સમસ્ત વિશ્વનું મચાલન કેવી રીતે ચાલી રહ્યું છે, એનું સચોટ અને મુરોચ સ્પષ્ટીકરણ મળે છે જે લોકો વિશ્વનું અને વિશ્વસચાનક તરીકે ઈશ્વરને માને છે, એમને યજ્ઞા ઠેર ઠેર અટકી જવું પડે છે, ત્યાં સમાધાન કર્મવાદમાં જ સુદર મુચ્છિતક અને સચોટ થાય છે હા ત

‘ઈશ્વર કેતિ’ માનનારને પ્રશ્નો —

(૧) સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરના શબ્દમા સ્વપ્રયત્ન, બીજા, ધરણી વગેરે સમાન છતાં પાકમા નાના-મોટા દાણા કેમ પાક્યા ?

(૨) જગતદયાળુ ઈશ્વરના સામ્રાજ્યમા અજ્ઞાન ગુનેગારને કેમ દયાથી માફી અને વાતસલ્ય નહિ ?

(૩) સર્વજ્ઞ અને સર્વશક્તિકામી જગતકર્તા ઈશ્વરની હાજરીમા જીવો કેમ જ નવા ગુના કરી શકે ? સમજી અને હિતૈષી માતા પુત્રને ગુનો કરતા જ અટકાવે છે, તો ઈશ્વર તો સર્વશક્તિમાન હોવાથી કેમ પહેલેથી જ અટકાવે ?

(૪) દયાળુ ઈશ્વર પાપની મામળી કેમ આપે છે ?

(૫) ઈશ્વરે અષ્ટિ સર્જી તો અમુક વખતે જ કેમ સર્જી, અને

(૬) યુષ્ઠિની પ્રારબ્ધમાજ જીવેને ઉઠા-નીચા એ ન કેમ આપ્યા ?

આ જાણી મમમ્યાઓને ઉકેલ કર્મવાદમાજ મળી શકે છે તેથી જ જગત્પૂર્વે ઈશ્વરનું જોડું છે, કર્મનું સાચું છે અર્થાત્ ખરેખરી ગીતે કર્મ એ જગત્પ્રાણ છે, પણ નહિ કે ઈશ્વર ઉકેલ આ મુજબ છે

ઈશ્વર પર પ્રશ્નોના જુદામા —

(૧) પાકમા નાના મોટા દાણા થાય છે ત્યાં દરેક દાણોએ કેઈને કાઈ જીવનું શરીર છે, અર્થાત્ દાણા એ જુના જુદા જીવે ધારણ કરેલા શરીર છે એમના દરેકના કર્મ જુડા છે, તેથી શરીર નાના-મોટા વગેરે જુદી જુદી મિતિવાળા બને છે

(૨) વીતરાગ પરમાત્મા જગત્પદ્યાગ છે, તે નિષ્પ્રયપાનપણે હિતનો માત્ર બતાવનાર તરીકે અને પોતાનું અનંત સુખદાથી અનિત્ય શક્તિવાળું જે સ્વરૂપ તેનું આવબન આપનાર તરીકે દયાળુ છે તેથી એમને બીજી દયા કરવાની નથી તેમ એ વીતરાગ છે તેથી એમને શિક્ષા કરવાનીય નથી, અને ઈનામ પણ

આપવાનું નથી તેમ એ કૃતકૃત્ય છે, તેથી બીજાના ય
સ સારની ખટપટમાં એમને પડવાનું નથી ઇશ્વરની
દરમિયાનગીરી ન હોય, છતાં અજ્ઞાનવશ ગુનેા કરનાર
જીવને ગુનાના પ્રમાણમાં સંતોષેલા કર્મને કૃણ-
ભોગ આપે છે, એને કોણ અન્યથા કરી શકે ? હા ત
માતા સંજ કરવા ન જાય તો ય તોફાન કરતા પડ
નાર બાળકને વાગવાની સંજ થાય જ છે

(૩) જીવ નવા ગુના કરે છે તેમાં એક કારણ
એનો નવો અસત્ પુરુષાર્થ (યોગતુ વીર્ય) છે, અને
બીજું કારણ એવા સયોગ સ્થિતિમાં મૂકનારા એના
પૂર્વના કર્મ છે તેથી જ જગત્કર્તા ઇશ્વર નપુસક
કરે છે અને વોતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા એવા અસ-
ત્પુરુષાર્થથી બચાવી લેવા જીવોને સદ્કર્મ અને તરવેા
ઉપદેશી મહાન ઉપકાર કરે છે

(૪) કર્મવાદમાં કોઈ અમૂક કાળ પહેલાં કશું જ
નહોતું અને પછી એકાએક સૃષ્ટિ બની, એવું નથી,
પણ અનાદિ કાળથી કર્મની સાથે બીજા બીજા
કારણો હોવાને લીધે, અમુક દષ્ટિએ નિયત અને
અમુક દષ્ટિએ ચિત્ર વિચિત્ર જગત ચાલ્યું
આવે છે અર્થાત્ જીવો તેવા તેવા પૂર્વકર્મના
હિસાબે અહીં જન્મતા પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ,

વનસ્પતિ કીડા, ઢોર મનુષ્ય વગેરેના શરીર બનાવે છે અને કર્મના હિમાબે મામત્રી મસ્કારો અનુભવતા નવા કર્મ ઉપાજે છે, તેથી પાછા નવા જન્મ પામે છે આમા પૂર્વ પૂર્વનું વિચારવા જતા જીવમા અના દિતો કર્મમ બધ યુક્તિયુક્ત કરે છે તેથી જ જગત પણ અનાદિસિદ્ધ કરે છે

આમ કર્મવાદથી જગતનું સચાલન સમજવા સાથે સ્વજીવનમા પણ મુખદુ ખ, માન-અપમાન યથ-અપયથ વગેરે અનેકાનેક બાબતોના સમાધાન મળે છે એવા કર્મવાદમા દરેક કર્મ કેવી કેવી રીતે બધાય, ભોગનાથ વગેરે ક્ષીણવટથી કહેનાર શ્રી અરિહુત પરમાત્માનો કેટલો અગાધ અપરપાર ઉપકાર ! કોટિકોટિ નમન હો એ ત્રિલોકનાથ સૂર્યને !

ચોદ ગુણુસ્થાનકે આત્મવિત્કાન્તિક્રમ —

આનો વિશિષ્ટ સિદ્ધાન્ત પણ શ્રી સર્વજ્ઞ જિનેન્દ્રદેવના ઘરમા જ છે ઉત્કાન્તિ એટલે જાથી જાથી ભૂમિકાએ ચઢવું તે શ્રી જિનેન્દ્રના ગ્રાસનમા ઉત્કાન્તિના ચોદ ગુણુસ્થાનકે છે એમા વિશ્વભરના લગભગ સધળા જીવો પહેલે ‘મિથ્યાત્વ’ ગુણુસ્થાનકે છે એમા જેતું મિથ્યાત્વ મદ પડ્યું છે, જે ચરમ સૂણમા આવ્યો છે, અને મમુક

શુદ્ધિકારક મોક્ષરુચિ, ભવદુષ્, પાપભય, અપુનર્મંથ-
 કતા, વગેરે ગુણો જેને પ્રગટ થયા છે, તેના એ
 ગુણોની અપેક્ષાએ મિથ્યાત્વ અવસ્થાને પણ 'ગુણ-
 સ્થાનક' કહેવાય છે એ પછી આગળ ચોક્કસ પ્રકા-
 રના શમ-સ વેગાદિ, અમ્યકત્વ-દેશવિરતિ આદિ
 ગુણોથી આત્મામા અમુક અમુક જાતની વિશુદ્ધિ
 આવતી જાય છે, તેમ તેમ ઉપર ઉપરના ગુણસ્થાનકે
 આત્મા ચઢતો જાય છે, ત્યાં સુધી કે અતે ચોદમા
 ગુણસ્થાનકની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચીને હવે મોક્ષ પામે
 છે આત્મામા મિથ્યાત્વ વગેરે અમુક જાતના ચોક્કસ
 દોષો છે (એનું વર્ણન નીચે છે) એથી મમયે
 સમયે આત્મા કર્મથી બંધાય છે એ દોષોની બોધાશ
 થના થતા ઠાયા ઊઠ્યા ગુણસ્થાનક પામી શકાય છે
 જે અવસ્થામા મિથ્યાત્વ દોષ ઉદયમા નથી પણ
 અનતાનુમધી કપાય ઉદયમા છે, ત્યાં 'આસ્વાદન'
 નામનું ખીન્નુ ગુણસ્થાનક હોય છે મિથ્યાત્વ માથે
 જ્યાં અનતાનુબધી નામના પહેલા અતિ ઉચ્ચ કપાયનો
 ઉદય પણ ટળે છે, અને છતાં તત્ત્વ ઉપર હુણ આ
 કપણ નથી જાગ્યું, તેમ એના પ્રત્યે અરુચિય નથી,
 ત્યાં ત્રીજું 'મિથ્ય ગુણસ્થાનક' છે સર્વજીકૃત તત્ત્વરુચિ
 જાગતા 'અમ્યકેત્વ' નામનું ચોથું ગુણ ૦ પમાય છે
 અમાય વળી બીજા ન જરના ઉચ્ચ કાંટિના અપ્રત્યાખ્યાનીય

કપાયનો હૃદય ટળે છે ત્યારે આવકના બાર પૈકીના
 મત હેતા પાંચમું 'દેશવિરતિ' શુભુત્યાનક આવે છે,
 ત્યાર મધ્યમ પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કપાયનો હૃદય ટળી
 મર્ગવિરતિભાવ પ્રાપ્ત થતા છઠું 'અમત્ત' (સયત)
 નામનું શુભુત્યાનક પ્રાપ્ત થાય છે હજી પ્રમાદ
 હોવાથી 'અમત્ત' કહેવાય છે પછી પ્રમાદ ટળતા
 'અપ્રમત્ત' નામનું છમું એમ હોયો ટળતા, ને
 શુભુત્યાન્ય આત્મશુદ્ધિ તથા ધ્યાનધારા વધના ઉપર
 ઉપરના ૮-૯-૧૦મા શુભુત્યાનક 'અપૂર્વકરણ'-'અનિ
 વૃત્તિ'-'સૂક્ષ્મસપ્ત' નામે પ્રાપ્ત થાય છે દશમા
 શુભુત્યાનકના અંતે કપાયનો તદ્દન અનુભવ થાય છે
 ત્યારે આત્મા વીતરાગ બને છે એ જ કપાયને તદ્દન
 યાન કરીને હોય તો ૧૧મે 'ઉપશાન્ત મોહ' કહેવાય
 છે, અને તદ્દન નાશ કરીને હોય, તો ૧૨મે 'ક્ષીણ
 મોહ' વીતરાગ કહેવાય છે બારમા શુભુ૦ ને અંતે
 સર્વથા અજ્ઞાનાદિ ટળી, ૧૩મા શુભુત્યાનકના પહેલા
 સમયે આત્મા સર્વદા કેવળજ્ઞાની 'સયોગી કેવળી'
 બને છે ત્યાં હજી વચન-કાયાની અને કવચિત
 દ્રવ્યમનની પ્રવૃત્તિરૂપ યોગ છે, તેથી 'અયોગી'
 કહેવાય છે આયુષ્યની મહાપ્રતિ અને મોક્ષગમનના
 પાંચ દ્વરોઆચારણ જેટલા સમય પૂર્વે એ મન-
 વચન-કાયાના બાહર અને સૂક્ષ્મ યોગનો

શેલેથ (મિટ્ટ) જેવા બનેલ આત્માને ૧૪મુ ‘અયોગી કેવળી’ શુણ્ણસ્થાનક લાભે છે ત્યાં અતે સર્વ અધાતી કર્મનો ક્ષય થઈ તરત જ પરમપદ-મોક્ષની અવસ્થા પ્રગટે છે, જે હવે શાસ્ત્રવતકાળ માટે ટકે છે આ શુણ્ણસ્થાનકેા અંગે પણ મહાવિસ્તૃત સૂક્ષ્મતાભયો અને અનેક અવાન્તર વિષયોથી બરચક વિચાર સર્વ રૂના શાન્તોમા કરવામા આવ્યો હ, અને એમજ ઉત્ક્રાંતિની નિસરણીએ ચલતા ચલતા ઠેક મોક્ષ અવસ્થાએ પહોંચી શકાય છે

વિશિષ્ટ કોટિનો જ ધરેતુનો મિદ્ધાન્ત મસારી આત્મા અનાદિકાળથી કર્મના જ ધનથી જ પાયેલો છે, તેથી જ એ અનાદિકાળથી સસાર અર્થોત્ સસરણ કરી રહ્યો છે, ભિન્ન બિન યોનિઓમા જન્મણ કરી રહ્યો છે આ કર્મજન ધન ચોકસ પ્રકારના હેતુઓથી ચોકસ રૂપમા થાય છે એ હેતુઓ મુખ્ય પહે મિથ્યાત્વ-અવિરતિ-કપાય અને યોગ એમ ત્રણ પ્રકારે અથવા એમા ‘પ્રમાદ’ બળીને પાચ પ્રકારે છે મિથ્યાત્વ=અતત્ત્વને તત્ત્વ માનવુ તે અવિરતિ=હિંસાદિ પાપો પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક જ ન કરવા તે કપાય=ક્રોધ - માન-માયા-લોભ - હાસ્થ-શોક વગેરે યોગ=મન-વચન-કાયાની પ્રવૃત્તિ આમા પહેલો હેતુ જે મિથ્યાત્વ, એના અનાયોગિકાદિ પાચ,

લોકિકાદિ છ, - એવા ખામ ખાસ પ્રકારો છે, અને એથી ચોકસ પ્રકારના કર્મનો બધ જવશ્ય થાય છે એ વસ્તુ તથા એનો વિસ્તૃત વિચાર શ્રી ભર્વંશ પરમાત્માના શામનમા જ વર્ણવાયો છે બીજાને તો મિથ્યાત્વના પ્રકારો અને એના સ્વરૂપની તથા એથી કેવી કેવી ભુતી પરિસ્થિતિમા એટલે કે પૃથ્વીકાયાત્રિ એકે દ્રિય હવે, દીન્દ્રિયાદિ હવે અને પચેન્દ્રિય હવેના ચાર પ્રકારોમા કેવા કેવા કર્મના પ્રકારો બધાય છે એની કરી ખબર નથી ત્યારે બીજો અવિરતિનામનો હેતુ અને એના પ્રતિપક્ષી તરીકેનો ગુણ જે 'વિરતિ' એ પણ તત્ત્વ શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનની દષ્ટિમા જ છે

વિશિષ્ટ વિરતિવાદ —

બીજાઓ તો કહેશે કે પાપકાર્ય સેવીએ તો પાપ લાગે, તો અશુભ ભાગ્ય ઉપાભાગ્ય, ન સેવીએ તો કાર્ય નહિ ત્યારે સૈન યાસન કહે છે કે ભલે પાપ કાર્ય સેવો નહિ, છતાં જ્યાસુધી એના ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા અર્થાત્ વિરતિ લઈ અનાદિ કાળથી ચાત્રી આવતી પાપ-કાર્ય માથેની આત્માની આતરિક છેડા ગાઠ (અ-વિરતિ) ન ત્યજાય, ત્યાસુધી પણ અશુભ કર્મ આત્મા પર બધાવાનું બને છે આમા સુક્ષિત અને કારણ પણ છે પાપ ન સેવવા છતાં, તેમ સેવવાનું સારૂ ય ન લાગવા છતાં, જે મન

પણ એ પાપ એવવાની અપેક્ષા છે, તો તેથી તો પાપ-ત્યાગની પ્રતિજ્ઞામાં ન આવતા હૂંટા રહેવું ગમે છે તેથી એ ભાવી પાપ-કાર્યની અપેક્ષા ઉપર કર્મબંધન થાય એ સહેલુંક છે અથવા અજ્ઞાનતાના કારણે જ એ પ્રતિજ્ઞા નથી, તો એ પણ જીવની નબળાઈ છે, અને એથીયે ધરખમ કર્મના બંધન આત્મા પર લદાય છે આ સિદ્ધાન્ત અવિરતિ-વિરતિવાદનો છે હા ત જિંદગીમાં તમે હાડ પીધો નથી, તેમ પીવાનું પસંદ પણ નથી કરતા, છતાં એ 'જિંદગીભર હારનો સર્વથા ત્યાગ' એવી પ્રતિજ્ઞા કરવાનું કહેવામાં આવે, તો કેમ પાછા હુકો છો? મનને એમ થાય છે ને કે 'હાડ પીવો તો નથી, પણ કદાચ ક્યારેક ક્વા તરીકે પીવાનો પ્રસંગ આવે તો શું થાય? તેથી પ્રતિજ્ઞા તો ન કરવી, '-આવું થાય છે ને? તો એટલી પણ ક્યારેક પાપ કરવાની દિલમાં ને અપેક્ષા રહી એ પણ અવિરતિ નામનું બંધન-રધાનક છે! એવા અનેકાનેક પાપના અને પાપસાધનોના હિસાબે ઘોર અવિરતિ નામનો દોષ આત્મામાં ઉભો રહ્યાથી યોકબંધ કર્મબંધ થાય છે માટે જ એ ટાળવા વિરતિ નામનો ગુણ અતિ જરૂરી છે અહીં એક ખૂણી એ છે કે કોઈએ અવિરતિ ટાળવા હિંમાદિ પાપ-ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા લીધી પણ હુલ એનામાં નો મિથ્યાત્વ ઉભું

છે તો ખરી રીતે એ અવિરતિવાળો જ છે, વિરતિનું
 ગુણસ્થાનક એને નથી મળ્યું એવું જ ક્રોધાદિ કપાયો
 અને સમજી પડે કપાયોનો ત્યાગ પણ મિથ્યાત્વ જવા
 ઉપર અને અવિરતિ જવા ઉપર છે નહિતર તો બહારથી
 રહી તેવા કપાયો હોવાનું ન દેખાતું હોય, બહારથી તો
 સમજી શકાય જણાતા હોય, છતાં જ વસ્તુનું અતર્કત એ
 છારથી બાહ્ય અગ્નિ જેવા કપાયોવાળો જ છે શ્રી
 મર્સ પ્રભુના વચનથી જ આ બધું જાણી શકાય છે
 અરિહત પ્રભુએ જો આ વિરતિમાર્ગ ન બતાવ્યો
 હોત તો હવે કેવો ફોજદારીયા કર્મથી બચાયો રહેત ?
 મુશ્કેલીનો દેશવિરતિ ધર્મ અને માધુનો મર્સ વિરતિ
 ધર્મ બતાવીને જ ઉપરના ગુણસ્થાનકોએ ચાલત મોઝે
 ચલાવવાનો અનંત ઉપકાર એક માત્ર મર્સ શ્રી
 અરિહત પરમાત્માએ જ કર્યો છે

૫ અગ્નિતકાલ અને પદ્મગ્રન્થ - મર્સ પરમાત્મા
 શ્રી તીર્થ કરદેવો કહે છે કે જગત એટલે ગુણપર્માત્મા
 વાળા જ દ્રવ્યોનો સમૂહ છે, અને જગતનું સચનન
 (Working) એટલે તે દ્રવ્યોની પલટાતી અવસ્થા
 આ છે, પલટાતા પર્માત્મા છે જ દ્રવ્યોમા હવ, પુદ્ગ
 જન, આકાશ, ધર્મ, અધર્મ, કાળ આવે છે એમ
 કાળ સિવાયના પાંચ દ્રવ્યોને અગ્નિતકાલ કહેવાય છે
 કેમકે એમા અસ્તિત્વનો કાલ છે, અર્થાત્

સમૂહ છે ત્યારે કાળ તો ગમે ત્યારે એક સૂક્ષ્મ સમય રૂપ જ મોબુદ મળશે, વધારે નહિ પચા-સ્તિકાય પૈકી આકાશના લોક અને અલોક બે ભાગ છે તેમા લોકાકાશ જે અમખ્ય ચોજનોપમાલુ છે, માત્ર એમા જ બીજા દ્રવ્યો રહે છે અલોકાકાશમા કાઈજ નથી એ માન ખાલી જગાસ્વરૂપ છે, અને પ્રમાણમા અનત છે એકનયે કાલ સિવાયના પાચ અસ્તિકાય જ દ્રવ્ય છે

ઉત્પાદવ્યયધ્રોવ્યનો સિદ્ધાન્ત — ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્યધુક્ત હોય તે જ સત્ કહેવાય, આ જૈન-દર્શન જ કહે છે સત્તત્ત્વ આ લક્ષણ જ માયુ ॥ ઉમટે દ્રવ્ય દ્રવ્યપણે કાયમ રહીને ભિન્ન ભિન્ન પર્વાયો (અવસ્થાઓ) રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, ને નાશ પામે છે, પૂર્વ પર્વાયરૂપે નાશ પામી તે જ વખતે નવીન પર્વાયરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે પર્વાયો દ્રવ્યથી કાંઈ એકાન્તે જુદી વસ્તુ નથી, પણ પૂર્વે કહ્યું તેમ લેન્નાભિન્ન છે એમા અભિન્નતાની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય એ પર્વાયરૂપ કહેવાય, તેથી પર્વાયની ઉત્પત્તિએ દ્રવ્યની ઉત્પત્તિ, અને પર્વાયના નાશે દ્રવ્યનો નાશ કહેવાય આમ દરેકે દરેક દ્રવ્યમા સમયે સમયે ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્ય એક સાથે રહ છે ઉત્પાદે દરેક દ્રવ્યનો સમય પર્વાય તો પવટાયા જ કરે છે, એ હિસાબે

મુવ દ્રવ્યના દોરા પર સમયે સમયે ઉત્પાદ-વ્યયના
 મણકા છે જ આ જે ઉત્પાદ-વ્યય-મૌલ્યયુક્તને સત
 કરવાય છે, તેથી જ એ સાચુ છે કે સત્નો અત્યંત
 નાશ નથી થતો તેમ અત્યંત અસત્ની કદી ઉત્પત્તિ
 નથી થતી મુખ્ય મુવ વસ્તુ ઉપર જ ઉત્પાદ વ્યય ગોઠ
 વાય છે નૈયાયિક વગેરે બીજાઓ પણ એક બાબુ સત્નો
 અત્યંત નાશ નહિ, અત્યંત અસત્ની ઉત્પત્તિ નહિ,
 આ સિદ્ધાન્ત માનવા છતાં, બીજી બાબુ એકમા જ એકી
 સાથે ઉત્પાદ-વ્યય-મૌલ્યની વ્યવસ્થા માનતા નથી, તેથી
 એમનો સિદ્ધાન્ત પોકળ હરે છે, એટલે જ એમના
 દ્રવ્યો અને એમના તત્ત્વો પણ વાસ્તવિક નહિ પણ
 માત્ર કાલ્પનિક હરે છે ઉત્પત્તિ-વિનાશ-મુવતાની
 મહામત્તા ઠેક પરમાણુથી માડી મોટા મેરૂ તથા
 લોકાકાશ તો શુ, પણ સમસ્ત અલોક પર પણ વ્યા
 પેથી છે એનું સાર્વાત્રિક જ્ઞાન માનવીના મહ, શોક,
 મમત્વ, દીનતા, રાગ-દેવ વગેરેને ઓગાળી નાખે
 એમ છે પચાસિતકાચના અનંત પર્થોયો છે એ
 દ્રવ્ય-પર્થોયોની વિચારણા અને ધ્યાન ઠેક સર્વોચ્ચ
 મુકલધ્યાન મુખી લઈ જઈ કેવળજ્ઞાન-સર્વંભૂતાએ
 પદોચ્ચારવા સમર્થ બને છે આ પ્રકાશનાર દાતાર શ્રી
 સર્વંભૂ અરિહંત પરમાત્માનો કેવો અને કેટલો બધો
 અનંત ઉપકાર ! ! ! વિચારો કે જે પરમાત્મા-આ આ

અનંત પર્યાયોના બતાવનારને બદલે બતાવનાર હોત
તો જગતને હું ખના પર્યાયોની કેવી મહાન ભય કરતા
બક્ષનાર ગણાત ?

આત્મ તત્ત્વ — પરમાત્માએ શ્રેષ્ઠ એવા મોક્ષ-
પુરુષાર્થની દૃષ્ટિએ જ્ઞેય-હેય-ઉપાદેય એમ ત્રણ
પ્રકારના તત્ત્વ કહ્યા છે એમા જ્ઞેય તત્ત્વનું માત્ર જ્ઞાન
કરવાનું, અર્થાત્ એના જ્ઞાનથી રાગ-દ્વેષ ન થવા
હેતા એ જ્ઞાનને હેય તત્ત્વ તજવામા અને ઉપાદેય
તત્ત્વ આહરવામા ઉપયોગી બનાવવાનું છે અહીં
જ્ઞેયમા ‘જ્ઞેય’ અને ‘અજ્ઞેય’ એમ બે તત્ત્વ છે
હેયમા ‘આસવ’ અને ‘બંધ’ નામના બે તત્ત્વ તથા
ઉપાદેયમા ‘સવર’ ‘નિર્જરા’ અને ‘મોક્ષ’ એમ ત્રણ
તત્ત્વ છે આ ગીતે કુલ સાત તત્ત્વ થાય છે આમા
પુણ્ય અને પાપને ‘બંધ’ માં સમાવેશ ન કરતા,
જુદા ગણવામા આવે તો ‘ત્રણ તત્ત્વ’ પશુ કહેવાય
છે બંધ=આત્માનું કર્મથી બંધાવું તે આસ્રવ=કર્મ
બંધના કારણે સવર=કર્મબંધ અટકાવવાના ઉપાય
નિર્જરા=કર્મનો ઘસારો મોક્ષ=સર્વ કર્મનો ક્ષય
થઈ સસાર ટળવા પૂર્વક આત્માને ચતી શુદ્ધ સ્વરૂપની
પ્રાપ્તિ આ તત્ત્વજ્ઞાનને એ પરમદયાલુ શ્રી અગ્નિહોત
પરમાત્માએજ આપેલું છે, અને એજ સાચું છે
એમા સમસ્ત શાસ્ત્રજ્ઞાન મમાઈ બાય છે હવે અહીં

પૂર્વે નયવાદ કહ્યો છતાં માત્ર નયના નામ માત્ર આ-
પેવા હતા તેનું સ્પષ્ટીકરણ જરૂરી છે

સુખ નય નયનવસ્તુ સ્વરૂપને ઓળખવા ને ભિન્ન
ભિન્નરૂપે જાણવા માટેની દૃષ્ટિ મુખ્ય દૃષ્ટિબિંદુ સાત છે
નંગમ, સંઘ, વ્યવહાર, ઋણસૂત્ર, આપત (શબ્દ), સમ
ભિન્ન, અને એવજૂત આમા નેત્રમદૃષ્ટિ અનેકાનેક
પ્રકારે વસ્તુના સામાન્ય સ્વરૂપને અને વિશેષ સ્વરૂપને
જુએ છે, તો સંઘદૃષ્ટિ માત્ર સામાન્યને, અને
વ્યવહારદૃષ્ટિ માત્ર વિશેષને જ મુખ્ય માને છે ઋણ
સૂત્ર વળી ઉપયોગીને માનનાર હોવાથી પોતાની જ અને
વર્તમાન જ ઋણિ જુએ છે ત્યારે આપત (શબ્દ)
દૃષ્ટિ વસ્તુના નામ પર જાય છે, અને નામના પુર્વિલગ
શ્રીલિંગ, એકવચન-દ્વિવચન વગેરેના બેરે વસ્તુ
ભિન્ન માને છે એથીય સૂક્ષ્મ એવો સમભિન્ન નય
તો કહે છે કે નામની વ્યુત્પત્તિવાળો અર્થ જે
વસ્તુમા ઘટે, તે જ વસ્તુ તે નામવાળી છે હા ત
દેવોનો સ્વામી તે જ હિન્દુ છે પરંતુ કાઈ મનુષ્યનું
નામ હિન્દુ પાડ્યું હોય, તો તે કાઈ માયુ નથી
સૌથી સૂક્ષ્મનય એવજૂતની દૃષ્ટિ એવી છે કે વ્યુત્પ
ત્તિઅર્થ પણ વસ્તુમા જે વખતે ઘટતો હોય અર્થાત
ઓળટ હોય તે જ વખતે તે નામવાળી તે વસ્તુ
એમ માનવું એટલે દોહ-જ ધ યતા ન્યાયની ખુરશી

હો, છતાં એને રાજ્ય' કહેવામાં અસત્ય ભાષણ નથી, સત્ય ભાષણ છે વસ્તુને તે રૂપે કહે તે સત્ય ભાષણ, તો નામ પણ વસ્તુનું સ્વરૂપ છે, એમ માનવું જ નોંધવું એટલે જ એ પણ એક રાજ્ય વસ્તુ જ છે એમ રાજ્યના ફોટાને પણ રાજ્ય જ કહેવાય છે, એટલું જ નહિ પણ બાબતર વચ્ચે રાજ્યના ફોટાને કોઈ તિરસ્કારમાં બાળે-કરે તો એને ખુદ રાજ્યનો તિરસ્કાર કરનારો ગણી સજા થાય છે આમ ફોટો, ચિત્ર, આકૃતિ પણ રાજ્ય છે, સ્થાપના રાજ્ય છે વળી સવારીમાં કે દરબારે સિંહાસન પર બેઠેલો, ચામડે વીંજતો, મંત્રી આદિના પરિવારવાળો એ ભાવરાજ્ય છે એનામાં રાજ્ય શબ્દનો બરાબર ભાવ (અર્થ) છે ત્યારે એનો એ રાજ્ય સવારી કે સિંહાસનેથી ઉતર્યા પછી દ્રવ્ય રાજ્ય છે, એ 'ભાવરાજ્યનું ઉપાદાનદ્રવ્ય છે, મુખ્ય કારણ છે. એમ જિન (તીર્થંકર)નાં પણ ચાર નિષેપા-નામ જિન, સ્થાપના જિન, દ્રવ્ય જિન, ભાવ જિન વળી કેટલાક પદાર્થમાં તો ચારથી વધારે પણ વિભાગ (નિષેપો) પડી શકે છે જેમકે, સ યોગમાં નામસ યોગાદિ આ ચાર ઉપરાંત ક્ષેત્રસ યોગ, કાળ સ યોગ, એમ પણ વધારે નિષેપો છે તેથી જ કહેવાય છે કે મુખ્યમાં એટલી માટે અ યોગ નથી અર્થાત્ ક્ષેત્રસ યોગ નથી એમ ચોમાસામાં કેરી માટે

અ યોગ નથી, અર્થાત્ કાળસ યોગ નથી. તેમજ દેવ-
પણામા ચારિત્ર માટે સ યોગ નથી એટલે કે ભવ-
સ યોગ નથી નિષ્કેપાના જ્ઞાનથી પદાર્થનો હેડો અભ્યાસ
અને વિવેક થઈ શકે છે આ બતાવનાર અરિહંત
નાથનો કેવો મહાન ઉપકાર !

અનુયોગ અનુયોગ દ્વાર — અનુયોગ=પદા
ર્થનું વ્યાખ્યાન અનુયોગ દ્વાર=વ્યાખ્યાન કરવાના
રસ્તા વ્યાખ્યાનરૂપી નગરમા પેચવાના હરવાળ
અનુયોગ ચાર પ્રકારે છે-દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુ-
યોગ, ચરણકરણાનુયોગ અને ધર્મકથાનુયોગ.
શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્માનું સકલ વાદ્યમય (સાહિત્ય)
આ ચાર અનુયોગમા વહેચાયેલું છે એમા દ્રવ્યાનુ
યોગ એટલે ધર્મોસ્તિકાયાદિ દ્રવ્ય સબધી નિરૂપણ
એમા બધું તાત્ત્વિક વિવેચન આવે, છે એનો વિચાર
અતિવિસ્તૃત અને સૂક્ષ્મતાભર્યો છે, તથા અનુત્તરવાસી
હેવો ગીત નૃત્યાદિને બદલે દ્રવ્યાનુયોગાદિ તત્ત્વના
ચિંતનમા મસ્ત રહી અસખ્ય વર્ષો વીતાવે છે એ
શુકલધ્યાન માટે ખાસ ઉપયોગી છે એટલું જ નહિ
પણ દ્રવ્યાનુયોગના ચિંતનમા માણસ એવો લયનીન
બને છે કે વ્યાધી દોષો અને વિકારો દૂર ભાગી
જાય છે, દુઃખ અને ચિંતા ભૂવાઈ જાય છે, નવા પાપ
અને કુવાસનાઓના બધનથી બચી

ચરણુકરણાનુયોગમા ઉત્તમ પ્રમત્ત્યા માર્ગ, સર્વ
ચારિત્ર દેશચારિત્ર અને એના ઉત્તર ગુણોનો માર્ગ,
બૂદ્ધિના પ્રાયશ્ચિત્તોનો ને વિસ્તાર, ઉત્સર્ગ-અપવાદનો
વગેરે ઘણો વિસ્તાર આવે છે ગણિતાનુયોગ, ધર્મકથાનુ
યોગનો અર્થ સમજાય એવો ॥

કોઈ પણ અનુયોગમા પેસવા માટે ઉપક્રમ નિક્ષેપ,
અનુગમ અને નય એ ચાર દ્વાર ॥ ઉપક્રમ=ઉપો
દ્વષાત, અનુગમ=સૂત્ર અને એના વિવેચનરૂપ નિર્મુક્તિ
સાથે અર્થનો સળધ જોડી આપવો તે નિક્ષેપ અને
નયના અર્થ ઉપર કહેવાઈ ગયા છે આ ચારેય દ્વારા
વ્યવસ્થિત સુદર અનુયોગ પામી શકાય ॥

પ્રકરણો — પ્રકરણ=જુદા જુદા વિષય સર્વજ
શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણીએ વિશિષ્ટ કોટિના અનેક
પ્રકરણો પર એવા વિશાળ અને સૂક્ષ્મ પ્રકાશ પાંચમાં
છે, કે (૧) વર્તમાન કેટલીક પ્રયોગથી ઉપજવાતી
વૈજ્ઞાનિક યોધો પણ જેને અનુકૂળ ઉતરે છે, આધુ
નિક સાબિતિ કે પ થતી આવે છે, તેમજ (૨) વર્ત
માન જોગોલિક કે ખગોળ સળધી કે બીજી માન્ય
તાની ખામીઓનો જે જરાજર રહીયો પણ આપે છે,
તથા (૩) જગતમા દુર્લભ એવા પદાર્થ-વિજ્ઞાનના
દાન કરે છે ના ત

(૧) જૈન આગમમા આવે છે કે જલની વાયુ

નિ હોય છે તો આજના વિજ્ઞાને પણ શોધી કાઢ્યું છે કે H_2 હાઇડ્રોજન વાયુ જે ભાગ અને ઓક્સીજનવાયુ એક ભાગ ભેગા થવાથી પાણી બને છે એમ (૨) જિનાગમ કહે છે કે શબ્દ પુરૂગલ છે, વિજ્ઞાન શબ્દની રેકર્ડ પર અસર લે છે ન્યાયશાસ્ત્ર શબ્દને શુભ માને છે શબ્દ એ શુભ નહિ પણ ખુબ પુરૂગલ દ્રવ્ય હોય તો જ બીજા દ્રવ્ય પર અસર કરી શકે એવી રીતે (૩) જિનાગમ કહે છે કે હરેક પુરૂગલમાંથી તેવા તેવા છાયા પુરૂગલો નીકળે છે, ત્યારે વિજ્ઞાને દેાટા લેવાતું શોધ્યું, જે આ છાયા પુરૂગલોની સાબિતિ રૂપજ છે એમ (૪) વનસ્પતિમા લવ છે એ ને વસ્તુ જિનવાણા અસખ્ય અનંત કાળથી કહેલી આવી છે એ વર્તમાનમા જગદીશચંદ્ર બોઝે પ્રયોગથી સાબિત કર્યું અહીં એક પ્રશ્ન એ થાય કે

પ્ર. —તો પછી જિનાગમે વસ્તુ કહેવા સચોટ એની આધુનિક જેવી સાબિતઓ અને એના કાર્ય કેમ ન બતાવ્યા?

ઉ. —પણ એનો ઉત્તર એ છે કે એમ કરવામાં લવોની હિંસા માથે આરભ-સમારભ થાય, તથા જગતનો જડનો મોહ વધી જાય, માટે એ ન બતાવ્યું.

(૨) આધુનિક વિજ્ઞાનમા હબી થતી

પણ જિનાગમના પ્રતિપાદનોમા હબી નથી થતી
 હા ત વિજ્ઞાને પૃથ્વીને ગોળ માની, તો પ્ર
 એ થાય કે (૧) નીચેના અર્ધ ગોળા પર
 લોકવ્યવહાર કેવી રીતે હોય? (૨) તથા અમુક
 ગોળાધ' નીચેનો, ને અમુક ઉચેનો, - એ વ્યવસ્થા શી
 રીતે નક્કી થાય? કેમકે શુરુવાકર્ષણના નિયમથી
 બધે જ પૃથ્વી પગ નીચે છે, અને આકાશ મરતક પર
 રહે છે એ આખા ગોળા પર સર્વત્ર સરખું છે,
 પછી નીચે ઉચેનો ભેદ શી રીતે? કૈનમતે તો પૃથ્વી
 સપાટ હોવાથી આ આપત્તિ જ નથી વળી 'સૂર્ય' સ્થિર
 અને પૃથ્વી ફરતી'ના નવા વિજ્ઞાનને પ્રશ્ન છે કે (૩)
 પૃથ્વી પોતાની ધરી ઉપર પણ ફરતી રહીને સૂર્યને
 પણ પ્રદક્ષિણા દેતી ફરે એ કેમ બને? બે સ્વરૂપમા
 સતત ફરવાનું ન બને સમરથ પણ પટકાવાના
 વેગના હિસાબે જરાકે આગળ વધી પછી એક જ
 સ્થાને સ્થિર થઈ જી-ની પર ફર્યો કરે છે વળી (૪)
 સૂર્યની 'પૂર્વ' કે પશ્ચિમમા ફરે ત્યારે તો સૂર્ય
 કિરણો કમશ પૃથ્વીના ભાગો પર રેખાશ પ્રમાણે
 આવ્યા કરે પરંતુ સૂર્યને પ્રદક્ષિણા દેતા ખૂણામા કે
 ઉત્તર-દક્ષિણે પૃથ્વી આવે ત્યા ધરી પર ફરતી
 પૃથ્વીને સૂર્યકિરણો કેવી રીતે મળે? ને કેવી
 રીતે વ્યાપી રહે? તા સમયે

સૂર્ય લાલ કેમ દેખાય છે ? નૈનદર્શન તો શિખવે છે કે સૂર્ય મેઝની આસપાસ ફરે છે, એમા ઉદય-અસ્ત મમયે લાલ નિષધ પર્વતના છેડ પર એ દેખાય છે, તે વખતે એ પર્વત પર પડેલા ગિરિજાથી ઉકતા લાલ પ્રનિપ્રકાશ (Reflection) ની વચવાથી આપણને સૂર્યદર્શન થાય છે, તેથી સૂર્ય લાલ જણાય છે (૬) આજના વિજ્ઞાનમા પુટ્ટગલ (Putter) થી જુદી આત્મા જેવી વસ્તુ નથી, તો પછી એને તો પૂર્વ જન્મ પણ ન હોય, તો વર્તમાનમાય જે કોકને પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ થાય છે, અને તે પ્રત્યક્ષ મળતું આવે છે એ કેમ બની શકે ? નૈન સામન તો આત્માથી હાવાથી આત્મ મમર્થક છે

(૩) ત્યારે જગતમા દુર્લભ એવા જે પદાર્થોના પ્રકાશ શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ પામ્યા છે, તેમાના કેટલાક પૂર્વે સિદ્ધાન્તના તથા પદાર્થોના વિભાજમા દર્શાવ્યા છે એમા જ અવાન્તર વિષયોમા જીવો મળ્યાં છે વિસ્તૃત વિચાર, પુટ્ટગલમા ઔદારિક-વૈક્રિય-આહ્વાનક તેજસ-શ્વાસ-શ્વાસોશ્વાસ - મન-કાર્મણુ - વર્ગજીવો, કર્મબંધના સૂક્ષ્મભૂતિમૂક્ષમ વિવિધ કારણોનો વિચાર, સમસ્ત લોક-અસ્થાનનો વિચાર, વિશિષ્ટ-મન્ત્ર-તન્ત્ર વગેરેનો વિચાર તેમજ આગળ ઉપર પડેલાં તે યોગ-ધ્યાન-માન-તપ-વિરતિ વગેરેનો

દ્રોષ પ્રશન્ત અને પૂજ્યપદે રહેનાર તે પરમેશ્વી કહે
 વાય પ્રથમ પરમેશ્વી શ્રી અરહત પરમાત્મા ખોતે છે
 એમના અરહત, અર્હિત, અરુત એમ મરખા
 નેવા નામ છે બીજા પલ જિનેન્દ્ર, પારગત, ત્રિગત
 ત્રિદ, સાવ, તીર્થ કર, વગેરે નામો છે અરહત એટલે
 અબ્દ મહાપ્રાતિહાયોદિની પૂજાને ચોખ્ખા અરિહત
 એટલે આતર શત્રુને હણનારા અરહત એટલે જેમ
 નામા મ સારણીજ એવા બળી ગયા ॥ કે જે હવે
 કહી ઉગવાના નથી પ્રાકૃત બ્યાકરણના નિયમ મુજમ
 અરિહત અને અરહત શબ્દ અરહત શબ્દને સમાન
 હોવાથી એનો અરહત જેવો પણ અર્થ થાય ॥
 આ અરિહત પરમાત્માનું વલુંન ઠીક ઠીક ધર્મ ગયું
 છે જેના સાર રૂપે એમ કહેવાય કે એમના આત્મામા
 અનાદિની વિશિષ્ટ ચોખ્ખતા પડેલી છે, સમ્યક્ત્વ પામ્યા
 પછી વીસસ્થાનકની આરાધનાના બળે તીર્થ કરપણાનું
 વિશિષ્ટ પુણ્ય ઉપાણી ત્રીજે ભવે તીર્થ કરનો લોકો-
 તર દેહ પામે છે ત્યાં એ જન્મથી જ અવધિજ્ઞાન-
 વાળા હોય છે, ને ઇંદ્રો અને દેવોથી પૂજાય છે વળી
 એ ચોત્રીશ અતિશય અને વાણીના પાત્રીસ અતિ
 શયોથી અલકૃત હોય છે, ઉત્તમર્ગનો વિશિષ્ટ આરિ-
 માર્ગ આરાધે છે આતરશત્રુ રાગાદિનો નાશ કરી
 સર્વેશ તીર્થ કરદેવ બને છે, અને ધર્મશાસતને સ્થાપી

ધારી અને મોક્ષમા જાય છે

૨ બીજા પરમેષ્ઠી શ્રી સિદ્ધ પદ્મનાથ

બીજા પરમેષ્ઠી પદ્મે શ્રી સિદ્ધ પદ્મનાથ તિલક
 હવના મુખ્ય જે પ્રભર સમગ્રી એક
 પેકી, મુક્ત હવે એ સિદ્ધ પદ્મનાથ
 એટલે એક યાને સર્વથા મુક્ત થાય એક
 બીજા નામ મુક્ત, પારંગત, અમર, અજર,
 અનન્ય, પરમજ્યોતિ, સદાશિવ એક રહે
 પ્રકારના કર્મના મળથી સિદ્ધ થાય ત
 અને નિરુપાધિક બન્યા હોયથી નામ
 અનંતાનાદિ આઠ ગુણ હવે પ્રજ્ઞાદેવ
 છે તેથી એ સિદ્ધ છે એક રહે
 આધવાનું નથી, સાધી થાય એક
 છે, સિદ્ધ થયું છે, માટે સિદ્ધ થાય
 સિતલાધેલા એવા ને એક
 તેથી તે સિદ્ધ છે એક રહે
 જ્ઞાન, અનંતાદેવ, અનંત, અનંત
 વીર્યાદિ, લખિયો પ્રભુ હિંદુ એક
 ચાર અઘાતી પેકી પ્રેમથી એક
 અવ્યાભાષ સુખ, અમર, અજર, અનંત
 અમર નિયતિ, નામ, અમર, અજર, અનંત

શ્રી રૂપે
 અર્થાત

થા મુક્ત
 મથાજે
 નિરજન-
 અવ્યય
 શુદ્ધ જ્ઞાતા
 છે, શાશ્વત
 છે, નિત્ય-
 છે, પરમ પ્રજ્ઞ
 પરમ મહાશિવ
 સુપથી, મર્વ
 થી અને મર્વ
 રતા અનંતગુણ
 યોગનું હોવાથી
 મ અગોચર છે
 પ્રભુ ભગવત -

તથી અલંકૃત
 ગણપત,

ગોત્ર કર્મના અભાવથી અગુરુવધુતા પ્રકટ થયેલી છે
 સ સારમા જે સારા-નરસા (શુભાશુભ) કર્મના યોગે
 યશ અને અપયશ, ઊચ્ચ કુલ અને નીચ કુલ,
 સૌભાગ્ય ને દુર્ભાગ્ય, સારુ શરીર-નરસુ શરીર,
 આરોગ્ય અને રોગ, માન અને અપમાન, અજ્ઞાન
 અને મોહ, રાગ ને દેવ, હર્ષ અને શોક, વગેરે દ્વંદ્વો
 વેદવા પડે છે, તેમાનુ સિદ્ધ અવસ્થામા કાઈ હોતુ
 નથી સ સારમા પણ આત્માના મૌલિક-આતરિક
 અપ્રકટ સ્વભાવમા તો ઉક્ત દ્વંદ્વોથી તદન વિનિમુક્ત
 (સ્થિત) એવી શુદ્ધ સ્થિતિ છે, પરંતુ પ્રગટપણે એ
 રાગદ્વેષાદિવાળી અશુદ્ધ સ્થિતિ ઉ કેમકે પ્રવાહથી
 અનાદિકાળ થયા આત્મપ્રદેશો સાથે એકમેક થઈ
 આત્માને મલિન કરનાર જે પૌદ્ગલિક કર્મ-સ્કંધો,
 તેના વિપાકને લીધે ઉક્ત યશ-અપયશ વગેરે દ્વંદ્વોની
 વિચિત્ર પરિસ્થિતિ આત્મા પર જોવા થાય એમા
 નવાઈ નથી એટલે અરી રીતે વિચારતા, એ યશ-
 અપયશ વગેરે દ્વંદ્વોના અનુભવની વચમા એનાથી
 તદન નિરાળુ એવુ આત્માનુ અસલી શુદ્ધ સ્વરૂપ
 સ્વભાવગત કાયમ છે એ સમજીને રાગદ્વેષમા તણાયા
 વિના ભવન ભરી શકાય છે માટે પર ઉપાધિથી
 યનારા યશ કે અપયશ, આરોગ્ય કે રોગીપણુ વગેરે
 અવસ્થાઓને પરાઈ સમજી, એમા આત્મા ઉન્માદ

ધ્યાયજી મહારાજ સંસારત્યાગી સયમી સાધુ તે
 છે જ, જોટલે સાધુ તરીકેની એમની પચાસ વગેરે
 વિશેષતા પાંચમા આધુપદમા સમજાશે પરંતુ આચાર્ય
 તરીકેની એમની વિશેષતામા શ્રી અરિહત પ્રભુની
 ગેરહાજરીમા શ્રી જિનશાસનનું સુકાન સલાખી શકે
 એવા ગુણો અને એવું સામર્થ્ય એમનામા હોય છે
 શ્રી જિનપ્રવચાની પ્રભાવકતા, સુરક્ષિત આત્મ-પરિ-
 પાટી, અનેક ભાષાઓનું જ્ઞાન, સ્વપરશાસ્ત્ર-કુશલતા,
 પ્રસાપના-શક્તિ, સુયોગ્ય શિષ્ય-સમૂહનું નેતૃત્વ,
 જન્ય ઓજસ દેશનાવબંધિ, પચાસાર-પચાસ, અમ-
 ભતતા, શુદ્ધ ધર્મકથા-કથન વગેરે અનેકાનેક વિશે-
 શઓને એ ધરનારા છે શારીરિક પદ્ધતિ મુજબ
 યોગોદ્ધનાદિપૂર્વક સત્રનું તથા અર્ગનું અધ્યયન
 અને દેશાટન કરી ગુરુએ આપેલી આચાર્ય પદવીને
 એ વરેલા હોય છે એ મંત્રપીઠાદિ પથપ્રથાને
 સૂરિમંત્રને આરાધનારા હોય છે શિષ્યોને શ્રદ્ધા
 આત્મેવન શિક્ષા આપવા-અપાવવામા, એમજ જન-
 તામા ધર્મબોધ દ્વારા શામન પ્રભાવના કરવામા એ
 કુશલ હોય છે સારણા-વારણા-ચોયણા-પરિચોયણાથી
 ગચ્છને સાધનામા ઉચ્ચત રાખે છે ધર્મશાસનનું
 મામાજન ચલાવનારા એ મઆટ રાજા રાજા આ-
 રીતે છે-ઉપાધ્યાય એમના દિવાન છે સાધુઓ મુખત

ધિનુ આરોગ્ય આપે છે આચાર્યના ઉપકારથી
લોકનુ વ્યાવહારિક જીવન શાંતિભર્યું, મામારિક
જીવન તૃપ્તિભર્યું, નૈતિક જીવન ઉચ્ચ, કૌટુંબિક
જીવન વિવેક વાત્સલ્યભર્યું અને ધાર્મિક જીવન
તત્ત્વપરિણતિ-ઉદ્ધામ અને સવેગભર્યું બને છે

આચાર્ય એ ગુણના ખજાના છે એમનામાં ૩૬
૩૬ ગુણોની એકેક છત્રીશી એવી છત્રીન છત્રીશી
ગુણોની હોય છે એમાં આગળ કહેવાયે તે માધુર્યજ
નના ૨૭ ગુણો, નવ બ્રહ્મ ગુણિ, ૮ પ્રભાવકતા, ૮
બુદ્ધિગુણ, ૬ પાપનિદાન ત્યાગ, ૧૨ પ્રતિમા, ૨૫ ભાવના,
૧૪ પ્રતિરૂપાદિગુણો, સુરૂપતા, તેજ, સુગ્રામતા,
અદ્યુત્પત્તતા, મધુર આદેય વચન, ગાંધીર્મ, પદ્મ-
સંતુષ્ટતા, ઉપદેશકતા, અપરિશ્રાવિતા-અન્યના મર્મનુ
ગોપન-અપ્રકટન, સૌમ્યતા, ગર્વછાપદિ સમહ, અગ
મતા, અગમપણુ, અવિકલ્પન (સ્વપ્રશ્નમાં નહિ અને
અચપલતા),-આવા આવા મહાન ઉચ્ચ ગુણો હોય છે

ત્રીજા પરમેષ્ઠી શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ -

ઉપાધ્યાયજી માધુર્યોને સૂત્ર સિદ્ધાન્તોના પાઠક
હોય છે એમના પચીસ ગુણ કહેવાય છે તે આ
રીતે -૧૧ અગ નામના આગમ+૧૪ “પૂર” નામના
મહાશાસ્ત્ર (અથવા ૧૨ ઉપાગ+૧ ચરણસિત્તરી + ૧

કરણસત્તરી) એમ રચના એ લણાવનાર છે એથી પચીસ ગુણોને ધરનારા કહેવાય છે એમ તો પાચ મહામતની પચીસ ભાના અથવા વદનના પચીસ આવશ્યક, કે પચીસ ક્રિયા-આસવના ત્યાગ, અથવા બાવીસ પરિમહમહન અને ત્રણ ગુપ્તિપાલન મળીને પચીસ ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ લઈને પચીસ ગુણ ધર્મ શકે છે પરંતુ તે તો માધુમા પણ હોય ॥ બાકી ઉપાધ્યાય વર્તમાન કાળે અગ, ઉપાગ, પચન્ના, છેદસૂત્ર, મૂળસૂત્ર વગેરે સૂત્રોને નિયુક્ત, બાધ્ય, ચૂષ્ટિ, ટીકા સાથે લણાવે છે એ રીતે ધુનપ્રવાહને વહેતો રાખનાર હોઈ શ્રી જિનપ્રવચનના એ સ્તબ છે પત્થર જેવા અખુલ શિખ્યને પણ વિદ્યાથી પન્નલવિત કરતા હોઈ એ અજ્ઞાન માત્રિક છે, મહા ઉપકારક છે શાંતિ, સમતા અને ઉત્સાહથી શિખ્યોને તૈયાર કરતા હોઈ શ્રી સઘના મહાન આધાર ॥ એમની મુદ્દિતિ એવી છે કે-શુદ્ધ રાજપણામાથી આવેલ શિખ્ય હોય કે રકપણામાથી, પરંતુ બન્નેને નિષ્પક્ષપાત રીતે સૂત્ર દાન કરે છે સ્વયં અહોર્નિશ દ્વાદશાગીના સ્વાધ્યાયમા લીન રહે છે બપોળાગરથી તરવા માટે એ અદ્ભુત નિર્ધોમક છે પરવાદીરૂપી ઉન્મત્ત હાથીઓ માટે નિહસમા છે ઉપાધ્યાયના બીજા નામ વાચક, પાઠક, સ્થવિર, કુત્રિકાપણુ (દેવતાઈ દુકાન), આત્મ

પ્રવાદી વગેરે છે

પાત્રમા પરમેષ્ઠી થી સાધુમહર્ષિ —

પાત્રમા પરમેષ્ઠી પદે સાધુ મહર્ષિઓ બિરાજે છે ગૃહસ્થપણાને ત્યાગ કરી લોકસ સા મૂઢી સવ પાપ વ્યાપારોને પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક છોડવાઉપ અલૌકિક સાધુતાને અગીકાર કરનારા એ હોય છે પાત્રમહાવ્રતની બીજમ પ્રતિજ્ઞા સ્વીકારી એ સૂક્ષ્મજીવની પણ હિંસા મનથી જાતે કરતા નથી, બીજા પાસે કરાવતા નથી, અને કરનારને સારો માનતા નથી એવી રીતે સૂક્ષ્મ પણ જાંઠ, ચોરી, વિપયસેવન કે પરિશ્રદ્ધધારણના એ નવ કૌટિએ ત્યાગી હોય છે નવ કૌટિ ત્યાગ એટલે મન, વચન, કે કાયાએ, ન કરવું, ન કરાવવું, કે ન અનુમોદવું પહેલા વ્રતના શુદ્ધ-પાલન માટે એ સ્વયં તો પચન-પચાવનના ત્યાગી હોય છે જ, પરંતુ સાધુ માટે બીજાએ રાધું હોય તો એ પણ ત્યજે છે, અને ગૃહસ્થ સાધુના ઉદય વિના પોતાના ઉદયે જનાવેલી વસ્તુમાથી વહોરાવે તો એ થોડુંક જ લેતા ઘર ઘર ફરી માધુકરી વૃત્તિએ ભિક્ષા ગ્રહણ કરનારા હોય છે એમને ઘર, માલ-મિલકત, કુદ જ વગેરે કાઈ હોતુ નથી રીંને તો એ અડતા પલ નથી મસ્તકના તથા દાઢી-મૂછના કેશ પણ હાથે ચૂટી કાઢે છે ગાડી વગેરે વાહનમા કદી ચ

જેસતા નવા કાનુ પાણી, માટી, અગ્નિ, વનસ્પતિ
વગેરેને સ્પર્શતા પણ નથી છુવન આખુ ય શાસ્ત્ર
ધ્યન-ચિંતન-અધ્યાપન, ધ્યન, ત્યાગ, તપસ્યા,
ઇન્દ્રિયનિમ્બક, મનશુદ્ધિ, મુષા-તૃષા-માનાપમાનાદિ
પરિમહોત્તુ તહન વગેરેમા પસાર કરે છે

સત્તાવીસ ગુણુસાધુના —

સાધુના સત્તાવીસ ગુણુ ગણાય છે તે આ રીતે —
અહિંસાદિ પાત્ર મહાવ્રત અને એક શત્રિબોધન-
વિરમણુ એમ મન ૬+પૃથ્વીકાયાદિ મરણુ ૬+ઇન્દ્રિય
નિમ્બક ૫+આવવિશુદ્ધિ ૧+કપાયનિમ્બક અને ક્ષમાદિ
૪+અક્રુશલ મન-વચન-કાયાના નિરોધ ૩+પરિસત
તહન ૧+ઉપસર્ગે પણ મમતા ૧=૨૭ અથવા બાહ્ય
આક્યન્તર તપ ૧૨+મુહતા પીન દોષરહિત આહાર
૧+અતિક્રમાદિ દોષત્યાગ ૪+દ્રવ્યાદિ અભિમ્બક ૪+
વ્રત ૬=૨૭ વગેરે આમા બાહ્યતપમા અનશન,
ઉનોદરિકા, વૃત્તિસમેપ, રસત્યાગ, કાયકલેશ ને મલી
નતા,—એ ૮ આવે આક્યન્તરતપમા પ્રાયશ્ચિત્ત,
વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાર્યોત્સર્ગ
એ ૭ આવે આહારના મુહતાલીંગ દોષમા
મૃદુસ્થ યત્રી યથેલા ઉદ્ગમના દોષ ૧૬, સાધુએ
લગાડેલા ઉત્પાદનના દોષ ૧૬ અને

૧૦, એમ જવેપણા-અહોપણાના દોષ ૪૭, તથા માહત્વીતા દોષ ૫ મળી કુલ ૪૭ આવે અતિક્રમાદિ ચારમા અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર અને અનાચાર આવે દ્રવ્યાદિ અભિગ્રહમા દ્રવ્ય-કો ૧-કાલ ભાવની અપેક્ષાએ વિવિધ પ્રતિજ્ઞાઓ આવે

અનુભોદનીય સાધુતા —

સાસારિક સર્વ સબ ધો અને સર્વ પ્રવૃત્તિઓ ત્યજી દીધી હોવાથી, સાધુ આત્મપરિણતિને વિશુદ્ધ કરવાની પ્રવૃત્તિમા જ મસ્ત રહે છે બીજાઓ માટે પણ એ ભાવદયાના બહાર હોય છે (કર્મના દૂર સકલમાર્થી છવો કેમ બચે ? એ માટે, તથા મોહની માનસિક વૃત્તિ, વાચિક ચન્દ્ર અને કાયિક વર્તોવથી કેમ છૂટે એ માટેની હયા તે ભાવદયા) વિષ, ગરલ અને સમૃદ્ધિમ અનુષ્ઠાનને ત્યજી તદેતુ અને અમૃતક્રિયારૂપે પ્રીતિ, ભક્તિ, વચન અને અસંગ અનુષ્ઠાનના ક્રમિક વિકાસને એ સાધનારા હોય છે એ માટે તેર કાઠીઆને તજી, આર્ત અને રોદ્ર ધ્યાનને પરિહરી, કૃષ્ણાદિ અશુભ લેશ્યાને નિવારી, ચાર દુ ખશય્યા, સાત ભય, આઠ મહ, નવ પાપનિહાન, સહેલેશ વગેરેને તિવાજલિ આપી મામાયિક, ભાવ-મમાધિ, મૈ યાદિ ભાવના, આત્મતૃપ્તિ દામાદિ ધર્મો

વગેરેના અભ્યાસી જન્યારે છે અમિતિ શુદ્ધિ, પચા-
 ચાર, દ્વિવિધ તપ, છંદાકાર, અપરાધનો મિત્યાદુષ્ટ
 મુન્નચન પર 'તથાસ્તુ' કરવું, -વગેરે દશ પ્રકારની
 ચક્રવાક્ર આભાચાગીનું નિત્યપાલન કરે છે ૮ ક્રમા
 સાધુમહાત્મા નમ્યગૂર્ણ-જ્ઞાન-ચાગિ અને તપની
 ઉપામનાનું જ છવન છવે છે એમને પચમહાત્મ
 એ નિવૃત્તિ માગ છે, અને પચાચાગનું પાલન એ
 પ્રવૃત્તિમાર્ગ છે

મૃદસ્થને મુખ્યકૃત્વમૂલક બાર વ્રતરૂપ શ્રાવક
 ધમની જેમ સાધુને દશ પ્રકારે ચાતધર્મ પાળવાનો
 છે તે આ પ્રમાણે - સમા, મૃદુતા, ઝનુતા, નિવેશતા,
 તપ, સયમ, સત્ય, શૌચ (મનની પવિત્રતા) શ્રદ્ધ
 સય અને અપરિગ્રહ સાધુના બીજા નામ મુનિ,
 ધર્મિ, યોગી, જિનુ, માહર્ષ, નિર્ઝન્ય, મહાવ્રતી,
 સન્યાસી, વાચસપ, મોહજીવી, અક્રિયન, શ્રમણ,
 દામાધમણ, દીક્ષિત, પ્રવ્રજિત વગેરે છે

ઉપામના મારે આવા અન્યત્ર અલભ્ય
 એવા પચ પરમેષ્ઠાના સ્વરૂપને બતાવનાર ઓ
 અરિહત પ્રભુ જ છે. પરમેષ્ઠો બનવાનું એમના
 સામનમા જ છે

મોમ સાથે આત્માને જે ચોછ આપે તેને

યોગ કહેવાય, અનેકાત પદ્ધતિએ એવા અનેક
યોગો શ્રી અરિહત પ્રભુએ બતાવ્યા છે એમાં મુખ્ય
રત્નત્રયી યોગ, દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર યોગ છે જૈન-
શાસનના વિચિષ્ટ યોગો બુદ્ધો —

— યોગ —

રત્નત્રયી યોગ આરાધના માર્ગ મોક્ષ-
માર્ગ — ઉપાસનાના વિષયમાં પરમેશ્વરીની જેમ
સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર છે એ
મોક્ષ ખરીદવા માટે સાચા ત્રણ રત્ન હોવાથી રત્ન
ત્રયી તરીકે ઓળખાય છે સ સાર-બ્રમણનો અત
લાવી મુક્તિપદ પામવા માટે આજ ત્રણ માધન છે,
ને તે પણ નહો બેગા મળીને મોક્ષે પમાડવા સમર્થ
છે તેથી સૂત્રકાર કહે છે, સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિ-
ત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ ।

નવ-પદ —

આમાં ચારિત્રમાંથી તપને કુહો પાડીએ તો
દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચાર ઉપાસનીય
બને, તે પૂર્વના પાંચ પરમેશ્વરીની સાથે ગણુતા કૂલ
નવ-પદ થાય તેને સિદ્ધચક્ર પણ કહેવાય છે દર્શન,
જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ હરેકનું વિસ્તૃત સ્વરૂપ તટસ્થ
રીતે બેતા જરૂર એમ લાગે કે આ રત્નત્રયી માર્ગ
થી જિનેન્દ્રશાસનની જ એક વિશેષતા છે બીજા તો

કોઈ ત્યાગદર્શન લેવા એકલા વાતચાતથી નહીં
કહે છે, તો મિમાસિક લેવા ક્રિયાથી (મર્મમાર્ગ) રે
મોક્ષ કહે છે ત્યારે યોગદર્શન લેવા નન-વૈચર્ય થ,
મોક્ષ માને છે પણ જ્ઞાન કે ક્રિયા કે નન-વૈચર્ય જે,
એ બધું અધુરું છે, અને એ માનેદ લગ્ન-રાહિ
મર્મમાર્ગ વગેરે યથાર્થ મોક્ષમાર્ગ જન્યા કુન્ન-મા
પણ નથી આ વસ્તુ એ કે પૂર્વે ઇતિ-મર્મમાર્ગ
વિષયોના વિસ્તૃત બોધથી જગત્ત-જન
એમ છે, જતા એટલું ખરું કે મુદ્ધ મર્મમાર્ગ મોક્ષનો
અને જે અજ્ઞાનયુક્ત અચારિત્ર, (મર્મ-દર્શન-
અને અવિરતિ)થી છે, તેને મર્મમાર્ગ એ
સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર છે કે રૂ-રિતિ-પાપથી
ચારિત્રથી વિરતિભાવ, વ્યાપ્તિ-મર્મમાર્ગ સામાન્ય
નિર્દેશ થાય છે

પ્રથાચારયોગ — દર્શન-ભરો પડે,
મના માટે વિશિષ્ટ મર્મમાર્ગ આ અરિ-
માર્ગ છે એમા આ-મર્મમાર્ગ પાત આચરવા
દર્શનાચાર અને ચારિત્ર-મર્મમાર્ગ નહીં ત્યામુર્વ
તપાચાર અને લગ્ન-મર્મમાર્ગ કે જે પ્રતિજ્ઞા
વિવેચનનો અહીં મર્મમાર્ગ છે તે
પણ મમજવુ તેજ મર્મમાર્ગ-મર્મમાર્ગ
આવે છે

વિશિષ્ટ મમ્યગદર્શન યોગ —

સમ્યક્ત્વ એટલે તત્ત્વશ્રદ્ધા છે પરંતુ સમ્યક્ત્વ એટલે તત્ત્વભૂત દેવગુણ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા ઠર્યાનું કહેવા માન્ય નથી પણ એ માટે જિનશાસન ૪ શ્રદ્ધાન, ૩ લિંગ, ૩ શુદ્ધિ, ૫ લક્ષણ, ૧૦ વિનય, ૮ પ્રભાવક, ૫ ભૂપણ, ૫ દૂષણ-ત્યાગ, ૬ ભાવના, ૬ આગાર, ૬ ન્યાન, અને ૬ યતના-એમ ૬૭ પ્રકારનો સમ્યક્ત્વનો વ્યવહાર પાળવાનું શિખવે છે વળી શ્રદ્ધામાં પણ ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, અને ઔપશમિક સમક્રિત, તથા સંપ્રેષઞ્ચિ, વિસ્તારત્તિ, બીજઞ્ચિ વગેરે દશ પ્રકારની ઋચિનો વિસ્તાર આવે છે

જ્ઞાનયોગ — જિનશાસનમાં મુખ્ય પાંચ જ્ઞાન છે એમાં ૨૮ પ્રકારે અતિજ્ઞાન ૧૪ (ઉત્તરભેદ ૩૪૦) પ્રકારે શ્રુતજ્ઞાન (અન્ય રીતે ૨૦ પ્રકારે પણ), ૬ પ્રકારનું અવધિજ્ઞાન, બે પ્રકારે મન પયોયજ્ઞાન અને એક પ્રકારે સર્વજ્ઞતારૂપ દેવજ્ઞાન—એ ૫૧ ભેદે વિશિષ્ટ કોટિની જ્ઞાન પ્રરૂપણા ॥ એમાં પણ શ્રુત જ્ઞાનમાં ચૌદ પૂર્વો, અગ, ઉપાગ, મૂળસૂત્ર, ઉદસૂત્ર, પ્રકીર્ણક વગેરે આગમ શાસ્ત્રો, સન્મતિતર્ક—અનેકાત જયપતાકા, શાસ્ત્રવાર્તા, ક્યાદ્વાદ રત્નાકર વગેરે દર્શનશાસ્ત્રો, ઉપદેશમાળા, ઉપદેશ સપ્ત

નિકા, ઉપદેશ તરગિણી, ઉપદેશ રહસ્ય, ૬૦ રતનાકર
 વગેરે ઉપદેશ અન્યો, લોક પ્રમથ, પ્રવચન સારો
 દાર, શુભ-વિચાર, નવ-તત્ત્વ, સ અણ્ણી વગેરે
 પ્રકરણ અન્યો, પચસ મહ, કમ્મપયડી, કમ્મઅન્ય,
 વગેરે કમ્મમાહિત્ય, યોગબિન્દુ, યોગદષ્ટિ,
 પોડશક, અધ્યાત્મસારાદિ યોગ-અધ્યાત્મઅન્યો, ઈત્યાદિ
 ઈત્યાદિ અનેકાનેક વિષયોના અનેક શાસ્ત્રોમા
 વળુવાયેલા વિશિષ્ટ પદ્ધતિઓના આધપરૂપક શ્રી સર્વજ્ઞ
 જિનેશ્વર દેવો જ છે આ જૈન આગમ અને જૈન
 શાસ્ત્રોના જ્ઞાનયોગમા લીન ચતારને અહીં મોકલે
 અનુભવ થાય છે

ચારિત્રયોગ વિરતિયોગ —વિરતિમાર્ગ એ
 પણ જૈનશાસ્ત્રની જ વિશેષતા છે વિરતિ=પાપથી
 વિરામ પામવાની પ્રતિજ્ઞા માથે નિવૃત્તિ મામાન્ય
 સમજ એવી હોય છે કે ‘કરે તે ભરે’-અર્થાત્
 પાપાચરણ કરે તેને હા ભરે! પડે,
 ન કરે તેને કાઈ નહિ દો અરિ-
 હુવ પરમાત્મા એમ કહે છે કે પાપ ન આચરવા
 છતાં પાપત્યાગની જ્યાં સુધી પ્રતિજ્ઞા ન કરે ત્યાં સુધી
 પણ હા ભરવો રહે છે કારણ એ કે કે પ્રતિજ્ઞા ન
 કરવા દેનાર એક ખરાબ વત્તવ હૃદયમા
 પાપ પ્રત્યેનો અપેક્ષાભાવ ‘વર્ત’

તોય ભવિષ્યમા કહાય તે પાપ સેવણુ પડે માટે
 પ્રતિજ્ઞા નહિ લઇએ'—આ વલણુમા પાપની અપેક્ષા
 બેઠી છે તે પણુ ગુનો ॥ તેનો ત્યાગ પ્રતિજ્ઞાથી
 થાય છે શ્રી અરિહત પ્રભુ પણ જન્મથી મહાવેરાગી
 અને સસારથી અલિપ્ત જેવા છતાં એમને એમ
 સાધુભવનમા ન પેઠા, પરંતુ 'કરેમિ સામાઇઅ'
 ની પ્રતિજ્ઞા કરીને પેઠા કેમકે તો જ પાપના બંધ
 નથી બંધાય વિરતિ એ પ્રકારે—વિરતિ સાધુમાર્ગની
 તે સર્વવિરતિ, અને ગૃહસ્થધર્મની તે દેશવિરતિ
 કહેવાય છે સર્વવિરતિમા હિંસા-બક-ચોરી-ઘેણ-
 પરિગ્રહ એ પાપ પાપોનો સર્વથા ત્યાગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા
 હોય છે સર્વથા એટલે મન-વચન-કાયાથી નિહગી
 બર માટે તે તે પાપ કરવા, કરાવવા, કે અનુમોદવાના
 નહિ આને ચારિત્ર કહે છે, મયમ કહે છે તે એક જ
 પ્રકારે છે દેશવિરતિમા મૂલ્યપણે પ્રતિજ્ઞા કરાય ॥
 અમુક અમુક પાપ કરીશ નહિ, કે કરીશ-કરાવીશ
 નહિ તેમા અહિંસાહિ બારમન આવે ॥ બંધાનો
 મુદ્દો પ્રતિજ્ઞા સાથે પાપત્યાગ છે અનાદિના પાપસંગ
 એમ જ હશે છે

અહિંસાચોગ —શ્રી અરિહત પ્રભુએ દ્વરમાવેલ
 અહિંસામાર્ગ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ છે ઈનરામા સસાર
 ત્યાગ કરી વાનપ્રસ્થ કે સન્યાસ લે તો પણ અગ્નિ-

પાણી-વનસ્પતિ વગેરેના આરણ ઉભા રહે છે જોન
 માધુદીક્ષામા તો જોન અડવા જેટલી પણ હિમાનો
 ત્યાગ હોય છે એટલું જ નહિ, પણ ઉપર કહ્યું તેમ
 મનથીય હિંસાની અનુમોદના વર્જ્ય છે તેથી હા ત
 જગતે માધુ માટે કોઈ ચીજ રાખી તો તે પણ સાધુ
 લઈ શકે નહિ સાધુને તો નિર્દોષ અને નિર્હંવ
 આહાર મધુકરી વૃત્તિથી લેવાનો ટાય છે નિર્દોષતા
 ત્યાં સુધીની કે ગૃહસ્થ સાધુને વહોરાવતા દાચા મહુવ
 પાણી વગેરેને અડી જાય તો ય તેની પાસેથી સાધુ
 વહોરતા નથી એમ અપ્રકાયની અહિંમા ત્યાં સુધીની
 કે સુધાન્ત થવાના ચોડા પૂર્વકાળથી માડી સૂર્યોદય
 પત્રીના ચોડા કાળ પર્થત આકાશમાથી જે મહુવ
 એમ પડે છે તેની ય દયા કરવાની હોય છે તેથી ન
 હટકે બહાર જવું પડે તો જરમ કામગીરી શરીર
 લાકીને જાય છે કવો જીવો! અહિંમામાર્ગ પ્રભુએ
 બનાવ્યો! આવી અહિંમા મહિતનો મુક્તકોટિનો
 વિરતિ માર્ગ એ ભવજ્ઞમણમા હુ ખથી રીમાતા મ સારી
 છવોને ઉદ્ધરવા માગેની શ્રો અરિષ્ટ પરમાત્માની
 અલોકિક બક્ષીસ છે અહો! અનંત ઉપકાર એ
 દેવાધિદેવનો! નહિતર કયાથી છવો સર્વથા નિષ્પાપ
 બની કર્મરહિત થઈ શકત? કેવી ગીતે મોક્ષ પામી શકત?

સ યમચોગ — ત્યારે વિશિષ્ટ કોટિનો સ યમ

માર્ગ પશુ શ્રી સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરદેવોની જ એક બક્ષીસ છે એમા ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરી એમ બે વિભાગમા ૭૦-૭૦ ગુણોનો માર્ગ પાળવાનો હોય છે એમા પૂર્વે કહ્યા તે વિરતિમાર્ગના મુખ્ય પાત્ર મહા વ્રતોની માથે સમાદિ શ્રમણુધમ-ત્રેક્ષાદિસ ધમ-વૈયા વચ્ચ-બ્રહ્મવાદ કપાયનિગ્રહ પિંડવિગુહિ સમિતિ ભાવના -ભિમુખાંતમા-ઇન્દ્રિયનિરોધ-પ્રતિષ્ઠેખના-શુપ્તિ અને દ્રવ્યાદિ અભિગ્રહો આવે છે આના વિસ્તારનો અભ્યાસ કરનાર સમજી શકશે કે આ બતાવવામા પશુ અરિહંત પરમાત્માનો જ અનુપમ ઉપકાર છે એ ઉપકારમાથી પછી કરણાઓ લઈને ઈતર મતવાળાઓએ અહિંસાદિનો ઉપદેશ કર્યો છે

તપો-યોગ —૧ અનશન, ૨ ઉનોદરિકા, ૩ દ્રવ્યમક્ષેપ,-વૃત્તિમક્ષેપ, ૪ વિટૃતિત્યાગ,-રસત્યાગ, ૫ પાદવિહાર લોચ, ૨૨ પરીસહ, અને ઉપમર્ગનું સહનરૂપ કાયદ્વશ, ૬ મનોવાદ-નયસ નીનતા આ પદવિધ ‘બ્રાહ્મતપ’ છે, ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત-૨ વિનય-૩ વેધાવૃત્ત્ય ૪ સ્વાધ્યાય-૫ ધ્યાન, ૬ કાર્યોત્સર્ગ-આ ૭ પ્રકારે ‘આજ્યન્તર તપ’નો માર્ગ, એ પશુ માત્ર શ્રી તીર્થ કર દેવોની બેટ છે! અરે! એકલા ‘અનશન’ નામના પહેલા પ્રકાર ત્રા ગે જોઈએ તો ૬ મેશને મારે મૂર્ચોસ્તથી સૂર્યોદય સુધીના સમયનો રાત્રિભોજનનો

ત્યાજ બીજે કયા જોવા મળે છે? ત્યારે બારે તપના વિસ્તારની સમજુતી જેવામા આવે તો શ્રી જિન શામનની ખરેખર લોકોત્તરતા અને અનંત ઉપકારકતા જણાયા વિના રહે નહિ.

ધર્મમાર્ગ — ઉપર કહેલ વિગિદ્ કોટિના અહિંસા, સયમ અને તપોમાર્ગની ત્રિપુટાંરૂપ ધર્મ જ ઠેક મોઝે પહોંચાડવા સમર્થ છે, તેથી એ મુખ્ય ધર્મમાર્ગ છે તો કહી શકાય કે જોવા ધર્મમાર્ગને પણ શ્રી મર્વાન પ્રભુએ જ બતાવ્યો છે.

આમ્રવત્યાગ-સવરનિર્જરોપાદાન યોગ -

આ પણ શ્રીઅહોંકથિત અનન્ય મોક્ષયોગ છે. આસ્રવ=કર્મબંધના કારણ સવર=કમળોષ્ઠને અટકાવનારી ચર્ચા, તકેદારી નિર્જરા=કમલુચના કારણ ઉપર કહેવા ધર્મમાર્ગને યથાસ્થિત પાળવા માટે જીવનમાથી કર્મબંધના હંતુબૂત આસ્રવોને ત્યજી સવર-નિર્જરાનું સેવન કરવાનું હોય છે.

આમ્રવોમા — મિથ્યાત્વ, ઇન્દ્રિયોની અવિરતિ, હિંસાદિ-અવિરતિ, ક્રોધાદિકપાયો, કામ અને હાસ્યાદિ નોકપાયો, અપ્રશસ્ત મનવચન કાયાના યોગો અને આગળ વધીને બે પ્રશસ્ત પણ યોગો તથા જેમા અમાતી પચીસ ક્રિયાઓ આવે છે એમા ય શાનુ.

વરણીયાદિ કમો બધાવનારા પ્રત્યેકના પાછા નિર
નિરાળા અનેક આસવો છે મુમુક્ષુએ એ બધું
ત્યજવાનું છે

સ વરયોગમા — ૫ મમિતિ અને ૩ શુષ્ઠિનું
પાલન, ૨૨ પરીસહોનું સમભાવે ધ્યેયછયા સહન,
૧૦ યતિધર્મસેવન, ૧૨ અનિત્યાદિ ભાવનાનું ચિંતન,
૫ ચારિત્ર-એમ સત્તાવન પ્રકાર પાળવાના આવે છે
આમા સમિતિ શુષ્ઠિને અષ્ટ પ્રવચન માતા કહેવાય
છે સાગોપાગ તે પણ જો જિનશામન વિના બીજે
કયા ય જોવા નથો મળતી, તો સ પૂર્ણ મ વરમાર્ગની
તો વાતેય શી ?

નિર્જરાયોગમા ઉપર કહેલ બારે પ્રકારનો
તપોમાર્ગ આવે છે મુમુક્ષુએ સ વર અને નિર્જરા
માર્ગને સતત આદરવાના છે

શુદ્ધિયોગ (પ્રાયશ્ચિત્ત માર્ગ) — મોક્ષ
માર્ગની આરાધના કરતા કરતા જાણે અજાણે માનસિક-
વાચિક-કાયિક જે કોઈ દોષ સેવાઈ જાય, એ પણ
નિમૂંઠ કરી શુદ્ધ થવા પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિ છે દરેક દરેક
દોષ કેવા કેવા પ્રકારે લાગે છે, કયા કયા મ યોગમા
લાગે છે, અને તેની શુદ્ધિને માટે દરેક દરેકના કેવા
કેવા પ્રાયશ્ચિત્ત હોય છે, એનું પ્રતિપાદન પણ શ્રી

તર્વણ ભગવ તોએ જ કયું છે તેય એવા મદ્ધાવિન્ય થી
 ને એવી સદ્મતાવાણુ કયું છે કે જે બીજા આનન્દમા
 કયા ય એવા નથી મળતુ, માત્ર આ વિમયના પદ્મ
 અનેક ઉદય-ચેા નામના શાન્તેા લયો પડ્યા છે
 તેમા દોષના કપ, દર્પ અને આકુટિ વગેરે પ્રકારો,
 દોષના પ્રતિસેવકોની ચોચતા, પૂર્વ પ્રાયશ્ચિત્તની
 બાકી, પ્રાયશ્ચિત્ત વહનના કાળ, પ્રાયશ્ચિત્તનું પ્રમાણ,
 -વગેરે અનેકાનેક બાબતો આવે છે આમા પાછા
 અપવાદના પણ વિશિષ્ટ માર્ગ હોય છે, જેમા સ્વપ
 પ્રાયશ્ચિત્ત આવે, કે જરાય પ્રાયશ્ચિત્ત ન આવે આ
 શુદ્ધિયોગ અપેક્ષાએ જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ, ભક્તિયોગાદિ
 કરતાય વિશેષતાવાળો છે

સાધનામાર્ગ — ઉપર કહેલા અનેકવિધ માર્ગને
 જીવનમા સરજતાથી અને સચોટપણે ઉતારવા માટે
 શ્રી વીતરામ મર્વશહેવોએ કૃમિક સાધનાનો માર્ગ
 બતાવ્યો છે, એમા સામાન્યધર્મ અને વિશેષધર્મ
 એમ બે મુખ્ય ભેદ પડે છે પહેલામા શ્રી જિનના
 શાસનને નહિ પામેલો આત્મા પણ પાળી શકે એવો
 માર્ગોનુસારી જીવનનો પાત્રીસ ગુણની સાધનાનો
 માર્ગ આવે છે ત્યારે બીજા વિશેષધર્મમા અપુન
 ઈધકદશાના ત્રણગુણપૂર્વક, ગૃહધ્યધર્મના સમ્યક્ત્વ
 સહિત, ૫ અહુમત, ૩ ગુણમત અને ૪ શિક્ષાત્રણની

સાધનાનો માર્ગ આવે છે એમાય આગળ વધતા
 થાવકની ૧૧ પ્રતિમા (માસ-એ માસ ત્રણ માસ
 વગેરેના ૬૬ સમ્યક્ત્વ-સામાયિકાદિ સાધવાના ઘોર
 અભિગ્રહો) આરાધવાનુ આવે છે તે પછી ૥ ઉચ્ચ
 વિશેષ ધર્મમા સાપેક્ષ યતિધર્મ અને નિરપેક્ષ યતિધર્મ
 સાધવાનો હોય છે એમા પહેલો ઉત્તમર્ગ અને અપ
 વાદરૂપે સાધુ સમુદાયમા રહીને, અને બીજો તે પછી
 બાહ્ય-આન્તર સંલેખના-તુલનાદિ દ્વારા પરિપક્વ
 થયેલા આત્માએ અમહાય એકાદી વિચરીને ઉત્તમર્ગ
 રૂપે આરાધવાનો હોય છે

યોગ્યતામાર્ગ — ઉપરોક્ત સાધના એ યોગ્ય
 આત્મા કરે તો જ તે સફળ બને છે એ માટે શ્રી
 નિન-ચાસનમા ભિન્ન-ભિન્ન યોગ્યતાના જુદા જુદા
 શુદ્ધો બતાવ્યા છે એમા ઠા ત થાવકધર્મની યોગ્યતાના
 ‘અમુદ્રતા, પ્રવૃત્તિ સૌમ્યતા ’ વગેરે એકવીસ શુદ્ધો
 છે, અને સાધુધર્મની યોગ્યતામા અદાર દોષના ત્યાગ
 પૂર્વક વિશિષ્ટ જાતિ કુનસ પન્નતા, અવજુદ સ સાર
 નિર્ગુણતા વગેરે સોળ શુદ્ધો છે

લક્ષણમાર્ગ — જેને અતરાત્મામા દેશવિરતિ
 શુભ અને સર્વવિરતિ શુભની સ્પર્શના ધર્મ હોય તે
 કમચ બાવશાવક ને બાવસાધુ કહેવાય છે એ દર્શ-

કના ક્રિયાગત અને ભાવગત મૌલિક તથા અવાન્તર (મુખ્ય અને પેટા) લક્ષણો હોય છે તેમા ભાવશ્રાવ ઠના ૧ કૃતમતકર્મા, ૨ શીલવાન, ૩ ગુણવાન, ૪ સન્નુબ્યવહારી ૫ ગુરુશુશ્રૂષક અને ૬ પ્રવચનકુશલ, એ ક્રિયાગત છ મૂળભૂત લક્ષણો છે એ દરેકના પાછા ડોઈના પાચ, ડોઈના ૮, ચાર એમ પેટાભેદ છે ત્યારે શ્રાવકના ભાવમત ૧૭ લક્ષણ છે, તેમા શ્રાવકસ્ત્રી-ઇન્દ્રિય-અર્થ-સ સાર-વિષય-આરભ ગૃહ વગેરે સત્તર ભાગતોના દરેકના પારમાર્થિક સ્વરૂપનો સતત વિચારશીલ રહે છે ભાવનાધુના ક્રિયાગત છ લક્ષણોમા ૧ મકલા માર્ગોતુમારિણી ક્રિયા, ૨ ધર્મે પ્રવરથક્ષા, ૩ સન્નુપ્રસાપનીયતા, ૪ ક્રિયામા અપ્રમાદ, ૫ શક્યાનુષ્ઠાન-પ્રારભ, ૬ મહાન ગુણાનુરાગ, અને ૭ ગુર્વામારાધન આવે છે એ દરેકના વળી અનેક અવાન્તર લક્ષણો છે તેમ ભાવગત અનેક લક્ષણ છે

પુરુષાર્થ યોગ — ચાર પુરુષાર્થમાથી અથ-
કામ પુરુષાર્થનો ત્યાગ કરી ધર્મપુરુષાર્થ અને મોક્ષ પુરુષાર્થને આદરવાના છે, એ માટે ખાસ કરીને તામમ ભાવના અને તેનાથી મિશ્રિત રાજમભાવના લક્ષણો ત્યજી સાત્ત્વિક ભાવના લક્ષણો કેળવવા સાથે વિશિષ્ટ ડોટિના ૧ પ્રણિધાન, ૨ પ્રવૃત્તિ, ૩ વિધિનિયમ, ૪

સિદ્ધિ અને ૫ વિનિયોગ-એ પાપ આશયે આદરવા
 નેઈએ છે કૌન-દર્શને આની વિશિષ્ટ વિચારણા કરી
 છે આ પ્રમાણે ઉપરોક્ત માર્ગો અને યોગોની સાધના
 થાય તો જ સફલ બને છે

કર્તવ્યયોગ :— અનાદિ અનંત કાળથી ભવમા
 ભટકતા જીવને દુઃખમય, દુઃખફલક અને દુઃખાનુભવી
 સસારમાથી છૂટવા માટે પાપકર્મોનો નાશ કરવા
 પૂર્વક શુદ્ધ કર્મોનો ઉદય કરવો પડે છે, અને તેનો
 પ્રારંભ તથાભવ્યત્વાદિના પરિપાકથી થાય છે તે
 પરિપાક કરનારા ત્રણ સાધન છે,—ચતુશરણુગમન,
 દુઃકૃતગહો, ને સુકૃતાનુભોક્તા એ કયાં પછી આગળ
 કર્તવ્યમા અણુમત સહિત અનેક શુણુસેવન તથા
 'વા મમ કાલો, વિમેષસ્ત ડચિઝ'—આ મારે કયો
 અવસર છે, અને આને ઉચિત કર્તવ્ય શું છે,'—એની
 સતત ધર્મજાગરિકા આવે છે એનું નામ સાધુ
 ધર્મની પરિભાવના છે એમા પકવ સયે, પછીના
 કર્તવ્ય તરીકે માતા-પિતાને અનેક ઉપાયોથી પ્રતિ
 બોધ અથવા સમજાવતી કરવાનું, તે સાવત્ર જરૂર પડયે
 અટવી જ્વાન ઓષધ ન્યાયથી પરમાર્થથી અત્યાગરૂપ
 એમનો ત્યાગ અને ગુરુ આગળ સવિધિ પ્રત્યક્ષા-
 ગ્રહણ આવે ॥ ત્યારબાદના કર્તવ્યમા ગુરુસેવા,
 સ્વાધ્યાયાદિ અનેકાનેક ઉપાસનાઓરૂપ પ્રત્યક્ષા પાલન

આવે છે તે ઠેક મમન્તાબદ્રતાદિ ગુણ સુધી પહોંચે
છે એવટે પ્રમખ્યાના અતિમ ફલ તરીકે અનંત જ્ઞાન
સુખાદિમય નિર્વોણપદ નીપજે છે આવેલ કૃતબ્યમાર્ગ
પણ શ્રી સર્વજ્ઞ અરિહૃત પ્રભુની અનુપમ કૃપાપ્રસાદી છે

ક્રિયાયોગ — મોક્ષમાર્ગના સાધક સાધુ અને
ગૃહસ્થને યોગ્ય પ્રકારની ક્રિયાઓ કરવાની હોય છે
એમા સાધુને પૂર્વે કહેલા પચાચારમા આવતી
વિવિધ ક્રિયાઓ, તથા એમા વિશેષે કરીને જીતબ્યવહાર
સહિત સૂત્રોક્ત ઉત્સર્ગ-અપવાદના ચારિત્ર માર્ગ સાથે
દશવિધ આમાચારી, ઓઘસામાચારી અને પદવિભાગ
સામાચારીનું પાલન કરવાનું હોય છે ત્યારે આવકને
અનેકાનેક દિનકૃત્યો, રાત્રિકૃત્યો, પર્વકૃત્યો, તમા
ચાતુર્માસિક કૃત્યો, અને પર્વપણ કૃત્યો, વાર્ષિક કૃત્યો
અને જીવન કૃત્યોની ક્રિયા આવરવાની હોય છે આ
પણ શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્માની વાણીમાજ્ઞ જગમગે છે

ઉત્ક્રાન્તિયોગ — સોધી નીચેના પ્રથમ ગુણ-
સ્થાનકે મિથ્યાત્વમદ્વાના અનેક ઉપાયો સાધતા
મિથ્યાત્વનો ઉપશમ-ક્ષયોપશમ કરી ચોથા અવિરતિ
સુમ્યકેત્વ ગુણમ્યાનકે ચઢવાનું, તે પછી ઉત્તરોત્તર
આતર રાગદ્વેષાદિ દોષોના વિશિષ્ટ વિશિષ્ટ ત્ત્વશને
સાધતા સાધતા પાચમે છઠ્ઠે એમ ઠેક તેરમે

અધાનકે ચઢવાનું ત્યા સર્વજ્ઞતા પ્રાપ્ત થાય છે તે પછી અતકાળે સર્વ કર્મ ખપાવતા મોક્ષ મળે છે આ ચૌદ ગુણસ્થાનકના આરોહણની વિશિષ્ટ પ્રક્રિયા છે એ ખતાવવાનો અનન્ય ઉપકાર એક માન શ્રી અરિહત પરમાત્માનો જ છે

વિકાસયોગ — અનાદિ અનંત કાળથી જીવ ભાવમળથી યુક્ત હોઈને નવનવા કર્મો બાધી તિથિ ચાદિ ગતિઓમા ભમ્યા કરે છે એમા શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાને જે દર્શાવેલો અનંત કાળચક્રમય જે મહાજગી 'પુદ્ગલ-પરાવર્ત' કાળ તેવા પણ અનંત વીતી ગયા પરંતુ જ્યારે જીવને મોક્ષે જવા પૂર્વે એક જ પુદ્ગલ પરાવર્તથી જ એણે કાળ બાકી રહે છે, જારે તે ચરમાવર્તમા અર્થાત્ ચરમ પુદ્ગલ પરાવર્તમા આવ્યો કહેવાય છે ભાવમળ અંધ સચેલી જ એમા આવી શકે છે તે પૂર્વનો કાળ ભવબાળકાળ છે એ વટાવ્યા પછી ચરમાવર્તમા જીવ આવે ત્યાં જ તે ધર્મ પામે છે, અને ત્યાં એનો ધર્મ યોવનકાળ ગણાય છે એમા એ આત્મવિકાસ સાધે છે આ આત્મવિકાસ 'ઢેવા ઢેવા કરમે થાય છે તેનું પણ વિશિષ્ટ વિવેચન શ્રી અરિહત પ્રભુએ જ કરી બતાવ્યું છે એ આત્મવિકાસમા બીજ-અકુર-કાક-પત્ર-પુષ્પાદિ રૂપે રૂપ-ઉત્તરેવાદિ ભાવોનું જ્ઞાન-રેયનો ત્યાગ અને

આર્ત અને રોડ દુધ્યાનને દાણી ધર્મધ્યાન અને
શુક્લધ્યાન ધ્યાવવાનું આવશ્યક છે ધર્મધ્યાનમાં
આજ્ઞાવિચર-અપાઘવિચર-વિષાકવિચર, અને મર્યા
નવિચર, તથા શુક્લધ્યાનમાં પૃથક્કવ સવિતક
સવિચાર એત્વ અવિતક અવિચાર-સૂક્ષ્મક્રિયાનિવૃત્તિ
મમુચ્છિન ક્રિયા અમતિપાતી-એમ ચાર ચાર પાયા
❑ ધ્યાનનો આ નકર અને મર્યા એમ છે એમ
શુક્લધ્યાનના પહેલા એ પાયા ધ્યાવવા માટે જરૂરી
એવું દ્રવ્યો અને એના પદાર્થોનું જે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ
સ્વરૂપનું જ્ઞાન, તે થોડ પૂર્વોમા વર્ણવેલું મળે છે
તથા ધર્મધ્યાન માટે પણ જરૂરી પદાર્થોનું યથામિત
વર્ણન શ્રી જિનવાણી દ્વારા જ મળે છે ધ્યાનમાં
આરૂઢ મવા માટે પુન પુન અભ્યાસ જરૂરી છે એ
માટે ૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ ચારિત્ર અને ૪ વૈરાગ્યની
‘અનિત્યતા’ દિભાવનાઓને, મ શય, મ મોહ, અન્યાસ મ
અને ભયનો નાશ કરીને, ખૂબ ભાવતા ભાવતા ધ્યાન
રોહણની યોગ્યતા આવે છે એમ બાહ્યાર્થની નિરૂપણ
અને તત્ત્વચિંતાનનું પુન પુન આવર્તન દ્વારા મનો
નિમ્મલ કરવો પણ બહુ જરૂરી છે ધ્યાન માટે સ્થાન
સ્ત્રી પરુનપુ સક દુ રીક્ષથી રહિત જોઈએ બાદી કાળ
અને આસન ગમે તે હોઈ શકે છે માત્ર પોતાના
મન, વચન અને કાયાના યોગે સમાધિમાં રહેવા જોઈએ

ધ્યાનની બુધિમા માટે જાણબન તરીકે ધ્યાનનો
અર્થ ૧ આદર તથા મૂલ્યાર્થ વાચનારિ ધ્યા અને
સમર્થના આશ્વકોમા (૨) જોવત્રોતના જોઈએ
આ ઉપરાંત કૃષ્ણ-નીલ-કાપોત લેરવા ત્વજી પીત,
૧૨ કે શુભ લેરવાનો અભ્યાસ તથા જાગમશ્રદ્ધા
વિનય અને સદ્ગુણ્નુભૂતિ પણ જિનહરીફ હવન
આપત બને એ જરૂરી છે

ધ્યાનના વિષયમા પૂર્વે કહ્યુ તેમ આર્તધ્યાનના
વિષયો- (૧) હં દનો સ્વયોગ કે અવિયોગ, (૨)
અનિષ્ટનો વિયોગ કે અમ્લયોગ, (૩) રોગમા વિષ્ણુ
વક્ત્રા (૪) પૌરુષલિક નિદાન (આશ્રમા)-આ ચારે
ધન વિતનનો જરાય અર્થ ન જોઈએ અર્થાત્ આ
ધારેય પૈત્રીના કોઈની પણ મનમા મદમયલ ન
જોઈએ એ નવી એનુ પ્રમાણુ એ કે ઇંદાનિષ્ટ
શ્યા પ્રીતિ, પશ્ચ પતિ પ્રમ્ત્રા, પરપ્રાર્થના, હર્ષ, શોક,
પ્રદ્વાત્તાપ, જ્ઠન, પ્રાપ્તેય જુદિ, ધર્મપરમુખના વગેરે
ન હાય, જો એ નહિ તે રોગધ્યાનના વિષયો- (૧)
પ્રહારવધ બધનાનિવિતન, - અમૃત્ય-મિથ્યા ભાષ
હુની લેખ્યા, ટ માયા ચોની અનીતિનુ લક્ષ, સર્વત્ર
આશકા તથા ધનાદિના અશ્વજની વિત્તા, અને દુનુ
વિવિચિત્તા-એ તે ન જ કરવા જોઈએ એ સમજાય
એનુ ઠે એથી જ એના લક્ષ્ય નરીકે નિર્દયતા,

દોષબહુલતા, અનાયાર, હિંમાદિપ્રવૃત્તિ, ગર્વ, અમાર્થને
 અ-ન તાપ, પરદુ ખમા આનંદ, વગેરેનું યનામ નિશા
 ન હોવું જોઈએ આ તો યજ્ઞાદ્યાદિના વિસ્તારન
 વાત, કે ધ્યાનના વિષયમા શુ શુ ન કરકવું જોઈએ
 હવે એ જોઈએ કે ધ્યાનના વિષય તરીકે શુ શુ
 આવવું જોઈએ એમા પૂર્વોક્ત ધર્મવ્યાન અને શુકલ,
 ધ્યાનના વિષયો જોઈએ એમા પહેલા ૧૧ ચાર વિષય -
 આશા-અપાય વિષાક સસ્થાન આજ્ઞા એટલે નય
 નિષેધ, અનુગમ, સપ્તભગી, પ્રમાણ, હેતુ, દૃષ્ટાન્ત
 નગેરથી પૂર્વ એવું શ્રી મિનવચન; અપાય એટલે
 રાગદ્વેષાદિના કટુક્ષણ, વિષાક એટલે સ્વકૃત પૂર્વ
 કર્મના જ ક્ષણનો ભોગવળો, તથા મ સ્થાન એટલે
 ઉત્પાદ-વ્યય અને મૌખ્યની મહાસત્તાથી વ્યાપ્ત એવા
 અનેક દ્રવ્યો અને તેની વિવિધ પરિમિતિઓથી ખૂલે,
 ખૂલે ભરથક એવો સમસ્ત ચો. રાજલોક આનું ધ્યાન
 કરવાનું હા ત લોકમા પોતાનો આત્મા કર્મનો કર્તા,
 સ્વકર્મનો ભોક્તા, સિ. ૧ નિ. ૧ ગતિમા જન્મ મરણથી મ
 સર્તા (મટનારો) છતા મૃજસ્વરૂપે અરૂપી, અવ્યય, શુદ્ધ
 જ્ઞાનાદિ લક્ષણવાળો છે, એ ચિંતવે અથવા એકામ
 પણે વિચારે કે મમાર એક સમુદ્ર છે એમા કપાય
 રૂપી પાતાલકલશો, જન્મજરામૃત્યુરૂપી પાણી, ને મહા
 મોહના આવર્ત છે તેમ, કામનો વડવાનવ, આશ્ચાપલ્લવ,

અને વિક પોરૂપી મોજા છે. ઉદ્રિયોના આવેગની ભરતી,
 અજ્ઞાન-દુર્દિન, કદાચક્ર વ ટોળ, દોષની લેખડો, આધિ
 વ્યાધિ વગેરે જળ-જ તુઓ છે. આવા મસુદ્રને તારવા
 એક માત્ર ચારિત્ર વહાણ અમર્ય છે. પણ એમા
 નાન સુખની છે, બહુ દહ-શીલાગતા મજબુત પાટીયા,
 દ-સમ્યક્ત્વના બધન, આશ્રવના છિદ્રો બધ કરી
 નવરના હાકણ દેવાતુ સ-યોગ (પ્રવૃત્તિ) રૂપી કૃપ
 સ્તબ, તપોતુફલ પવનથી અવેગનો વેગ, ને અસખ્ય
 મદ્દઆયરૂપી ચોદાઓ ભેદંએ એમા, સમ્યગ્દર્શન
 મિધ્યાત્વનો નાશ કરે, પ્રથમાદિ એ કપાયનો, શીલ
 કામનો નાશ કરે, વૈરાગ્ય હાસ્યાદિનો, શાન્તઉદમ
 નિદ્રાવિકથાદિનો, ઇન્દ્રિયદમન અસયમનો, ધર્મ એ
 રાગદ્વેષ મોહનો, ધર્મશુકલ ધ્યાનએ આર્ત રોદ્રનો, અને
 પુણ્યોદય એ આશાતાદિનો નાશ કરે. આમ ચારિત્ર
 જહાજ આગેકૃચ કરતુ જીવને મોક્ષનગરે પહોચાડી
 દે છે. શુકલધ્યાનનો વિષય બહુ જાયો છે, તેનો
 નામનિર્દેશ પૂર્વે કયો છે, ચોદ પૂર્વે જે કહેવાય એ
 મહાશાસ્ત્રના જ્ઞાતા એ માત્રી રીતે કરી શકે છે.

આમ મહાગભીર એવો વિસિષ્ટ કોટિનો નક્કર,
 સક્રિય અને સફલ ધ્યાનમાર્ગ સર્વજ્ઞ શ્રી અરિહત
 પરમાત્માએ જ બતાવ્યો છે, અને એમ કરીને જગત
 પર અનંત ઉપકાર વરસાવ્યો છે.

ભક્તિયોગ-વિશિષ્ટ ભક્તિમાર્ગ પલ્લુ એજ પ્રભુની બક્ષીસ છે ભક્તિ જે પ્રકારની દ્રવ્યભક્તિ અને ભાવભક્તિ દેવની દ્રવ્યભક્તિમા એક સામાન્ય અજલિ ભેડવા રૂપ કે એક સ્તુતિ બોલવા રૂપ નમસ્કારથી માઠી અભિષેક, ચ દન-કંચર, પુષ્પ, વસ્ત્ર-આભરણાદિ પૂજા, વાસચરુ પૂજા, પુષ્પવૃષ્ટ્યાદિ પૂજા, પૂપ દીપ અક્ષત ફલ નૈવેદ્ય પૂજા, સ્તવન ગીત વાજિત્ર નૃત્યાદિ પૂજા, જાપ સ્તોત્રાદિ, સ્નાન, શાંતિસ્નાન પૃહ્લતસ્નાન, અજનશલાકા પ્રતિષ્ઠાવિધિ, અષ્ટાદિકા ઉત્સવ, મહાપૂજા વગેરેના વિધાન છે, ભાવભક્તિમા શ્રી અરિહત પરમાત્મા સબથી ગુણ અધ્યવસાયથી માઠી નિષ્કામ હૃદયે એક માત્ર કર્મનિર્ગર અને આત્મશુદ્ધિના હેતુથી કરાતા જિનાશાપાવનના અનેક પ્રકારો આવે છે

યોગમાર્ગ — શ્રી જિનેશ્વરદેવતા શાસનમા મુખ્ય રાજયોગ છે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો એને એકમાત્ર સ્વયમયોગ અર્થાત્ સામાયિકયોગમા સમાવી શકાય, અથવા શ્રુતધર્મયોગ અને ચારિત્ર ધર્મયોગમા સમાવી શકાય એને સાધવાની ૪૬ કક્ષા છે (૧) ઇન્દ્રિયયોગ, (૨) શાસ્ત્રયોગ અને (૩) સામ ધર્મયોગ એને આરાધવાના ઇન્દ્રિય-પ્રવૃત્તિ-સ્થિતિ અને સિદ્ધિ એમ ક્રમશઃ ચાર પ્રકારના યોગથી બને છે

યોગની પાંચ ભૂમિકા છે - ૧ અધ્યાત્મ, ૨ ભાવના, ૩ ધ્યાન, ૪ મમતા અને ૫ વૃત્તિસંશય એ પાંચ ને પણ યોગ કહેવાય છે પ્રાયમિક અભ્યાસી માટે એટલે કે નિરતિથાર ચારિત્રનિષ્ઠતા નથી આવી ત્યાં સુધી સામાયિક - ચતુર્વિંશતિસ્તવ - વદન - પ્રતિક્રમણ - કાયોત્સર્ગ - પ્રત્યાર્જ્યાન, એ વડાવશ્યક યોગ છે બાકી સવિકલ્પ - નિર્વિકલ્પ યોગ, સાપેક્ષ - નિરપેક્ષયોગ, વગેરે પણ યોગો છે, આમ એકવિધ, દ્વિવિધ, ત્રિવિધ, ચતુર્વિધ, પચ્ચવિધ, પદ્ધિયોગના મહાવિસ્તારવાળા સ્વરૂપ, જેવા કે યોગસૂક્ષ્મ, પૂર્વસેવા, અપુનર્બંધક, સમ્યગ્દષ્ટિ યોગબોદ, યોગવિવેક, યોગાવતાર, યોગ માહાત્મ્યાદિ, એને સાધવાની પદ્ધતિ-પ્રક્રિયા, એમાં ઉપસ્થિત થતા વિધેયોના પ્રતિકાર તથા એનાં ફળ-આ બધાનો બબ્બે પ્રકાશ કે જે અન્યથા દુર્લભ છે, અને જે વિશિષ્ટ કોટિનો છે, તે બબ્બે પ્રકાશ મર્વણ શ્રી અરિહત પુરમાત્માએ આપ્યો છે આવશ્યક, યોગશાસ્ત્ર, યોગનિન્દુ, યોગવીઘ્ની, બત્રીશ બત્રીશી વગેરે મન્યોમા એનું વર્ણન મળે છે

યોગદષ્ટિમાર્ગ — યોગસાધના માટે આત્માએ અનાદિની ભગાલિનદીપણાની અર્થાત્ સ સારસિકતા ની ઓઘદષ્ટિના વણણ મિટાવી દધને ઉત્તરોત્તર વિશુદ્ધ વિશુદ્ધ યોગદષ્ટિના બોધાત્મ.

વવાની જરૂર છે એ યોગદષ્ટિ મિના-તારા બધા-
 દીપ્ત-સ્થિરા-કાન્ત-પ્રભા-પરા, એ નામે આઠ યોગ
 દષ્ટિ છે તેને ક્રમથી મિદ્ધ કન્તા મામે માથે વિશિ
 ક્રકોટિના યમ-નિયમ-આચન-બાવ પ્રાણાયામ-પ્રત્યા
 હાર-ધારણા - ધ્યાન-નિમિત્ત, - એ આઠ યોગાર્જુ,
 અદ્વય જિજ્ઞાસા શુદ્ધિ-ધ્રુવ-મોહભિમાત્મા-પ્રતિપત્તિ
 -પ્રવૃત્તિ એ આઠ ગુણુસ્થાન, તથા ખેદ-ઉદ્વેગ-
 શેષ - ઉત્થાન - જ્ઞાન્તિ - અન્યમુદ્-રોગ-આસગ, એ
 આઠ દોષનો ત્યાગ, એ બધુંય સિદ્ધ કરવાનું હોય
 ■ આ ચારેય અદ્વકતા બનાય મુદ્દા પૈકી પ્રત્યેકનું
 અદ્વિત્ય પ્રતિષ્ઠાન પણ શ્રી બહિષ્ત પ્રભુના શાસનની
 વિશેષતા છે યોગદષ્ટિસમુચ્ચય વગેરેમા એનું વર્ણન
 મળે છે

જ્ઞાનપરિણતિમાર્ગ — આ પણ એક વિશિષ્ટ
 ક્રોટિનો આરાધ્ય માર્ગ છે અર્થ કે અધિક જ્ઞાન
 આત્મામા જો પરિણામ પામ્યું, પૂર્યું, ઉન્નતિપરક
 બન્યું, તો એના (૧) સ્વરૂપ મુખ્ય રૂપે આત્મા
 મા પૂર્ણતાની સ્વેત્ત્વ સ્થિતિ બની આવે છે, અને
 (૨) અવાતર રૂપ તરીકે મનતા, સ્થિરા, મોહ
 ત્યાગ, જ્ઞાન, શમ, ઇન્દ્રિયજય, ત્યાગ, વિવેક, ક્રિયા,
 તૃપ્તિ, નિર્લેપતા, નિમ્બૃહતા વગેરે અનેકાનેક ગુણો
 ખીલી ઉઠે ■, એ વિશિષ્ટ ક્રોટિના જ્ઞાનપરિણતિના

માર્ગનો પ્રકાશ પણ શ્રી અરિહત દેવનો ઉપકાર છે
અધ્યાત્મમાર્ગ —

પ્રવ- અધ્યાત્મ એટલે શું ?

ઉ-ગતમોદાધિકારાણામાત્મા મામમધિકૃત્ય યા ।

મયતતે પ્રિયા શુદ્ધા તદધ્યાત્મ જગુર્જિના ॥

શ્રી ગર્વજ નિનેશ્વરદેવો બહે છે કે આત્માની
મોહનો અધિકાર છોડી દઇને આત્માને આશ્રીને જે
શુદ્ધ ક્રિયા પ્રવર્તે છે તે અધ્યાત્મ છે અનાદિ કાળથી
છવ જે પ્રવૃત્તિ કરતો આવ્યો છે તે મોહને
આધીન થઈ દા ત પૈસા લેવા ગયો તે લાભથી,
ખાધુ તે ગમથી, બોલ્યો તે ક્રોધથી કે ગર્વથી,
ગીબને બેનાવ્યા તે માયાથી — આમ
મોહના અધિકાર નીચે ગંદીને પ્રવૃત્તિઓ કરી,
તે પણ પાપ પ્રવૃત્તિઓ કરી અહીં બહે છે કે આ
ત્માને આશ્રીને શુદ્ધ ક્રિયા કરાવ તે અધ્યાત્મ કહેવાય
શિયાનો ઉદ્દેશ આત્મા બોધ્યે દેવદર્શન કયાં આત્મા
ના પાપ મોહ આત્માને નિર્મળ કરવા, તપ કયો
આત્માને કર્મબંધનોથી મુક્ત કરવા મુનિએ આહાર
વાપર્યો સ્વાધ્યાય આદિ માટે આત્માને સશક્ત બના
વવા તો આ બધી પ્રવૃત્તિ અધ્યાત્મમા ગઈ
મોક્ષ માટે જ નહીં પણ જગતમાય સુખ અને

તિ માટે અધ્યાત્મની જરૂર છે કેમકે અધ્યાત્મીજ
માયા સુખી અને ઉત્તર હોય છે આધ્યાત્મિકને બદલે
આધિભૌતિકને આધિભૌતિક પ્રવૃત્તિ કરનારા તો બિ
ચારા મહાદુ ખી અને અવનતિની દશામા હોય છે

આ અધ્યાત્મનો પણ એક વ્યવસ્થિત માર્ગ
છે એમા ઘણુ ઘણુ સમજવાનુ હોય છે, જેમકે,
અધ્યાત્મનો મહિમા, અધ્યાત્મનુ સ્વરૂપ, અધ્યાત્મ
કયાથી શરૂ થાય, કયા કયા ઉત્તરોત્તર વધતો અધ્યાત્મ,
વિષય આત્મા અનુભવ શુદ્ધકર્મ, દક્ષત્યાગ, ભવસ્વરૂપ,
વૈરાગ્યની શુદ્ધ વ્યાખ્યા અને સ્વરૂપ, જ્ઞાનગણિતાદિ
ત્રિવિધ વૈરાગ્ય, વૈરાગ્યના વિષયો, મમતાત્યાગપૂર્વક
સમતા, વિષ-ગરલાદિ પચ્ચવિધ શુદ્ધ-અશુદ્ધ અનુ
બંધન, મન શુદ્ધિ મિથ્યાત્વત્યાગ-સમ્યક્ત્વ, અહિંસાદિ
યમનિયમની કયા સિદ્ધાન્તવાદમા શક્યતા, અમદ્
અહત્યાગ, કર્મયોગ-જ્ઞાનયોગ, ધ્યાન, વ્યવહારદષ્ટિ-
નિશ્ચયદષ્ટિ, શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ-નિશ્ચય, નયો તત્ત્વવ્યવ-
સ્થા, આત્માનુભવ

આવા ભવ્ય વિશિષ્ટ અને વિશુદ્ધ અધ્યાત્મ
માર્ગનુ યથાર્થ પ્રકાશન અનંતજ્ઞાની શ્રી અરિહત
પરમાત્માએ કરીને અનંત ઉપકાર કર્યો છે

આ રીતે બહુ સંક્ષિપ્ત અને આછા સ્વરૂપમા

શ્રી અરિહત પરમાત્માના અવતર, જુગ, જુગે
 શક્તિ અને ઉપકારનું અવલોકન કરું કે તે
 ઉપકારના વિષયમાં તે તે જ્ઞાન પ્રમાણે વિસ્તર
 વર્ણવવા બેસીએ તોય પાર ન આવે, તો પાછા
 સબધમાં તો પૂછવાનું જ શું ? આજ અરિહત
 પરમાત્મા એજ ધરેધર પરમ આત્મા છે, એજ
 આ ભવ-પરભવ અને ભવોભવના દિગ્ગજ, દેવગ્રી
 અને મુખકારી છે આ જગત ઉપર જે આજ પદ
 માત્મા જોળખવા-સમજવા મળે છે, તે છે દેવગ્રી
 પરમાત્માનું બીજું ત્રીજું નામધર્મ જગત અરુપ
 કે ભવન-ગુણો વગેરે શા ત્રાટ મનનું ? ભાગ્ય, અન્ય
 દેવદેવી ઉપરેય શી આસ્વા મન્ય જેવી છે ? નેમજ,
 જે વિશુદ્ધ પરમાત્મા પર પૂર્વ મદા અનુમત્ય અને
 આત્મસમર્પણ કર્યો વિના ન્દેય જેટલું થ નથી
 માટે જ એક સણના ય વિલેખ વિના એમના વચન પર
 પણ અસ્થિમજ્જા દદ મદા દર્શને લેન્દ્રે આદિગણ
 મોક્ષોપયોગી અનેક પ્રકારના જે ને, ન્યા વિવિધ ભાગોની
 આરાધના જ આ ઉચ્ચ માનવસ્વભાવ દરી દેવી ભોજને
 બીજી આજપ પાળ બધીય ન્યત્ર દેખા છે એટલું જ
 નહિ, કિન્તુ જે આ અલોકિ ન મદા સુભાવસદને
 ભવને ભવિષ્યના દીર્ઘમજ મુસીય આવી તકથી
 રાખી ઉપરથી દુર્ગતિના વિવિધ ત્રાસમાં

નાખનારી છે માટે જ શ્રી અરિહત પ્રભુના શરણુને જ
સ્વીકારી એમની આજ્ઞાનુ શક્ય હવન બનાવવું
હિતાવહ છે

[સમાપ્ત.]

